

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

31 OCTOMBRIE 2008

NR. 10 (1513),

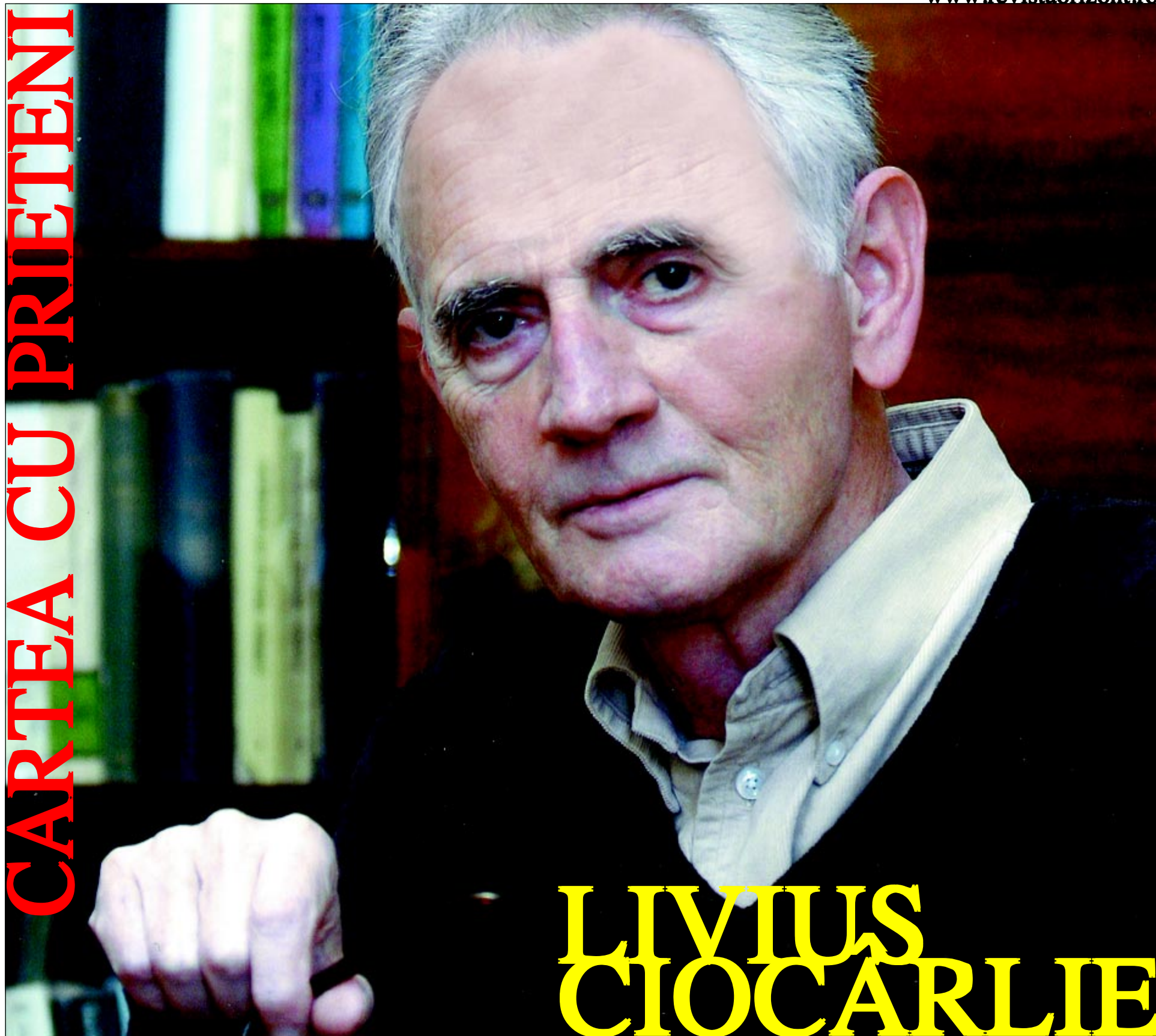
ANUL XX

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

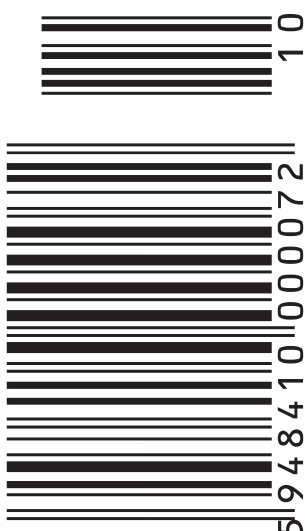
10

www.revistaorizont.ro

LIVIU CIOCARLIE

Număr realizat cu sprijinul Consiliului Local al Municipiului Timișoara

RĂZVAN GEORGESCU DESPRE DRAGOSTE ȘI MOARTE

Dacă Sisif este fericit, eu cred că este fericit pentru că a învins moartea. Din acest motiv a devenit nemuritor, nu pentru că împinge un bolovan. Toți artiștii cu care am vorbit ilustrează această victorie. Despre asta este vorba în filmul meu, *Testimonial*, despre încercarea de a învinge moartea, respectiv uitarea, pornind la drum. L-am făcut ca să-mi dau curaj, dar întotdeauna în speranța că el va da curaj și altora. Chiar dacă este o temă dificilă, călătoria nu m-a deprimat și nici oamenii cu care am discutat nu au dat semne de deprimare.

16 - 17, 27

**Testimonial – PRIX EUROPA
2008, Berlin (cel mai bun film
documentar de televiziune)**

CORIOLAN BABETI ȘOTRONUL SACRU

În volumul de acum, Livius Ciocârlie decupează prezența lui Roman din paginile *Clopotului scufundat*, din *& comp* și din *Viața în paranteză*. Cartea despre Roman Cotoșman e nutrită de boarea unei prietenii instalate de la prima vedere între un timid și un sălbatic. Întreținută de golul plecării, ea e urmată de hăul tăcerii. O tăcere ce s-a arătat nealienantă, continuată de jubilația regăsirii de după 1989 și în fine marcată de plecarea lui definitivă, de puterea morții lui Roman de a ilumina întâmplările vieții tocmai prin acest ultim exil. Livius Ciocârlie a regăsit timpul pierdut și anii de tăcere în colajul documentar. Prospețimea montajului de texte, fondată de discursivitatea discontinuității face din această carte un obiect excepțional.

8

VASILE TÂRA DIN ȘTIINȚĂ ȘI DIN CULTURĂ NU SE PENSIONEAZĂ NIMENI

Am muncit pentru o idee, care îi era foarte dragă și regretatului profesor Eugen Todoran: realizarea, la Timișoara, a unei biblioteci universitare de talie națională, care, în curând, poate ajunge de rang european înalt. Dacă, în anii ce vin, comunitatea academică timișoreană o va utiliza intensiv, sunt convins că actul didactic universitar și cel de cercetare științifică vor crește substanțial. Ar fi cel mai important motiv de bucurie pentru mine.

4-5

HULIGANI, PORTOCALAE SI ALTE DELICATESE

CORNEL UNGUREANU

1) HULIGANI, PORTOCALAE...

În perioada 1969-1970 obțin succese neobișnuite (și premii pe măsura șocului emoțional pe care îl exprimă) **Absenții** de Augustin Buzura, **Nebunul și floarea** de Romulus Guga, **Prins de Petru Popescu**, **Acești îngeri triști** de D.R. Popescu. Am putea vorbi despre "personajele decuplate de sistem", de cele care, în imediata apropiere a sistemului, sunt supuși unui regim de exterminare. În raport cu oficialii sistemului, sunt "huligani". Anul 1968 a scos tineretul în stradă: **omul revoltat** putea fi văzut la Paris sau la Praga. Devenea vizibil și într-un film neobișnuit din 1971, **Portocala mecanică**.

Am revăzut – după câtă vreme! – filmul lui Stanley Kubrick, **Portocala mecanică. Clockwork Orange**. Când l-am văzut prima oară m-a șocat - nu-mi imaginam asaltul derbedeilor asupra scriitorului. Cum cumsecadele este legat, lovit, lovit, cum îi este răsturnată biblioteca, masa de scris, cum îi este violată nevasta. Ce va fi fost războiul acesta cu scriitorii, cu literatura, ce e romanul **Portocala mecanică** pe care el, scriitorul, îl pune la punct. A lovi. Ce e cu bătrânul bețivan care, lovit, exclamă: bătrânii nu mai pot trăi într-o lume ca asta. "Lumea asta nu mai e pentru bătrâni". E un jegos, infect, beat. Pute. Nici o asemănare cu bătrânul din **Novecento** al lui Bertolucci care, după ce exclamă: **lumea aceasta nu e pentru bătrâni**, se sinucide. Bătrânul lui Kubrick-Burgess este etern.

Dar scriitorul bătut, lovit, dar cartea (cărțile) lui? În romanul lui Anthony Burgess (filmul lui Kubrick e o ecranizare a lui, prima întâlnire arată așa:

"M-am uitat la hârtia de deasupra, și acolo era numele – PORTOCALA MECANICĂ – și îi zic:

-Ăsta chiar e un titlu cretin. Cine a auzit vreodată de o portocală mecanică?"

Dar huliganul are răbdare și citește:

"Încercarea de a impune omului, o crea-tură evolutivă, capabilă de tandrețe, capabilă să culeagă stropii de pe buzele groase ale Domnului la Judecata de Apoi, încercarea de a impune, zic, legi și condiții potrivite unei portocale mecanice, iată împotriva a ce ridic eu condeiul meu ca o spadă", citește junele.

Și în romanul **Huliganii** lui Mircea Eliade, și în romanele lui Augustin Buzura, Romulus Guga, D.R. Popescu, Petru Popescu e vorba de confruntarea cu "portocala mecanică". Tinerii lui Burgess bat, se dezlanțuie, naratorul ajunge la închisoare, un savant îl supune unui tratament și îl "vindecă". Ajunge din nou la scriitorul care, între timp, își tipărise romanul. Și fostul huligan va citi și va reflecta asupra romanului/Cărții: "Părea scrisă într-un stil foarte bezmetic, plin de ahuri și ohuri și rahaturi dintr-alea, din care reieșea că toți oameni de azi au fost transformați în mașini, deși în realitate ei – adică tu și cu mine și cu el mi se fâlfâie

cine – erau mai mult crescuți natural, ca un fruct. F.Alexander părea să creadă că noi toți creștem în ceea ce el numea **Pomul lumii**. În livada pe care Bog sau Dumnezeu o plantase, și că ne aflam acolo deoarece Bog sau Dumnezeu avea nevoie să-și potolească iubirea lui însetată sau, mă rog, un rahat de genul ăsta".

Pomul lumii – una dintre obsesiile lui Cioran.

Din **Jurnalul** lui Mircea Eliade, **21 februarie 1960**: "Revăd petru cursul meu, dosarul conținând documente "dionisiace" de la Bachae până la ultimele informații arheologice pe care le-am putut culege. De unde această atracție, acest mister. Să mănânci carne crudă, carnea animalului urmărit, prins și sfâșiat cu unghile? Să nu fie aceasta o regresie la un stadiu foarte arhaic, poate chiar pre-uman? Stadiu de fiară sălbatică? Această cădere abisală în lumea animalelor de pradă poate constitui un șoc psihologic și spiritual extrem de creator. Sentimentul libertății, nu vă mai simțiți om, supus interdicțiilor. Mai mult chiar: retrăiți o etapă primordială, regăsiți o lume pe care o credeți pierdută, vă scăldați în timpul existenței pur "zoologice", "timp" despre care credea că este abolit. Extazele dionisiace: a regăsi Timpul dinaintea Lumii."

Și câțiva ani mai târziu, așteptând un moment aniversar:

"Pentru că mă apropii [...] de vara și toamna 1935, când scriam **Huliganii**, am încercat să recitesc romanul. Nu l-am mai recitit, cred, de vreo douăzeci de ani, din Portugalia. Episoadele cu Familia Leca, Mitică Gheorghiu, Nora, Petru Anicet mi s-au părut admirabile....Cruzimea anumitor scene m-a exasperat. Dar poate tocmai sălbăticia, bestialitatea acestor "huligani" de douăzeci - douăzeci și cinci de ani dă semnificație și actualitate romanului. Căci asemenea personajii cinice, crude, sălbatice au devenit familiare, în Europa occidentală, în ultimii zece ani".

2.)...ȘI ALTE DELICATESE

Am câteva poze cu Ion Cădăreanu, nu știu cum rămase în biroul meu. Sunt de la începutul anilor șaptezeci când, împreună cu Ion Căliman și Virgiliu Bradin, voia să pună sub semnul întrebării ierarhiile crude și nedrepte ale literaturii locale. Cei trei magnifici sunt dintr-o emisiune de televiziune (Bucureștii voiau să afle întâmplările provinciei literare). Tineri și frumoși, ei erau speranțe ale poeziei bănățene. Îmi place să cred că Ion Cădăreanu era liderul grupului. Devenise celebră poezia lui **Dulceața de nuci verzi**. În nebunia avangardistă de la sfârșitul anilor șaizeci, tânărul Cădăreanu dădea asigurări: era sincer, era talentat, promova liniștea domestică, viitoriza: nu făcuseră la fel cei ieșiți din dezastrul războiului, adică Ion Caraion, Geo Dumitrescu, cei de la Albatros? Nu scriau și ei, în literatura lor neorealită, despre ce se va întâmpla cu

iubitele lor peste oarece vreme? Cum vor face ele copii și cum trecerea anilor va desfigura imaginile fericite de azi? E drept că primii doi au supraviețuit condamnărilor, excluderilor, eliminărilor. În 1945 ei scriau, mai nervos decât Ion Cădăreanu în 1970, despre viitoarele lor dezastru casnice, despre viitoarele lor întâlniri ridicole și despre banalele lor așezări pe treptele domesticității. Poeziile din anii șaptezeci ale lui Ion Cădăreanu sunt ale unui "clasic" care poate degusta amorul chiar după ce iubita lui s-a împlinit (ca și iubitele clasicilor noștri postbelici, ca și ale lui Mihai Beniuc) cu un altul: "O dulceață de nuci verzi, apă și celelalte/ne vor lăsa puțin să ne privim, stângaci și nepricepuți/ la replici, vom râde mult, îmi vei arăta grădina./și odaia copilului, și bazinul cu broaștele gălăgioase./Apoi, conducându-mă până la poartă, o să îmbătrânești /și-o să te sprijini, greu , de mine...". În anii șaptezeci ai socialismului atotveghețor, Ion Cădăreanu recuperează ritualuri pillatiene. Drama e pusă în surdină, protocolul e respectat, cei doi își trăiesc "îmbătrânirea" așa cum și-o trăiseră boierii literelor românești.

Poezia lui Cădăreanu din anii șaptezeci e a proiecțiilor în viitor. Ce ni se va întâmpla mâine, poimâine. Replici senine sau dramatice ale poeziei ce dă titlul volumului sunt într-un șir de versuri, luminate mereu de melancolie indelicabile. Universul retro al poetului se sprijină pe imagini rurale, și ele verificate de o literatură clasicizată. Evadările în senectute ("Doar albi ne vom revedea") nu alterează liniștea discursului poetic. Poate că între cei citiți de tânărul Cădăreanu se va fi aflat și Doinaș, pe vremea aceea maestru al construcțiilor poetice echilibrate ("Noi ne despărțim/Cum se despart apele de uscat").

În partea a doua a volumului cu care debutează (azi) Ion Cădăreanu accentele sunt mai dramatice, confesiunile sunt mai dureroase. Tema "îmbătrânirii" are un sonor mai aspru ("Și totuși, va trebui să dau seamă/ despre fuga mea în pustiu./despre omul de ceară/care s-a mântuit la capătul zorilor./lăsându-mi zălog un testament de ceață..."), iar tonul confesiv atrage atența și asupra felului în care poetul ne propune un jurnal. Vecinătățile de demult sunt acum "locale", Anghel Dumbrăveanu numărându-se printre cei care îi propun simetrie: desigur fericite, din moment ce poetul se reîntoarce la avuțiile sale de demult, pretinzând o melancolică restitutio, după vreo patru decenii de amânări, ezitări, însingurări succesive. Dacă Ion Căliman s-a așezat pe arhipelagul său făgețean, elaborând cercetări care i-au adus un doctorat (cu o teză de etnografie), dacă publică anual mai multe volume de poezie care vor alcătui dosarele lirice al unui univers insular, Ion Cădăreanu reintră în actualitatea literară timișoreană cu o carte ce își trăiește unicitatea prin eleganța recuperatorie. Dacă și Virgiliu Bradin se va reîntoarce peste oarece vreme, avangarda "șaptezecistă" a literaturii din Timișoara va putea fi studiată cu cărțile pe masă. P.S. În cronică pe care admirabilul Tudorel Urian o face, în **România literară**, volumului al patrulea din **Despre regi, saltimbanci și maimuțe** e pusă sub semnul întrebării veridicitatea personajelor. Criticul crede că revista, editura, studioul Trident, dl. Ciubotaru țin de imaginația scriitorului. Nu, toate sunt reale, câțiva dintre prietenii mei timișoreni pot confirma. Singura invenție ar putea fi Îngerașul Magdalena. Și am publicat cartea cu bănuiala că miliardarul meu preferat, dl. Ciubotaru, se va întoarce în orașul nostru

CĂRȚILE LUNII OCTOMBRIE

ÎNTREBĂRI CU RĂSPUNSUL LA URMĂ ȘERBAN FOARTĂ

Lui Eugen Bunaru,
prietenul meu paveldanist!

Ce, oare,-i trebuie unui cenacлу?

Zidarului îi trebuie un șpaclu;
tâlharului îi trebuie șperaclu;
zodierului îi trebuie pantaclu;
înaltei turle-i trebuie pinaclu...

Ce, însă,-i trebuie unui cenacлу?

Tâlharului îi trebuie șperaclu;
zodierului îi trebuie pantaclu;
înaltei turle-i trebuie pinaclu;
zidarului îi trebuie un șpaclu...

Ce, însă,-i trebuie unui cenacлу?

Zodierului îi trebuie pantaclu;

înaltei turle-i trebuie pinaclu;
zidarului îi trebuie un șpaclu;
tâlharului îi trebuie șperaclu...

Ce, însă,-i trebuie unui cenacлу?

înaltei turle-i trebuie pinaclu;
zidarului îi trebuie un șpaclu;
tâlharului îi trebuie șperaclu;
zodierului îi trebuie pantaclu...

Ce, însă,-i trebuie unui cenacлу?

Zidarului îi trebuie un șpaclu;
tâlharului îi trebuie șperaclu;
zodierului îi trebuie pantaclu;
înaltei turle-i trebuie pinaclu...

Ce, oare,-i trebuie unui cenacлу?

ARESTAREA DE FAPT? SAU DE FAPTE? MARCEL TOLCEA

1. "Îmi pare rău că am predat Revoluția pe mâinile unor civili care nu erau pregătiți încă!", sună stupefianta declarație a generalului Stănculescu la ultima sa conferință de presă în libertate. Ce să înțelegem din ea? Că a fost o lovitură de stat militară? Că V. A. Stănculescu ar fi putut să instaureze o dictatură militară? Oricum ar fi, sună ciudat. Însă e verosimil și pare ca un ecou al unor manevre ale generalului imediat după Revoluție, în primăvara lui '90. Când personajul a venit la Timișoara și a avut o întâlnire discretă cu câțiva dintre liderii Societății. Căroră nu numai că le promite sprijin, dar le și spune că tocmai se întorcea de la Versoix unde a discutat cu Majestatea Sa Regele Mihai posibilitatea revenirii fostului suveran pe tronul României. Lucru dovedit ulterior adevărat! Drept pentru care le recomandă interlocutorilor să ia o atitudine mai fermă numai atunci când va fi cazul. De fapt, țelul lui Stănculescu — pe atunci ministru al Industriei — nu era atât temporizarea Societății, ci atragerea Societății într-o acțiune ce ar fi semănat foarte clar a lovitură de stat! În plus, prin intermediul Societății Timișoara, era credibil în a încuraja acțiunile CADA de care, fix la momentul potrivit, s-a dezis. Fiindcă el nu era interesat de reforma morală din Armată, ci urmărea să-l înlăture pe ministrul Apărării, gen. Gușe, pentru a avea acces la industria militară ce aducea banii cei mulți! O țintă pe care a atins-o — îmbinând încercarea de discreditare a Societății Timișoara, utilul și plăcutul — câteva luni mai târziu!

2. Duminică, 12 octombrie a.c., ora 22,50. Fix. Cu o ureche îi ascult pe invitații Ursului de la Realitatea TV, cu cealaltă sunt atent la Cosmos -- una dintre provinciile Internetului. Mușchiul meu etimologic, ascuns în parabola îndreptată către TV, a tresărit însă asemenea mușchiului de broască atunci când invitatul Huidu a dăruit doct audienței sintagma "mijloacele mass-media". Tradus, unul dintre autorii emisiunii de veghe și igienă logico-lingvistică de pe Prima TV, **Cronica cârcotașilor**, a spus "mijloacele mijloacele de comunicare în masă". E o formulă peste media de masă, cum ar spune un chelner sau un administrator de cantină. Dar, fiindcă nu îmi plac rușinicile din concluziile finale - ca să mă exprim în spiritul celui de mai sus -, ar fi un minunat prilej să-l readucem în memoria umorului voluntar pe interbelicul Oscar Lemnaru. Care, la văzul unei tinere cu o talie de viespe, a exclamat așa, spre deliciul asistenței de la Capșa: "Domnișoară, mijlocul dumitale scuză toate scopurile!"

**loteria
română**

Compania Națională Loteria Română S.A.
sprijină financiar programele Uniunii Scriitorilor
din România dedicate Centenarului Societății
Scriitorilor Români.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

Pentru membrii Filialei timișorene aUSR prima zi de vineri a lumii octombrie a coincis cu debutul întâlnirilor literare din stagiunea de toamnă a acestui an. Prima ședință a stat sub semnul, de bun augur, al înmânării carnetului de membru celor 21 de scriitori primiți recent în breasla scriitoricească. Filiala timișoreană aUSR a mai sărbătorit, o dată, și în acest fel, jubileul celor 100 de ani de existență a Uniunii Scriitorilor (la înființare aceasta se numea Societatea Scriitorilor Români). ♦ O prezență precum în zilele bune ale literaturii vineri, 10 octombrie a.c. în sala de cenaclu a filialei timișorene din Piața Sfântul Gheorghe nr. 3. Au fost discutate (după lectura referatelor alcătuite de criticii Livius Petru Bercea și Alexandru Ruja) volumele *Arcadia literară* (Editura Eubeea) de Olimpia Berca și *Poetica non-imanenței* de Eugen Dorcescu, acesta din urmă putând fi consultat deocamdată doar în ediția electronică girată de Editura Semănătorul. Au vorbit despre cărțile menționate, dar și, mai pe larg, despre autorii lor, scriitorii Ion Arieșanu, Lucian Alexiu, Maria Pongracz, Rodica Bărbat, Ildiko Achimescu, Aurel Turcuș, Marcel Turcu, Nina Ceranu, Maria Nițu. ♦ Tot o pledoarie pentru lectura critică a fost prilejuită de prezentarea volumelor *Memoria anticarului* și *Întâmpinări cordiale* de Rodica Opreanu, ambele apărute la Editura Eubeea, reprezentată de directoarea acesteia, scriitoarea Nina Ceranu. Despre tipul de lectură critică practică de Rodica Opreanu au vorbit scriitorii Cornel Ungureanu, Maria Pongracz, Lucian Alexiu, Eugen Dorcescu, Olimpia Berca, Viorel Marineasa, Aurel Turcuș, Marcel Turcu. ♦ În 9 octombrie, la Reșița, cu prilejul manifestărilor Decadei Culturii Germane, în sala de conferințe a Consiliului Județean Caraș - Severin a avut loc prezentarea volumului semnat de Octavian Doclin, *Golf în retragere / Golf im Rückzug* (edție bilingvă — o antologie de Ada Cruceanu, versiunea în limba germană de Hans Dama), apărut la Editura Anthropos. Au vorbit despre poezia lui Octavian Doclin scriitorii Lucian Alexiu, Nicolae Sârbu, Simion Dănilă, Ada Cruceanu, Josef Erwin Țigla. ♦ În cadrul programului de lecturi publice susținut de Uniunea Scriitorilor din România, în ziua de 18 octombrie 2008 scriitorii Maria Pongracz, Annemarie Podlipny-Hehn și Lucian Alexiu au fost invitați la o întâlnire cu publicul la Casa Adam Müller Guttenbrunn, manifestare organizată de Forumul Democrat German din Timișoara în contextul unor manifestări prilejuite de împlinirea a 15 ani de la înființarea cenaclului "Stafette". Cu acest prilej, criticul literar Lucian Alexiu a vorbit despre activitatea literară a scriitoarelor Maria Pongracz și Annemarie Podlipny-Hehn, subliniind o seamă de caracteristici ale scrisului acestora în contextul mai larg al literaturii din ultimele decenii. Cele două invitate au citit din creația lor, ca și, de altminteri, scriitorii Julia Schiff, Stefan Michael Müller, Balthasar Waitz.

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

Patru evenimente într-un interval de o lună (23 septembrie-30 octombrie) au marcat cadența campaniei de lectură *Timișoara în cărți*, proiect al Fundației "A Treia Europă", finanțat de Consiliul Local al Municipiului Timișoara.

♦ În 23 septembrie, la Librăria "Joc secund", Radu Pavel Gheo a fost protagonistul unei lansări de carte. După două volume de eseuri foarte bine primite de public și de critica literară, *Adio, adio, patria mea cu î din i, cu â din a și Români de deștepți*, și după volumul de publicistică *DEX-ul și sexul*, Radu Pavel Gheo se întoarce la proză cu volumul de povestiri *Numele mierlei – 50 de clipuri vesele și triste*, apărut în colecția "Ego. Proză" de la Polirom. Au luat cuvântul Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Robert Șerban.

♦ Unul dintre cei mai cunoscuți scriitori români din Europa, Cătălin Dorian Florescu, s-a întâlnit sâmbătă, 18 octombrie, la librăria "Caligraf" din incinta Filarmonicii Banatul, cu o parte dintre cititorii săi timișoreni, cu prilejul lansării romanului *Maseurul orb*, apărut în traducere din limba germană la editura Polirom. Dialogul dintre romancier și public (din care au făcut parte, printre alții, Ioan Hollender, Ioan Coriolan Gârboni, Lucian Ionică, Gabriel Kohn, Daniela Rațiu, Alina Radu, Viorel Marineasa), a durat mai bine de două ore și a fost unul plin de densitate și intensitate, scriitorul născut în orașul de pe Bega dovedindu-se a fi nu doar un excelent povestitor, ci și un foarte bun orator. Despre C. D. Florescu și romanul său au vorbit Mircea Mihăieș, Radu Pavel Gheo, Marius Ciupertea și Robert Șerban.

♦ Un parteneriat cu Catedra de literatură română și comparată a Literelor timișorene s-a soldat, în 24 și 25 octombrie cu o conferință, o întâlnire cu studenții, trei lansări de carte și o dezbatere cu patru profesori universitari, figuri de marcă ale criticii, istoriei literare și poeziei noastre contemporane, după cum urmează. Vineri, 24 octombrie, în sala de conferințe a Bibliotecii Centrale Universitare "Eugen Todoran", o dezbatere cu profesorii Mircea Anghelescu (Universitatea din București) și Ion Simuț (Universitatea din Oradea) pe tema șanselor actuale ale istoriei literare. Cum se predă literatura în școală și în universități, cum se scrie o istorie literară, ce strategii să adopte școala pentru a forma cititori de literatură — au fost doar câteva din temele care au incitat la dezbateri. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Alexandru Ruja, Otilia Hedeșan, Adriana Babeți, masteranzi și doctoranzi în literatură, profesori.

Iar sâmbătă, 25 octombrie, un numeros public s-a întâlnit la Librăria Cărturești cu profesorii și scriitorii Liviu Papadima (Universitatea din București) și Andrei Bodi (Universitatea din Brașov), care și-au lansat volumele *Mai are timpul răbdare* (Editura Curtea Veche), respectiv *Oameni obosiți* (Editura Paralela 45). Au luat cuvântul Adriana Babeți, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Cornel Ungureanu, Mircea Pora, Otilia Hedeșan, Eugen Bunaru.

♦ Joi, 30 octombrie, librăria Joc secund a găzduit lansarea seriei de *Opere* ce poartă semnătura Gabrielei Adameșteanu (editura Polirom). La întâlnirea cu publicul au participat autoarea, precum și criticii literari Cornel Ungureanu, Smaranda Vultur, Alina Radu.

DIN ȘTIINȚĂ ȘI DIN CULTURĂ NU SE PENSIONEAZA NIMENI VASILE ȚĂRA

Adriana Babeți: *Stimate domnule profesor, în zilele trecute, după o scurtă vizită în noua clădire a Bibliotecii Centrale Universitare "Eugen Todoran", am ieșit împreună cu dvs. într-una din curțile interioare ale Universității de Vest. Acolo mi-ați arătat un tei cu o coroană foarte mare și v-ați amintit că, la venirea dvs. aici, acest copac era abia sădit. Mi-ați spus foarte poetic că, privindu-l, vă măsurați anii, viața.*

Vasile Țăra: Da! Acest tei falnic, care e cu mult mai înalt decât clădirile UVT ce-l înconjoară, este martorul tăcut, însă plin de viață, al trecerii mele prin cei 45 de ani de carieră universitară. Când am venit aici, ca preparator la Catedra de limba română a Facultății de Filologie de la Universitatea din Timișoara, teiul, sădit lângă bustul lui Mihai Eminescu, îmi ajungea până la creștet, adică avea cam 1,65 cm. Trebuie să mărturisesc că, după terminarea studiilor, ajungând la Timișoara prin repartitie ministerială, am fost de-a dreptul încântat să constat că Eminescu este, și aici, asociat cu teiul, copacul pe care l-a iubit cel mai mult și pe care eu îl veneram, pentru că **Teiul lui Eminescu** din Copou a fost locul pe care l-am frecventat și unde m-am închinat de cele mai multe ori în cei cinci ani cât am fost student la Iași.

— *De unde sunteți, domnule profesor?*

— Din marginea de est a Transilvaniei. Am venit pe lume în satul numit, din 1926, Lunca, dar care este atestat prima dată, într-un document din 1319, cu numele Frij, toponim pe care localnicii îl folosesc și astăzi. Așezat la poala versantului apusean al Munților Călimani, din satul meu natal până în Moldova, vreo 200 de km, nu mai este nici o așezare omenească. Desigur, în afară de stănele ciobanilor care păstoresc în acești munți.

— *Cine erau părinții dvs.?*

— Tata a fost, în primii ani de carieră didactică, învățător în acest sat. Aici a cunoscut-o pe mama, fiica unui sătean vrednic, pe care a luat-o de soție în 1939, și împreună cu care a avut trei copii: doi băieți și o fată. Trebuie să vă spun că mama, urmându-l pe tata prin localitățile din jud. Bistrița-Năsăud, unde acesta a funcționat ca învățător și, vreo 25 de ani, ca director de școală, a fost mai mulți ani bibliotecară la Biblioteca din comuna Șieu. Aș vrea să mai adaug, fără să se creadă că fac un panegiric, că tatăl meu, absolvent al Școlii Normale din Năsăud, era considerat nu numai un adevărat "dascăl al satului sau al satelor" în care a profestat (Morăreni, Lunca, Galații-Bistriței, Șieu), ci și un învățător eminent, cunoscut în tot județul Bistrița-Năsăud. Cu toate că terminase și Facultatea de Teologie la Cluj, a rămas fidel celei dintâi profesii, funcționând ca învățător activ vreme de 47 de ani.

— *Dar bunicii?*

— Din păcate, nu mi-am cunoscut bunicii după tată, care au trăit în satul Gledin, jud. Bistrița-Năsăud. Știu doar că bunica a crescut singură cinci copii, după ce bunicul a murit, la 42 de ani, de "inimă rea", cum se zice pe la noi, pentru că a fost nevoit să-și vândă o mare parte din pământ. Am o singură amintire de la el: un exemplar din *Biblia* tipărită de Samuil Micu la Blaj, în 1795, pe care o salvase dintr-o biserică aflată în flăcări, după ce focul mistuise câteva zeci de file din această *Carte a Cărților*. Bunicii după mamă erau și ei țărani, dar și meșteri ai satului: bunicul Grigore știa să facă opinci,

iar bunica Măriuța era o bună croitoreasă pentru femei. Din nefericire, bunica a murit la 46 de ani, dintr-o mușcătură de șarpe, în vara anului 1950. Bunicul Grigore a trăit 81 de ani. Era un adevărat înțelept, ale cărui vorbe de duh le păstrez în memorie și le citez, uneori, și acum. Iată câteva: "Nu lăsa niciodată să facă altul ceea ce trebuie să faci tu!", "Oaia care nu-și poate duce lâna, s-o mănse lupii!" "Făgădușul [promisiunea] mincinosului, bucuria nebunului!", "Facerea de bine s-ar putea să nu-ți aducă bine, dar răul cu rău se răsplătește", "Fă bine și așteaptă rău!", "Prostul nu e prost destul, dacă nu e și fudul!" Trebuie să vă spun că și de la tata am învățat un cuvânt de înțelepciune pe care nu l-am ignorat niciodată: "Cinstea și omenia nu se cumpără pe bani!".

— *Ați avut în familie un om legat de carte? Cine era?*

— În chip firesc, tata, ca învățător, era un om "legat" de carte. Chiar dacă nu a avut o bibliotecă propriu-zisă acasă, în dulapul de cărți al familiei se aflau, pe lângă manuale și alte cărți de școală, volumele de povești și povestiri ale lui Ion Creangă, Ion Pop Reteganul, Petre Dulfu, Petre Ispirescu ș.a., precum și unele texte religioase. Paradoxal, cea mai pasionată de lectură era însă mama, care și acum, la 84 de ani, citește, în medie, o carte la două-trei săptămâni. Această pasiune a moștenit-o îndeosebi regretata noastră soră, Paulina, care, învățând să citească de la vârsta de 4 ani, a manifestat un interes deosebit pentru lectură de-a lungul întregii vieți.

— *Cine v-a fost învățător?*

— Chiar dacă tata era învățător, nu ne-a luat în clasa lui nici pe mine, nici pe fratele meu, pentru că nu voia să ajungă în situația de a fi subiectiv față de noi în raport cu ceilalți elevi. Așa că eu am ajuns în clasa învățătorului Petre Rusu. Avea o statură impunătoare, un glas puternic și era foarte autoritar. Poate că din cauza aceasta nu mi-a rămas în amintire ca dascăl de tipul "domnul Trandafir". Țin minte însă o întâmplare de mai multe ori rememorată în casa noastră. Era prin 1948, după schimbarea regimului politic în România, când inspectorul general de la raionul Bistrița a venit în control și la clasa noastră, care nu era "pavozată" decât cu un ziar și o cruce mică de lemn, cu toate că se dăduse ordin să fie puse pe pereți portretele lui Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca și alți șefi comuniști. Fiind întrebat de ce nu le-a pus, Rusu Petre a răspuns: "Să-i pună istoria, dacă merită!". Inspectorul, care era pantofar de meserie, a decis să-l dea afară din învățământ pentru această afirmație, dar n-a apucat s-o facă, pentru că a fost el schimbat din funcție.

— *Care e prima carte pe care ați citit-o? Sau prima de care vă aduceți aminte intens?*

— *Amintiri din copilărie și Povestea lui Stan Pățitul* de Ion Creangă. În gimnaziu, am citit multe cărți științifico-fantastice, dintre care *Călătorie spre centrul pământului*, de Jules Verne, și *Hiperboloidul inginerului Garin*, de un autor sovietic, m-au impresionat în mod deosebit.

— *Unde v-ați făcut studiile liceale? Dar facultatea?*

— La Liceul "Liviu Rebreanu" din Bistrița. A fost și atunci și a rămas până azi, când a devenit Colegiu Național, o școală de elită a învățământului preuniversitar din România. Iar apoi facultatea - la Univer-

sitatea "Al. I. Cuza" din Iași, unde am fost student al Facultății de Filologie, secția de limba și literatura română, între anii 1958 și 1963.

— *Puteți evoca figurile unor dascăli care v-au marcat biografia intelectuală?*

— Da. Profesorul de limba română din liceu, Ștefan Lupu. Era un dascăl eminent atât ca specialist în domeniul literaturii, cât și în ceea ce privește metoda de predare și atitudinea față de elevi. Avea școală ieșeană; fusese studentul lui Garabet Ibrăileanu. Datorită lui m-am decis să urmez filologia, cu toate că până în ultimul an de liceu intenționam să mă fac inginer chimist. După ce am devenit student, mi-a împrumutat cursul, în manuscris, de *Istoria literaturii române. Epoca lui Conachi și Epoca Vasile Alecsandri*, ținut de G. Ibrăileanu, pe care nu l-aș fi putut citi altfel, pentru că nu fusese încă editat, iar variantele dactilografiate se aflau la fondul secret al Bibliotecii Centrale Universitare "Mihai Eminescu" din Iași. El ne-a învățat să-i citim, să-i înțelegem și să-i iubim pe Eminescu, Rebreanu, Coșbuc și alți mari scriitori români.

În perioada studenției, m-au impresionat în mod deosebit profesorii Theofil Simenschy, Alexandru Dima, Gavril Istrate, Alexandru Andriescu, Al. Husar și D. Gafițanu, toți personalități reprezentative ale filologiei românești. Dintre aceștia, profesorul Theofil Simenschy, specialist în sanscrită, în limbile clasice și în indo-europene, era de-a dreptul fascinant. La cursurile sale, care erau facultative, găseai cu greu un loc în amfiteatru. Dintre vorbele de înțelepciune pe care ni le spunea la capătul fiecărei prelegeri, una mi-a dat cheia pentru selecția riguroasă a lecturilor: "Nu citiți niciodată cărțile bune, ci numai pe cele foarte bune, pentru că nici pe acestea nu aveți timp destul să le citiți", zicea autorul celor patru volume ale *Dicționarului de înțelepciune*. Urmându-i sfatul, am citit operele marilor scriitori universali: de la Homer, Vergiliu, Dante, Shakespeare, Cervantes, la Balzac, Tolstoi, Dostoievski, Byron, Baudelaire etc. și ale scriitorilor români consacrați din toate timpurile.

Din păcate, n-am putut fi studentul unor personalități ca acad. Constantin Ciopraga, Vasile Arvinte și Ștefan Giosu, fiindcă, în vremea când eram student, domniile lor ți-

neau cursuri la universități din Franța, Germania sau China.

— *Când ați venit la Timișoara?*

— În 21 octombrie 1963.

— *Cum ați ajuns aici?*

— Din întâmplare! Pentru că mă aflu între absolvenții cu note mari, dar, probabil, și pentru că am fost, vreme de trei ani, președintele cercului științific studențesc de limba română, am fost propus pentru repartitie în învățământul universitar. De o propunere similară a mai beneficiat și colegul Constantin Frâncu, astăzi un bine cunoscut și apreciat universitar și lingvist român. După cum am aflat de la profesorul Gavril Istrate, decanul de atunci al Facultății de Filologie, eu trebuia să rămân la Iași, ca să lucrez la *Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova*, iar C. Frâncu trebuia să vină la Universitatea din Timișoara. De la Ministerul Învățământului însă, aprobările au venit invers. Deși ne-am înțeles, la sugestia decanului, ca el să vină la Timișoara, mai ales că era din Turnu-Severin, și eu să rămân la Iași, când ne-am prezentat în fața rectorului pentru a primi documentele de numire în funcția de preparator universitar, el a refuzat să mai facă schimbul convenit cu o zi înainte. Abia după zece ani mi-a spus că a refuzat deoarece, cu o seară înainte, dăduse un telefon la Timișoara și a aflat că Facultatea de Filologie de acolo nu avea bibliotecă, iar șeful Catedrei de limba română era extrem de sever. Așa am ajuns eu timișorean.

— *Ce mediu academic ați găsit aici?*

— Incomparabil mai elevat și mai valoros decât mă așteptam. Cu toate că Facultatea de Filologie din Timișoara se înființase abia în 1956, iar corpul profesoral era încă în plin proces de formare, aici se aflau deja câteva personalități marcante, precum Gheorghe Ivănescu, Eugen Todoran, G. I. Tohăneanu, Ștefan Munteanu, Victor Iancu, Vasile Șerban, Ionel Stan, Șt. Binder ș.a. Mai țineau cursuri, făcând naveta de la București, profesorii Liviu Onu și Ovidiu Bârlea. Alături de aceștia își începuseră cariera universitară o seamă de tineri foarte promițători, între care se numărau: Vasile Frățilă, Iosif Cheie, regretatul Dumitru Crașoveanu, de curând trecut în veșnicie, Ileana Oancea, Rodica Popescu, Petra Pitrop, Gina Nadoș ș.a. Colegi admirabili, m-au asimilat foarte

repede și m-au ajutat să mă adaptez la noua mea viață, de cadru didactic și de timișorean care jinduia încă după studenție și după Iași.

Dintre personalitățile pe care le-am întâlnit la Timișoara, două mi-au marcat în mod decisiv traseul vieții și al carierei universitare: profesorul Gheorghe Ivănescu, membru corespondent al Academiei Române, și domnul profesor universitar dr. Ștefan Munteanu. Sunt persoanele pe care le venerez și cărora le sunt profund recunoscător nu numai pentru sprijinul ce mi l-au dat în formarea mea ca universitar, ci și pentru modelul de om și de conduită academică pe care mi l-au oferit.

— *Care a fost prima bibliotecă în care ați intrat?*

— Biblioteca sâtească din comuna Șieu, jud. Bistrița-Năsăud. Iar cea dintâi bibliotecă mare în care am intrat a fost B.C.U. "Mihai Eminescu" din Iași, unde, vreme de cinci ani, am zăbovit, cu mult folos intelectual, în medie, 3-4 ore pe zi.

— *De unde a apărut la dvs. fascinația bibliotecii și interesul profesional pentru organizarea unei biblioteci universitare?*

— Cel dintâi moment de fascinație față de o bibliotecă l-am trăit în prima săptămână din anul I de facultate, când, împreună cu ceilalți colegi de grupă, am făcut o vizită la B.C.U. "M. Eminescu", unde am aflat cum este organizată și cum funcționează biblioteca. Dar ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost informația că în depozitele instituției se aflau circa 17 km de cărți. Apoi am fost foarte impresionat de ceea ce am văzut și am găsit la Biblioteca Academiei Române, la B.C.U. "Carol I" din București, la B.C.U. "L. Blaga" din Cluj, la Biblioteca Universității din Dijon (Franța) și la alte biblioteci importante.

Dorința de a avea la îndemână o bibliotecă universitară valoroasă o aveam încă de la venirea mea la Timișoara. Dar cum acest deziderat nu se putea împlini peste noapte și nici măcar în câțiva ani, am profitat de generozitatea profesorului G. Ivănescu, care avea o excelentă bibliotecă de specialitate, pe care a pus-o la dispoziția tuturor membrilor Catedrei de limba română, îndeosebi a celor tineri. Trebuie să vă spun că, din 1988, această bibliotecă se află între colecțiile de bază ale Bibliotecii Centrale Universitare din Timișoara. Urmând modelul profesorului Ivănescu, m-am străduit să-mi fac propria bibliotecă de specialitate, care numără acum peste 7000 de volume.

Dar preocupările mele științifice, orientate mai ales către cercetarea limbii române literare din epoca veche, m-au obligat să fac multe și costisitoare drumuri pentru documentare la bibliotecile din marile centre universitare, dar cel mai adesea la Biblioteca Academiei Române din București, unde am găsit întotdeauna înțelegere și sprijin deosebit din partea domnului acad. Gabriel Ștrempel, astăzi director de onoare al BAR, după ce a petrecut o viață în această instituție fundamentală pentru cultura și știința românească.

Interesul pentru organizarea unei biblioteci universitare mi-a venit abia după ce profesorul Eugen Todoran, în calitate de rector, mi-a propus, în aprilie 1991, să accept, prin cumul, funcția de director al Bibliotecii Universității din Timișoara. Senatul Universității m-a confirmat în această funcție începând cu 1 mai 1991. Odată cu marea deschidere spre lumea științifică occidentală, superinformată și informatizată, se punea acut problema reformării învățământului universitar și a cercetării științifice din România. Aveam destulă experiență didactică universitară și de cercetare ca să-mi dau seama că, fără surse infodocumentare de nivel internațional, orice reformă în acest domeniu este o formă fără fond, ba chiar o simplă iluzie. Chiar dacă Biblioteca Universității din Timișoara evoluase considerabil până în 1991, era încă foarte departe de

celelalte trei mari biblioteci universitare din București, Iași și Cluj.

După un an de încercări mai puțin rodnice, mi-am dat seama că atâta vreme cât va avea statut de simplu serviciu al Universității, biblioteca nu are nici o șansă de a se ridica la nivelul bibliotecilor centrale universitare cu personalitate juridică. Profesorul Eugen Todoran împărtășea aceeași opinie, așa că am început demersurile pentru ridicarea bibliotecii noastre la rangul de bibliotecă centrală universitară, instituție de importanță națională, cu personalitate juridică, finanțată de la bugetul de stat. Au existat — din păcate, chiar și acum mai există —, unele glasuri care clamau că Universitatea rămâne fără bibliotecă. În realitate, Universitatea noastră, ca și celelalte trei mari universități din Iași, Cluj și București, a dobândit, pe gratis, o sursă infodocumentară de mare valoare, care, după 15 ani, a devenit comparabilă cu cele oferite de marile instituții de profil din România.

— *Care este patrimoniul actual al Bibliotecii Centrale Universitare "Eugen Todoran"?*

— Dacă ne referim la fondul documentar pe suport de hârtie (cărți, reviste, ziare, manuscrise etc.) nu-i relevant să spunem că avem 1.032.000 de unități bibliotecare, pentru că se știe, încă din Antichitate, că nu contează câte cărți ai, ci ce cărți ai! Dar poate fi relevant dacă spunem că din 1993 până astăzi fondul de carte s-a dublat, că numărul de titluri a sporit de patru ori, fondul de carte științifică străină a crescut considerabil, iar numărul de reviste abonate este cu 300% mai mare decât în 1992. B.C.U. "Eugen Todoran" asigură acum sursele infodocumentare de specialitate pentru toate cele 40 de specializări de la Universitatea de Vest.

Urmând modelul marilor biblioteci universitare din Occident, B.C.U.T. se abonează, începând din 2004, la baze de date științifice de nivel internațional, oferite de cei mai importanți și cunoscuți furnizori, cum sunt ProQuest, EBSCO, Springer Link, Elsevier Science Direct, SCOPUS, MathSciNet, CURRENT CONTENTS, Life Sciences, MLA. International Bibliography etc., care oferă acces, prin Internet, la mii de reviste științifice și la sute de mii de cărți și de studii pe suport electronic, pentru peste 90 de domenii de cercetare științifică. În felul acesta, devine aproape inutilă deplasarea universitarilor și a cercetătorilor la alte biblioteci din țară sau din străinătate, pentru că au acces imediat la toate sursele infodocumentare esențiale, pe care le pot consulta la Biblioteca Multimedia de la B.C.U. "Eugen Todoran" sau pe orice calculator din rețeaua Universității de Vest din Timișoara.

B.C.U. "Eugen Todoran" este una dintre primele și, deocamdată, puținele biblioteci complet informatizate din România. Dispune de o rețea de 116 calculatoare, de 6 servere, de 7 copiatoare, de imprimante, scanere etc., precum și de un soft de bibliotecă performant: ALEPH 500, versiunea 18. De curând, am inaugurat un nou corp de clădire, în suprafață totală de 5245 mp., care împreună cu vechiul corp, dat în folosință în anul 1979, formează o singură clădire centrală, cu o suprafață de aproximativ 9000 mp.

Aș vrea să mai adaug că, în prezent, B.C.U. "Eugen Todoran" are 113 angajați, dintre care 78 sunt bibliotecari (66 au studii superioare, iar 12 au studii medii). Toți bibliotecarii au studii de biblioteconomie (28 sunt absolvenți ai unor facultăți de biblioteconomie, iar ceilalți au studii postuniversitare sau postliceale de biblioteconomie și știința informării). B.C.U. "Eugen Todoran" este frecventată de peste 25000 de cititori, care împrumută, în medie, 600.000 de cărți pe an.

— *Unde se plasează B.C.U.T. în comparație cu alte mari biblioteci universitare din țară?*

Între primele patru. Bibliotecile centrale universitare din București, Iași, Cluj și Timișoara fac parte din Consorțiul bibliotecilor universitare, beneficiază de un *Catalog electronic comun* și dețin peste 40% din totalul surselor infodocumentare de tip universitar existente în România. Dacă luăm în calcul și bazele de date științifice la care sunt abonate, acest procent crește considerabil.

— *Dar din Europa?*

— B.C.U. "Eugen Todoran" este comparabilă cu bibliotecile universitare medii din Europa.

— *Cum ați conceput noua bibliotecă, etapă de etapă?*

— Ca pe o instituție infodocumentară modernă, conformă cu exigențele învățământului universitar actual. Pentru aceasta era nevoie de: a). o politică riguroasă și coerentă de achiziție a documentelor; b). de informatizare completă și profesionistă a tuturor serviciilor; c). de personal suficient și foarte bine specializat în achiziția, prelucrarea și comunicarea documentelor; d). de spații corespunzătoare pentru conservarea documentelor, pentru reorganizarea bibliotecilor de specialitate cu acces liber la raft, pentru accesarea, de către utilizatori, a tuturor surselor de informare și documentare științifică existente în B.C.U.T., dar și de spații pentru activitățile bibliotecarilor și pentru evenimente culturale.

Pentru edificarea noii clădiri, demersurile au început în 1993, cu studiul de fezabilitate, apoi, în 1996, s-a obținut aprobarea Guvernului pentru această investiție, dar lucrările de construcție au început abia în 1999 și au durat până în prezent. Din păcate, demisolul, care va adăposti tipografia, legătoria de carte, sala de mese pentru personal, bufetul pentru cititori etc., nu este încă finisat. De la parter, unde se află birourile pentru servicii și Aula, până la etajul IV, toate spațiile sunt funcționale. Bibliotecile de specialitate cu acces liber la raft sunt, în cea mai mare parte, amenajate și vor fi deschise publicului în această lună. Accesul spre ele se va face printr-un culoar care leagă, la etajul I, cele două clădiri.

— *Ce șanse credeți că are astăzi biblioteca în raport cu noile tehnologii de informare?*

— Pentru învățământ, în special pentru cel universitar, și pentru cercetarea științifică, biblioteca, desigur, semnificativ modernizată și dotată cu surse infodocumentare pe orice tip de suport, va fi întotdeauna o componentă esențială, determinantă și indispensabilă. Bibliotecile dețin fonduri documentare pe suport tradițional extrem de valoroase și de

importante, ce nu pot fi ignorate de cei care trebuie să dobândească o cultură generală bogată, o cultură de specialitate solidă și o specializare înaltă. Biblioteca trebuie să le ofere însă celor care sunt **obligați** să o frecventeze (elevi, studenți, cadre didactice, cercetători și alți specialiști) acces la informația științifică și culturală valoroasă, pe suport electronic, pentru că ceea ce se oferă gratuit pe Internet sau prin alte mijloace de informare ține, cel mult, de popularizarea științei și culturii.

Deci, bibliotecile sunt cele mai importante, mai complete și mai bine organizate surse de informare și documentare, unde personalul specializat are un rol fundamental în procesul de selecție și de accesare a informației de către utilizatori. Tocmai de aceea, investiția în biblioteci este nu numai obligatorie dacă vrem să ridicăm învățământul și cercetarea științifică din România la nivelul standardelor internaționale, ci este și extrem de profitabilă pentru toate sectoarele vieții științifice, culturale, social-politice și economice.

— *Într-un fel, s-ar putea spune că, alături de cărțile, studiile și cursurile pe care le-ați semnat, biblioteca aceasta este opera vieții dvs., rezultatul unui mare efort.*

— Trebuie să vă mărturisesc, foarte sincer, că toată investiția de efort fizic, intelectual și psihic, dar mai ales de timp, enorm de mult timp, n-am făcut-o cu gândul că această bibliotecă ar putea să fie, într-un fel sau altul, opera vieții mele. Am muncit pentru o idee, care îi era foarte dragă și regretatului profesor Eugen Todoran: realizarea, la Timișoara, a unei biblioteci universitare de talie națională, care, în curând, poate ajunge de rang european înalt. Dacă, în anii ce vin, comunitatea academică timișoreană o va utiliza intensiv, sunt convins că actul didactic universitar și cel de cercetare științifică vor crește substanțial. Ar fi cel mai important motiv de bucurie pentru mine și n-aș mai avea sentimentul că mi-am risipit, cu prea multă îngăduință, 17 ani și cinci luni din viață.

De la 1 octombrie a.c. m-am retras atât din funcția de director general al B.C.U.T., cât și de la Universitate, pentru că doresc să mă dedic doar familiei și cercetărilor de lingvistică, pe care le-am neglijat, parțial, în acest răstimp. Sper ca «timpul să mai aibă răbdare» cu mine, iar Dumnezeu să-mi dea sănătate și putere de muncă, pentru că am ce face încă mulți ani de acum înainte. Din știință și din cultură nu se pensionează nimeni.

Interviu realizat de
ADRIANA BABEȚI

CRITICA, MODURI DE ÎNTREBUINTARE

Retorice, probabil, pentru cei avizați, întrebările anchetei revistei Orizont legate de critica literară a momentului vor fi având totuși rostul de a menține în atenție o temă de interes (încă) mai larg. Așadar, critica – moduri de întrebuințare... Trece, critica literară, printr-o criză? Și de ce fel? Este, critica ultimelor (două) decenii, în pierdere de prestigiu?... De competitori?... Înregistrăm, precum multe din jur, o vacanță a criticii? (LUCIAN ALEXIU)

PRIN VIU GRAI ADA D. CRUCEANU

Dacă și la case mari, critica literară nu mai pare a fi un obiect de natură... testamantară (vezi *Rom. lit.* 36/2008, în cestiune: Gheorghe Grigurcu – și, apropo, în același număr al revistei, p. 32, cin' să fie, cin' să fie cel ce scrie că "din două rele /.../ o alegi pe aceea care..." – , să fie o rea, să fie un rău?), cu siguranță atunci, puține mai sunt de făcut. Și pînă la urmă, dacă opera s-a tot deschis (... *deschide poarta!*), dacă am (re)inventat *lectura publică* și onor scriitorul stă față în față, în piață, pe stadion, ori te miri unde cu onor cititorul său – precum în buna tradiție folclorică și, evident, în deplină ... corectitudine de un fel sau de altul –, dacă libertatea de... și cea de..., dar și cea de... (alte corectitudini!) sunt noile noastre manii/fobii, noile noastre dimensiuni fundamentale/ expresii de sine, atunci la ce bun criticul, el intermediar, el interfața, el călăuza, el manipulatorul? Cine să-i mai aștepte cu sufletul la gură adevărul despre opera ale cărei... adevăruri, s-a demonstrat – și nu știm dacă, în demonstrația asta, criticul va fi avut ceva de spus –, sunt tot atîtea cîți cititori și cîte lecturi va avea ea... Ce-i rămîne, de acum încolo, onoratului domn/ onoratei doamne altădată cu pîinea și cuțitul acelui unic adevăr în vârful peniței? Păi (sau deci?...), fie apelează la confratele teoretician și-l roagă (*cri, cri cri, toamnă gri...*) să "închidă" opera, să-l pună pe cititor în banca lui, să reinstaleze ierarhia lecturii cumsecade, care începe cu el, criticul, fie-și reamintește cît și ce a ratat și, călinescian, se apucă de poezie, proză, teatru... Fie, varianta elegantă prin care nici nu roagă, nici nu-și schimbă, la vedere, paradigma, rămîne *vox clamavit in deserto*. Și clamează. Și o așteaptă pe năstrușnica Echo și, de undeva, cîndva, ea-i va aduce cuvintele-naipoi. Suficient de distorsionate ca să fie luate drept poezie, ori proză, ori altceva ce-ar fi literar-literar, iar el, criticul, iată, pentru vremi mai bune, are ce anume să... critice, ce anume să pună în valoare. Și tot așa, într-o lume (liberă și literară) care, din cine știe ce rațiuni, vrea să refie/revie în fericitele ei momente de comunicare/necomunicare prin viu grai...

EU, PROVINCIALUL... DORIN MURARIU

...am ieșit din crisalida lecturii naive, dar luminoase, cu ajutorul unor universitari de calibru, care nu erau dispuși să terfească axiologia nici măcar în vremurile când se dorea cu disperare ca toate reperele să fie roșii. „Marginali” sau „centriști”, bănăteni ori ardeleni, regăteni sau ieșeni, ei n-au ezitat să cearnă drastic valorile, încercând astfel să asaneze mlaștinile fără de care alții nu puteau trăi. Nu băteau mătânii în fața mai marilor zilei, deși câteva rînduri căldute despre cutare sau cutare trepăduș le-ar fi deschis destule uși. Cărțile lor m-au apărut de exteriorul degradat, de zămbitorii dulăi politici cu mușcătură adîncă, dar și de obsesiva idee că numai dacă locuiești în buricul țării ești, că doar acolo moțul valorii se poate pieptăna mai cu spor.

... am înțeles că trebuie să lupt pentru

scriitorii valoroși din preajma mea ca să nu-și mai permită un bucureștean (copleșit, poate, de propria micime) să vadă în Banat un pustiu cultural, de unde nu a apărut decât Lenau în ultima jumătate de mileniu. Scriu despre cei de lângă mine ca să-i fac lui Nicolae Stoica de Hațeg o bucurie întârziată cu un veac și jumătate, informându-l că, Doamne ajută!, observația lui („Pe-aici scriitorii buni nu s-au născut, nici că s-au cerut, nici că s-au putut”) nu mai este ade-vărată. Nu pot să-i ascund însă și faptul că trăim sub grozavul asediu al grafomanilor și al veleitarilor. Chiar dacă, de acum înainte, aș mai scrie alte pogoane de articole, nu cred că pe unii aș reuși să-i conving că suferă de puținătatea talentului. Cum, adică, să fie o biată șandrama și nu așteptata catedrală epică tocmai romanul la care s-a trudit o viață, de la opt la unsprezece seara? Cum, adică, îmi permit să cataloghez drept aberații poemele ieșind, nu-i așa, din adîncul unei sensibilități frământate ca dintr-un fruct? Ei, dacă aș fi locuit în București sau măcar în Timișoara...

ÎN FEL ȘI CHIP ... DAN NEGRESCU

Până acum nu a fost acreditată în vreun nomenclator de profesii, deci, în (lipsă de) principiu, oricine poate apela la ea, prezentând astfel asemănări cu chibîțul pe teme politice, de unde cotidian invocata politologie cu ai ei politologi.

Fiind de mai multe feluri (critica rațiunii pure, practice sau a puterii de judecare, critica partinică, de text, de artă, literară, critica de dragul criticii, gâlcevițoare de tipul *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu perna* – vezi M. H. Simionescu) critica se prezintă ca fenomen individual (fără nici o șansă de viețuire) sau de și pentru grup sinonim cu gașcă, clică, etc. Că lucrurile nu sunt tocmai în regulă cu instrumentul critic, au dovedit-o și clasicii marxism-leninismului (a se vedea *Materialism și empiriocriticism*).

Diversitatea criticii generează, evident, varii moduri de întrebuințare. În planul literaturii ar fi de dorit să pornim de la recomandarea lui Maiorescu, adică critica să-și vadă de critică, iar poezii (creatorii) de creație. Dar, junimismul fiind revolut, să ne încadrăm în contemporaneitatea postmodernă. Conform celor arătate mai sus, criticii pot fi singuratici, deci de neluat în seamă, sau lideri, adică aprioric grozavi.

Ideea după care critica literară ar avea rolul de a impune valorile este fie o ineptie (orice om normal citește întâi cartea, apoi, dacă nu are ceva mai bun de făcut, răsfoiește o publicație (și) critică de care însă cert nu va fi influențat), fie o ticăloșie mărunță de gașcă, dacă urmărim atent mecanismul. Critica literară, fără a fi neapărat stupefia(n)tă, prezintă totuși o mare dependență de apartenență, vîrsta, sexul, religia și naționalitatea creatorului. În primul rînd trebuie să fie de-al nostru; există scriitori care pot scrie orice și oricum, pentru că hotărât este numele. În această direcție se poate spune cert: critica este nu doar baza ideologică a găștilor literare, ci reprezintă simultan antecamera premiilor literare. Un comentariu de tipul "volumul lui... poate avea deja pre-

tenții la un premiu" spune totul, chiar dacă suntem abia în ianuarie, spre pildă.

Cînd autorul este "fără de partid", uneori beneficiază, totuși, de o cronică "dincolo de bine și dincoace de rău", după care își poate face liniștit mai departe cumpărăturile cotidiene.

Sexul creatorului poate fi relevant în măsura în care o anume falusocrație domină critica literară; un hormon în plus, chiar doi, printre circumvoluțiunile criticului, indiferent de etatea lui, îi pot aduce creatoarei, sau creatorului (în funcție de orientarea sexuală a criticului) gloria sau agonia (momentană, fiecare din ele). În același context să subliniem importanța capitală a apartenenței creatoarei: soție, amantă sau fiică; dacă din cele trei ipostaze două se combină, e perfect, dar e suficientă și una.

Vîrsta creatorului este un alt factor determinant pentru critică (nici în acest caz opera nu are relevanță); veteranul poate fi ignorat, nemaioferind relații lucrative, sau poate fi tratat ca o viețuitoare de rezervă, cu care ne mîndrim minunându-ne. Nația și religia sunt de asemenea hotărătoare, mai ales în spațiul multicultural, urmînd fidel principiul Partidului Comunist Român privind reprezentarea (pro)porționată a minorităților. Îmi mărturisea un fost cetățean român, venit în vizită, că "înainte" era o plăcere să scrii "minoritar" (cum făcuse și el) pentru că la Kriterion, și nu numai, te așteptau cu brațele deschise. "Mă mir și eu cum am putut să public unele tîmpenii și să fiu și lăudat de critică..." a fost concluzia actualului cetățean european; desigur, puțini recunosc așa ceva, mulți sunt nesimțiți.

Din cele arătate pînă aici, rezultă că,

într-adevăr, critica poate fi utilizată divers; decisiv este însă utilizatorul; cel mai adesea el știe exact ce face. Existența avancronicilor este o dovadă a faptului că se poate scrie despre cărți nu doar neapărate ci, de ce nu?, și necitite; asemenea eroului antic, utilizatorul, i. e. criticul literar reprezintă o comunitate pentru care (aparent) luptă, fără a se și sacrifica însă, lăsînd această nobilă misiune urmașilor urmașilor noștri (săi).

În fine, critica poate fi întrebuințată (că tot vorbim ca de un instrument...) și pentru promovarea utilizatorului. Deceniile postbelice ne oferă exemple relevante. Dar de ce stau lucrurile (și) astfel? Pentru că, deși etimologic critica ar trebui să reprezinte un act rațional, cea la care mă refer este – viscerală sau nu tocmai – un avorton al interesului momentan. "Căci persoana se lovește de altă persoană, gîndul egoist se paralizază de alt gînd egoist" scria Maiorescu la 1883 urmîrind *progresul adevărului*. Sunt voci, printre creatori, care, din lipsă de inspirație probabil, afirmă periodic că "așa nu se mai poate!... trebuie să se schimbe ceva!"

Nu numai că se poate așa și pe mai departe, dar dorința de schimbare a unora ne-ar putea prăvăli într-un lampedusianism de-a dreptul periculos căci "Dacă vrem, ca totul să rămână cum este, trebuie ca totul să se schimbe". Păstrînd (**volens nolens**) caracterul deja cutumiar al criticii literare, ne aducem aportul la spectacolul în care, pînă la urmă, fiecare e (ne)mulțumit în felul său. Gîndindu-mă la opinia lui Theodor Gompertz, după care Aristotel față de Platon era doar un tăietor de arbori, mă întreb totuși ce ne-am face fără pădurari, chiar dacă la sectorul forestier stăm tot mai prost. În rest

"Apa a trecut, pietrele au rămas, și din piatră în piatră pășește adevărul spre viitorul său nemărginit" (evident, tot din **criticul** Maiorescu).

"EFECTE DE ECOU CONTROLAT" LUCIAN P. PETRESCU

Critica literară azi? Ce să fie critica literară azi altceva decât sorginta ei dialectică(!), literatura de referință? Și, mai cu seamă, decât lectorul ei de referință... Pentru că de vreo două zeci (despart voluntar) de ani ne citim alte puține zeci de scriitori, sau cum ne-am putea numi noi, noi între noi, de pildă generația (pur cronologic) numită optzecistă (e drept, cam fatidică decadă, după cum s-a văzut...) ; așadar, ea, critica, despre ce și pentru cine ar putea îngîndura ea? Despre și pentru bizonul electoral al cărții românești? (așa-i că nu-mi acceptați cinismul gratuit și conotația lui suburbană?). Despre vânzări de carte, revistă și timbru literar? Despre moartea galaxiei Gutenberg și (în schimb) vigoarea literei românești fără diacritice și semne de punctuație, curgînd nestăvilite de aliniat noi pe un ecran fluorescent și condimentat de *icon*-uri cool? Așadar, despre ce?

Ies tot mai rar prin oraș, îmi văd al naibii de rar prietenii de litere (căci de alții nu am prea avut niciodată, deși, pe drept cuvînt, cam paria am fost mereu printre ei), dar tot știu că n-am voie să hulesc pe străzile astea. Pe străzile astea au scris și mai scriu, în draci (adică, iertată să-mi fie sintagma, cu grație și har), încă, un Cornel Ungureanu, uneori un Livius Ciocărlie, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, Daniel Vighi, critică dom'le, critică și teorie, nu glumă, și pentru ce ? (Era să mă întreb, pentru cine, dar așa mi-e prostia, precum ogînda – te uiți la ea și nu te mai sature...). Repet, de ce să se scrie pe o hîrtie cu titlul "Orizont" care costă de o veșnicie 1 leu și e citită poate chiar și la coifeur (am scris bine ?), în loc de o știre tare de presă, un flash de paparazză sau mai știu eu ce chestie veselă și anxioasă. Ori să se scrie pe televizor cu vorbe, de pildă, parte de carte (ai grijă, răspopitul, că jocul ăsta de cuvinte nu mai are nici un haz), ori precum Dan C. Mihăilescu ori Alex. Ștefănescu, ceva între popularizarea științei, tehnicii și literaturii, (bună întreprindere de altfel, să nu mi se ia tonul drept zeflemea), sau să se aștepte cu suflul la gură rubrici noi de la "monștrii sacri" dintre care doar Mano (n-am nici un drept la familiarisme, zău așa) a supraviețuit la propriu și la figurat, să mai totuși citești ceva scris în tiraje familiale de Cistelecan, Mușina, bietul (superbul) Gh. Crăciun, Gh. Grigurcu, R. C. Cristea, Dan Cristea, Adrian Popescu, D. C. Enache, Marius Chivu – reviste scrise pe hîrtie, că de reviste și cărți virtuale e plin și gol deodată, de nu mai începe discernămînt printre ele nici cît lumina dinspre gaura cheii. Se nasc vedete posace, hedonice, fanatice, schismatice, mimetice, hermetice, tot felul de cărți și de autori, e drept, rare, dar confuze. Se nasc și mor stele literare cu frecvență și durabilitatea becurilor de 25 de lucși, care, ca pe vremuri...

Dacă pînă prin anii 90 se trăia între două cronici, și nu se putea, dacă printr-o minune îți apărea cartea, ori măcar zvonul despre posibila ei apariție (mi-aduc aminte de "găștile", cum ar fi azi numite, de la Pavel Dan, Cenaclul de Luni, Amfiteatru, Echinox, Opinia, etc., ș.a.m.d., de desanturi și comandouri, de personaje emblemă – Mircea Nedelciu, repet, Gh. Crăciun, M. Papahagi, I. B. Lefter, B. Ghiu, Al. Mușina, D. Vighi, inși vîrțiți pînă-n gît în absconsul literaturii de sertare și samizdate, din cînd în cînd slobozite la pește – citește antologii de grup, tunse și frezate precum recruții), să nu apară, măcar

în două-trei reviste "semidizidente", cronici rezultate din amintitul spirit pur și ingenuu "de gașcă", sprijinite cu nonșalanță îngrozitor de asumată de monștrii de care scriam mai sus (în ciuda unor divagații pe teme extra-literare, n-am să uit niciodată disponibilitatea și generozitatea fără margini ale unor Laurențiu Ulici sau Ov. Crohmălniceanu). Unde sînt vremurile discuțiilor interminabile despre textualism, scriitura de gradul 0, Tel Quel, Noul Roman Francez – mai deunăzi Le Clezio lua Nobelul, iară noi, noi cei care-l cam adulam prin anii 75-80 strîmbăm azi din nas, și-l facem superficial și tehnician al textului... Cît ne închinam, mai ieri, Măriei Sale, Textului. Noroc de revoluția gusturilor și modelor literare care ne înconjoară astăzi, cînd totul s-a simplificat pînă la mirifica monosilabă, la desăvîrșită interjecție, la splendida onomatopee ! Astăzi... Astăzi **șed la tastatură și cîrtesc**, așa, mereu, cam ca-n firea și aptitudinea milenară a românului. Cu trăsăturile lui atemporale: leneș, apatic și invidios. Epigon prin excelență, și refulat prin suficiență.

Și spun, **cîrtesc**, pentru că încă trăiesc printre embleme parcă indestructibile, cu onorabilitatea, eclatanța și instinctul formidabil al unui Cornel Ungureanu, ins cu resurse absolut de neexplicat pentru unul ca mine, tandemuri cultural-critic-literare precum celebrul Mihăieș-Babeți-(și, aș zice) H.R. Patapievici, în bună parte timișorene, ca și inițiative, sperăm durabile, precum "Ariergarda", pornită de Daniel Vighi, un ins cu resurse, din nou spun, inepuizabile, inițiativă la care împreună cu Viorel Marineasa m-am alipit și eu prin anii 2005, în speranța debutării și promovării unei literaturi noi autohtone; așadar, *există nervi*, vorba răposatului doljean, dar cam afit. Ceva haotic și relativ gregar, stăpînit de legea lui – asta se poate da pe post, asta are priză la public, ori asta face *rating*. Cam afit. Cultura străzii se insinuează dacă nu se năpustește chiar, prin birouri. Străzile – așa cum le știm, cu vagi dar din ce în ce mai persistente arome pestilențiale. Cît despre noi, numai de bine. Amin.

O MĂRTURISIRE MIRCEA PORA

Voi începe scurta mea intervenție cu o mărturisire. Apropiat fiind de încheierea micii mele cariere literare, nu prea mulțumit de ea, mă întreb cui o datorez pînă la urmă? Tovarășului Ceașescu și regimului său care mi-au mîncat tinerețea și maturitatea primă, cea de pînă la cincizeci de ani, categoric, nu. Ar rămîne atunci în proporții destul de greu de stabilit, talentul ca atare, cu origini inanalizabile, cu care am fost deșertat în lume, calitatea și întinderea lecturilor, capacitatea de a trudi pe foaia de hîrtie și, la urmă, dar esențiali, "supraveghetorii", "chirurgii", tăietori de texte, acele personaje poate nu întotdeauna simpatice, mai degrabă reci decât exuberante, cu bune distanțe față de paharul de alcool și nopțile pierdute, înzestrate însă (atunci cînd sunt), cu un gust fin, superior în ceea ce privește creația artistică, în cazul de acum, cea literară. În genere, acești "inchizitori", spun asta la modul în fond afectuos, știu mai multe decât autorii, știu unde trebuie puse frîne în vârtejle creației, unde e nevoie să fie revigorată scrierea, în ce măsură e autentică sau artificios-plitisitoare. Au fost și vor fi întotdeauna necesari. Dacă sunt cu adevărat mari (Maiorescu, Călinescu, Lovinescu, plus încă vreo doi, trei), atunci ei, criticii, (unii mari creatori și în alte ramuri literare), fac adevărate părții sistematizatoare, prin masa mereu în creștere, a dotaților și nedotaților, întru ale literaturii. Dumnezeu cu ei. Primul meu critic, în sălile zgomotoase și modeste ale

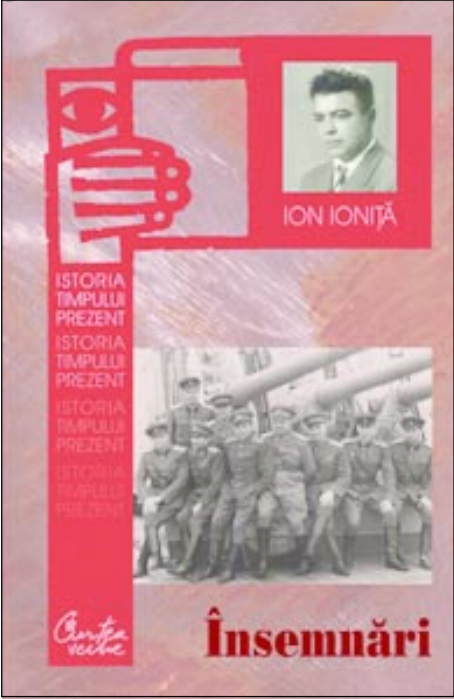

școlii generale 15 din Timișoara, a fost Daniel Vighi. Pe urmă, pe sub ochelari, dar cu reală afecțiune, m-a supravegheat mai din umbră Cornel Ungureanu. A mai trecut un oareșcare timp, și am intrat pe mîinile și sub incidența artistică ale lui Virgil Podoabă. În sfârșit, acum, spre final de "creațiune", au scris, în general, bine despre făcăturile mele, în reviste onorabile, Vasile Spiridon, Gh. Mocuța, Olimpia Berca, Dorin Murariu, Ovidiu Pecican și, nu de mult în Orizont, Daniel Vighi. De considerații critice mai scurte, dar pozitive, s-au învrednicit pentru mine de-a lungul vremii, Eugen

Bunaru, Mircea Mihăieș, Radu Enescu, Radu Călin Cristea, Ion Buduca, Ion Groșan. Pe criticii foarte tineri, ai ultimelor valuri literare, nu-i prea cunosc. Ei se ocupă, probabil, de generațiile cele mai recente. Și bine fac căci e mult de lucru pe terenurile acestora. În mod deosebit nu-mi sunt dragi criticii, dar fără ei, toată literatura noastră – mai cu seamă cea cu pornire de la venirea clasei muncitoare la putere – ar fi un fel de "tîrg al moșilor", în care cele mai mari șanse de a fi călcată în picioare o are tocmai valoarea.

Anchetă realizată de
LUCIAN ALEXIU

NOU la CURTEA VECHE

SOTRONUL SACRU

CORIOAN BABEȚI

Textul de mai jos a fost prilejuit de vernisajul expoziției Roman Cotoșman. Secvențe, dublat de lansarea volumului *Încrâncenarea vieții. Roman Cotoșman*, realizat de Livius Ciocârlie și Ion Manta, apărut la editura Brumar, sub egida Fundației Interart Triade. Ambele evenimente au avut loc în 23 octombrie a.c. la Muzeul de Artă din Timișoara. Au luat cuvântul Livius Ciocârlie, Coriolan Babeți, Ileana Pintilie și Marcel Tolcea.

De câteva ori se chinuise Roman Cotoșman să-i facă portretul lui Livius Ciocârlie, unul din ele "rozaliu și idealizat". Apoi i-a "facut un portret nereușit, a renunțat la Podlipny și ar fi vrut să dezlănțuie pe suprafețe mari toată ura lui pentru capitaliști"¹. Rămas acasă să acopere rolul de frate al Fiului risipitor, Livius Ciocârlie îi face, postum, figura lui Roman. Ba aș spune că îi joacă un renghi, făcându-i figura. El devine prin această carte portretistul desăvârșit al artistului. La tinerete, la maturitate și în posteritate.

Cum cu vreo câteva decenii înainte de camera obscură ori de dagherotip puteai avea, pe stradă, la Viena, Weimar și, probabil, și la Timișoara, contra câtorva creițari, un profil personal tăiat într-o hârtie neagră cu o halucinantă dexteritate de foarfecele unui artist anonim, doi apropiați prieteni, Livius Ciocârlie și Ion Manta, îi fac profilul spiritual lui Roman, tot din foarfece. Din *taie și lipește*, din *Cut & Paste*.

Subtil peste de măsură, Livius Ciocârlie îi chiar subtilizează lui Roman Cotoșman un instrument predilect din anii adolescenței. Despre prietenul său ne spune că "umbla cu foarfecele la el și se supăra dacă nu-l lăsa să se ocupe de capul tău". Cu alte cuvinte, cum nu-i prea ieșea în pictură, Roman «facea» portretul celui alt din foarfece, din *happeningul tunsului*, cum de astă dată o reușește Livius Ciocârlie cu o acuratețe pe care doar iubirea profundă și mereu nemărturisită pentru Roman o poate asigura scrisului său, profesat ca într-o distilerie proustiană a amintirii. O face împreună cu Ion Manta, prietenul regăsit de Roman în exilul lui american după ce primul trecuse, împreună cu Zaira și cu o pisică, frontiera, în lumea liberă. Ion Manta devine interlocutorul lui Roman Cotoșman în primii 20 din cei 40 de ani ai exilului acestuia și martorul crucificării sale din ultimele stadii ale suferințelor. El este prețios martor din blankul (de tăcere) instalat între artist și prietenul lui din România-cenzurată-de-cerberii-vechiului-regim.

În volumul de acum, Livius Ciocârlie decupează prezența lui Roman din paginile *Clopotului scufundat*, din *& comp* și din *Viața în paranteză*. Cartea despre Roman Cotoșman e nutrită de boarea unei prietenii instalate de la prima vedere între un timid și un sălbatic. Întreținută de golul plecării, ea e urmată de hăul tăcerii. O tăcere ce s-a arătat nealienantă, continuată de jubilația regăsirii de după 1989 și în fine marcată de plecarea lui definitivă, de puterea morții lui Roman de a ilumina întâmplările vieții tocmai prin acest ultim exil. Livius Ciocârlie a regăsit timpul pierdut și anii de tăcere în colajul documentar. Prospețimea montajului de texte, fondată de discursivitatea discontinuității face din această carte un obiect excepțional. După ce, până la pagina 21, el montează fragmentele ce-l aveau deja pe Roman ca personaj distribuit ubicuu în trama scrisului său, un insert autobiografic al lui Roman extras din catalogul (*Creație și sincronism european*) e contrapunctul ce prefățează numai mărturia celui alt autor,

scriitorul și pictorul Ion Manta.

După suspendarea «din motive istorice» a corespondenței dintre Livius Ciocârlie și Roman Cotoșman, consecință a plecării celui din urmă în anul 1969, Ion Manta taie cu aceleași perechi de foarfece, din amintirile lui, anii șederii lui Roman la Washington și Philadelphia. Un joc de puzzle intrigant, hipnotic începe aici stârnind o analogie cu o recentă întâmplare trăită de mine în călătoria care m-a adus de la București la Timișoara.

Venind cu mașina, via Țara Hațegului, duminica trecută am făcut împreună cu nepotul meu Dan Toma o oprire la Densuș. În această zidire din secolul al XIII-lea, unică în felul ei, se amestecă spoliile romane, coloane, altare și pietre de talie smulse din ruinurile Sarmizegetusei Ulpia Traiana și montate aproape de-a valma în structura piramidală a bisericii. Hodoronc-tronc, doi lei de piatră, de unde până atunci stătuseră sigur la intrarea într-un palat, sau basilică a capitalei dacice a lui Traian, acum cam șifonați de vârstă, au fost suiți pe buza acoperișului. Altarele păgâne ale unui Longinus, Octavianus Nepotus și soției Iulia, blocuri de piatră calcaroasă, spoliile urieșești ce nu pot fi clintite din loc nici măcar cu gândul, intră în compoziția bisericii pe lângă rosturi de cărămizi și decor bizantinizat, puse acolo doar din ochi și înălțate fără fir de plumb, cu o nonșalanță pe care numai credința acelor oameni o putea urni și face biserica să rămână în picioare. Pe umerii a patru inscripții se înalță clopotnița teșită ca o cușmă de *tarabostes*.

Nu invoc aici teze protocroniste. La Densuș, ca și în Roma medievală, dar mai ales la Veneția, am avut proba că postmodernitatea este veche de când lumea. *Colage*-ul lui Braque sau Picasso, *Merz*-ul lui Schwitters nu ar fi fost «văzute», digerare ori salutate fără aceste lungi prefete ale colajului din jocul ruinurilor din edificiile istorice suprapuse în istoria civilizației europene, fără exercițiul imemorial al omului de a manevra fragmentul vechi în contexte noi; fragmentul, idolul fanat al inocentului postmodernism. Credința nu zugrăvește doar icoane în biserici, ea face orașe, scrie cărți, recuperează memoria și, poate face, ca azi, dreptate. Credința fie ea și într-o prietenie este ziditoare și mnemo-tehnică, mnemo-artistică. Biata postmodernitate, prea adeseori demonizată pentru haosul pe care-l induce prin purtătorii virusului ei, își poate etala chipul benefic, creator, dacă este urnită, pusă la lucru de o credință adâncă.

După alte 20 de pagini, la pagina 46 intră în rol prima scrisoare a lui Paul Neagu din 19 iulie 1969. După ce te unge pe suflet cu frumusețea frazelor, cartea devine un thriller, pe care îl recomand pasionaților de Conan Doyle sau Agatha Christie & Co. Înainte de a-i regăsi din nou în finalul cărții, de paginile celor doi autori te despați după ce reții apoftegmele fraze distilate eteric. Iată portretul de tinerete al lui Roman în fraza lui Livius Ciocârlie încheiată la patru ace. "De plictisit nu se plictisea, se scufunda în piatră, asculta apa și visa vise solare despre viitorul artei"² sau profeția despre devenirea artistică a lui Cotoșman: "Are și teoria lui despre un spațiu lipsit de centru"³.

Acribia lui Paul Neagu este salvatoare. Totul este datat cu o conștiință de arhivar. Alți prieteni scăpați în Occident ca prin urechile acului îi scriu lui Roman din Germania sau Franța, dar cum Paul Neagu hotărăște rămânerea în Anglia, el avea să devină cel mai harnic partener în epistolarul lui Cotoșman. Urmează Horia Bernea și alții pe care Liviu Ciocârlie îi colează în fluidul unui portret spiritual nepereche în istoria

documentului artistic din ultimii 60 de ani ai artelor din România. Stau toți înșirați la soare, puși la uscat de atracția pe care acest om a exercitat-o asupra tuturor semenilor. Mărturisesc asta și în calitate de victimă. Roman Cotoșman este primul artist care m-a obligat să îmi revăd secretul clasament sufletesc al artei așa cum am trăit-o.

Această carte întinde multe capcane, fapt care o face să fie o istorie despre victimele lui Roman Cotoșman. De obicei ambiția artiștilor este aceea de a face ucenici. El are unul, eventual pe Diet Sayler, dar are în schimb, cum observă Livius Ciocârlie, darul de a face mai degrabă prozeliti. La Cozia fiind, "spre seară se ducea în stațiune unde a început, pentru prima oară, să acționeze puterea lui ieșită din comun de a face prozeliti"⁴.

După ce a fost admirabil scrisă, dar mai ales iubitor alcătuită, cartea, deși cu un titlu el însuși capcană, nu are aerul că așteaptă să fie citită de specialiști, ci tocmai de pasionații romanelor de aventuri. Dacă nu vă veți grăbi ca, după ce s-a scris, prin înșeși faptele vieții eroilor ei, să o faceți să fie și citită, riscați să descoperiți această carte citată mereu în poate plictisitoare opere ale istoricilor de artă de tip academic. Când la capătul acestor studii despre artă, să spunem, se înșiră titlurile bibliotecii citite de un autor, primul capitol este cel de *Izvoare*, urmat de titlurile cărților despre subiectul înpricinat. Cartea de acum se naște ca un izvor al artei românești din cele mai spectaculoase decenii ale artei noastre, din cele două capitale București și Timișoara. Ea este un asemenea izvor sau, mai patetic, un filon de aur nativ.

Îndrăznesc să îi prezic că va fi dacă nu cea mai citită carte, în mod sigur cea mai citată despre istoria artei românești, despre triumful magnific alcătuit din trei artiști care nu au cucerit, cum nici nu au speriat Vestul, dar au înprospătat arta Estului european. Roman Cotoșman, Paul Neagu, Horia Bernea, Grupul Sigma cu toți actorii lui, cu Ștefan Bertalan sau Constantin Flondor, grupul care a oxigenat nu doar plămânul, ci și gândirea artistică de după anii 60, a revalorizat arta noastră sufocată de poncifele realismelor de import și de resemnări stilistice, cu cele mai fertile idei ce sălășluiau în mintea și munca lor.

Capcana cea mai mare e că acest cap nu este despre Roman Cotoșman, ci de Roman Cotoșman însuși. Toată *saga* vieții lui se revanșează vorbind despre geniul literar și sufletesc al celor doi mari prieteni, Livius Ciocârlie și Ion Manta, în care punctele de suspensie menajează grijuliu și tot iubitor, cine știe ce susceptibilități. Flancați de o discretă ariergardă, de o rară eficacitate, făptuitorii morali ai acestei inițiative editoriale, patronii spirituali și tot mai spiritualizați ai *Fundației Interart Triade*, soții Sorina și Petru Jecza, în proiectele și realizarea cărora îmi recunosc multe din visele mele neîmplinite, Robert Serban și Editura Brumar, alături de Smaranda Vultur, suporter și co-sponsor al cărții printr-un grant CNCIS al Ministerului Educației și Cercetării, Parcici memorialwe. Studii de caz Banatul, cu toții, la care adaug gesturile de mecenat ale Magdalenei Mărculescu și cele de amfitrion ale Muzeului de artă, comit un act de justiție. Se pune astfel în ordine o lume a artei ce ar fi rămas infirmă fără adevărurile pe care documentele cărții ni le restituie, spre a se cerne de acum înainte în conștiința publică. În litera și spiritul acestui volum, Livius Ciocârlie și Ion Manta resuscită paradoxal, fericirile acestui *cripto-homo ludens* care a fost Roman Cotoșman.

În numele acestui neconținut joc al său, ce impregnează totul și volatilizează durerile unui crucificat de suferințe fizice, numele toate prinse într-o horă par o predestinare care anunță șotronul, totuși sacru al lucrărilor lui.

Nomen omen. În *Mantaua* cărții, *Romanul* nume de istoric, *Livius*, se desprinde în înaltul Cerului lui Cotoșman, ultimul lui domiciliu, locul predilect ales de *Ciocârlie*, pentru a-și lăsa acolo, în limba înșirilor, cântul ei. "Simt că am mereu ceva deasupra" - îmi spunea despre acolo unde Coto își are ultima sa adresă... Cam așa se jucău și protagoniștii acestei cărți, când *Ba-beți*, *Ba-treji*, Paul semna uneori Horia *Ber-Neagu*, se credea Pitagora când desena *E-neagon*-uri în timp ce eu mă adresam lui Coto cu «Romane Livius, Ave!», și el mie cu «Servus Coriolanus ! » doar cât să fim o clipă împreună, în jocul stârnit de sufletul lui de copil.

POST SCRIPTUM

Am trăit o viață cu convingerea că, maimuțărind Logosul, cuvintele sunt întotdeauna fondatoare și ziditoare. Poiesisul sau Proza, speciile literaturii ca și cuvântul filosofului funcționează asemeni unor cărămizi montate savant sau inspirat într-un soi de edificii ale imaginarului, fie ele religii, doctrine teologice sau filosofice de toate speciile. Apoi am înțeles că ele, cuvintele, pot fi demolatoare, adevărate buldozere ce pot netezi drumul spre infern al umanității ca în ideologiile pe care le-am trăit pe pielea noastră.

Urmărindu-l pe Roman Cotoșman restituit de paginile acestei cărți cu toate proiectele sale infravizuale, cu comentariile sale despre captarea invizibilului, pot mărturisi că am pățit-o de-a binelea. El mi-a sugerat că unele lucruri există doar dacă nu le numești. Ar fi să fie ceva de natura *Necuvintelor* lui Nichita Stănescu. Numind lucrurile, în general pe cele mai înalte, riști să le deșiri, să le risipești, să le alungi, să le ascunzi îndărătul cuvintelor. Când am crezut că l-am definit ca ascet în pustii civilizației, brusc s-a arătat că preferă să se considere un ateu, nihilist. Dacă l-am evocat cu aceste cruci pe cale de a se naște, s-a declarat un arici care vorbește despre vidul taoist sau despre *Neti*, *Neti*-ul lui Buddha.

Îmi amintește astfel de episodul copilăriei, când în curtea bunicii «hușuia» gămile, iar bunica îi reproșa: iar ai venit aici *nimeneo*. *Pornește de aici ca să îmi spună: sunt nimeni care se ocupă de nimic...* Un locuitor la mijlocul distanței măsurate de el însuși între absolut și vidul lui. Parcă îl aud hohotind la auzul acestor cuvinte, așa că mă opresc aici.

Timișoara, 22 oct. 2008

¹ În volum, p.11, fragment din Livius Ciocârlie, & comp. Polirom 2003, pp.234-244.

² În volum, p.11-12, fragment din Livius Ciocârlie, & comp. p. 234-244.

³ Idem p.21 fragment din Livius Ciocârlie *Viața în paranteză*, p. 350.

⁴ Idem, p. 12, fragment din Livius Ciocârlie, & comp., Polirom, 2003, pp. 234-244.

PALINDROMOMANIA

ALEXANDRU BUDAC

Șerban Foarță este un autor prolific, poate chiar cel mai prolific dintre scriitorii români de azi și, dacă ținem cont fie și numai de calitatea textelor sale recente (cărțile publicate în ultimii doi-trei ani reprezintă un remarcabil tur de forță intelectual), se observă limpede că pofta neostoită pentru scris e însoțită de o ingeniozitate și de o vervă stilistică mereu proaspete. Volume de poezie (în format clasic sau digital), proze, superbe transpuneri în stihuri ale *Psalmlor*, *Ecclesiastului* și *Cântării Cântărilor*, numeroase traduceri, dramatizări și colecții de eseuri, ilustrații de carte sunt dovada faptului că poetul Șerban Foarță se simte confortabil în toate genurile literare, dar, mai cu seamă, confirmă capacitatea lui extraordinară de a-și diversifica opțiunile auctoriale, de a-și păstra tânăr spiritul proteic. Această ultimă calitate se datorează și temperamentului său, mereu sincron cu tendințele artistice, unei curiozități și predilecții pentru experiment ce nu încremenesc niciodată.

Roșul ușor e rozul iluzor, straniul volum de proză publicat recent la Editura Humanitas, ascunde sub intriga și dialogurile aparent frivole, o problemă străveche, ce poate fi urmărită până în timpurile când oamenii au început să fie conștienți de puterea propriilor minți de a crea concepte și reprezentări complexe despre viață (dacă dăm crezare cercetătorilor evoluționiști, acest lucru s-a petrecut în urmă cu aproximativ cincizeci de mii de ani): rolul cuvintelor în relațiile interumane și sursele expresivității artistice. Eterna fascinație a cărturarilor pentru miracolul care înzestrează cu sens așezarea literelor în cuvinte și-a găsit suprema expresie în dialogurile lui Platon, învățăturile cabaliștilor, *Ars Combinatoria* lui Raymundus Lullus, preocupările lui Leibniz pentru totalitatea enunțurilor adevărate obținute cu un alfabet finit, dar și în recentele teorii computaționale, ca să numesc câteva dintre perspectivele cele mai cunoscute. Astăzi, fenomenul recursivității (imagini recursive, mulțimi numărabile recursiv, funcții și sisteme recursive) este în centrul atenției oamenilor de știință nu doar grație implicațiilor de ordin matematic, dar și consecințelor de natură "estetică", după cum ne asigură părintele fractalilor, Benoît Mandelbrot. În faimoasele lucrări *Gödel*, *Escher*, *Bach: an Eternal Golden Braid* și *Le Ton beau de Marot: In Praise of the Music of Language* (dedicată artei traducerii din Dante și Clément Marot – poetul renascentist prețuit de Șerban Foarță), filosoful și matematicianul Douglas Hofstadter încearcă să definească "the linguistic soul" pornind de la identificarea nodurilor comune în rețele semantice distincte. Cum e posibil, se întreabă el, ca traducerile clasicului *Jabberwocky* de Lewis Carroll să activeze în mințile fiecărui cititor intensiuni și extensiuni atât de variate, în ciuda faptului că versurile sunt lipsite de sens ?

Așadar, nu e de mirare că artiștii au devenit foarte atenți la aspectele estetico-matematiche și le-au transpus în metafore poetice, vizuale, sonore. În literatura română, Șerban Foarță i se alătură lui Mircea Cărtărescu în prompta receptivitate a importanței fenomenului recursivității și polisemiei pentru imaginația artistică. Volumul de poezie *Fractalia* are drept sursă de inspirație o mulțime Mandelbrot, iar în *Roșul ușor e rozul iluzor*, autorul revine la un caz particular de recursivitate: palin-

dromul. Categoric, era nevoie de un poet valoros ca să ni se reveleze câmpul de posibilități ghidușe oferite de lectura cu dublă orientare. "Palindromanul" lui Șerban Foarță sfidează genurile tradiționale. Amestec de dialog filosofic, festin filologic, exercițiu de virtuozitate poetică și roman erotic, *Roșul ușor ...* e o privire iscoditoare aruncată hârjonelilor dintre profesorul Vasile Elisav (un *palindromomaniac*) și studentele sale Nora Aron și Carmen Carpen. A povesti romanul ar fi redundant. Nu se întâmplă ceva anume în carte, căci autorul are grijă să-ți distragă

INVITAȚIE
LA JOC

La Joc secund, joi, ora 6,
adică 18, când
se lasă seara peste case, –
ce bine, să te văd intrând,
ar fi, drag cititor, cu prețul
de-a pierde, câștigând de fapt,
un sfert de ceas, cu Tudor Crețu
și cu Daniel, – cuprins de rapt,
era să uit că Daniel Vighi,
pe care, de-l vedem intrând,
striga-vom: Veni, vidi, vighi! –
în cor sau, dacă nu, pe rând...

În rest, vă rog, încetișor,
pe toți, să nu-mi faceți reproșul
că rozul nu-i așa ușor,
pe cât de iluzor e roșul!

atenția cu migăloasa construcție lingvistică, în care se amestecă palindromuri, jocuri de cuvinte, paronime, definiții de dicționar, licențe poetice, aforisme, paradoxuri din mai multe limbi. Nesfârșitele conversații dintre cei trei protagoniști, deși sfârșesc adesea în aporii, urmează o schemă precisă, definită la un moment dat chiar de Vasile Elisav:

"Un palindrom e o oglindă (palindromiștii întrebându-se, de altfel, de ce, oare, numele acestui obiect de o magie clară nu-i, totuși, unul palindromic); iar una dintre însușirile oglinzii este aceea de-a supune imaginile unei simetrii axiale. Un palindrom începe cu acest ax de simetrie, care, firește, este un cuvânt. Ce cuvânt, el însuși palindromic, ar evoca mai bine acest ax ?

Axa, replică Nora Aron." relația dintre profesor și cele două fete este înșelătoare. La început, ea pare una strict profesională, bazată pe o pasiune împărtășită pentru subtilități filologice. Treptat, pe măsură ce vorbele străpung delicat formalitățile și formalismele, conflictul didactic se transformă în confruntare senzuală și culminează în frison erotic dezlănțuit. Abia acum aflăm că prietenia dintre cei trei are o istorie cu iz nabokovian. Profesorul e un apropiat al familiilor celor două fete, încă de pe vremea

când ele erau copile. Parcă auzi, în depărtare, tânguirea lui Humbert Humbert ("She was Lo, plain Lo, in the morning, standing four feet ten in one sock. She was Lola in slacks. She was Dolly at school. She was Dolores on the dotted line. But in my arms she was always Lolita..."). Paginile în care Șerban Foarță pune alături amintirile profesorului Elisav despre fete, amintiri ordonate după un tandru și, totodată, excentric spectru cromatic, sunt cele mai tulburătoare din carte. Unui *bleu Castaing* purtat în exces de visătoare Nora, îi este opus roșul de cireășă al ispititoare Carmen.

"Era pictată în *sfumato*. Fără relief sau, mai curând, concav, părea gravată-n adâncime: *intangliata*, – în timp ce prietena ei, Nora, dădea impresia de camee!

Straniu era că propriile-i culori erau nu pastelate, pale (cum, logic, te-ai fi așteptat din partea uneia ca ea, atât de efabilă, de ștearsă), ci vii, ba chiar și foarte vii, fără a fi, însă, aprinse sau stridente.

Carmen se îmbrăca, de obicei, în roșu de cireășă, în *rouge cerise*, ce va fi fost, pesemne, culoarea predilectă a doamnei fără vârstă, Carpen. Fiică-sa, cred, *se pomenise* în culoarea aceasta fără mari pretenții, cordială, francă și, în rest, apetisantă, uneori, aidoma cireșei coapte, ce este, în climatul nostru, -ntre fructe, trufandaua absolută.

Cireașa, care, primăvara, e sinonimă cu dorința, cu o dorință infantilă, irepresi-

bilă, dar castă, e o ispită inocentă, modestă și destul de fadă, – e drept: carnală, dar de-o carne sanguinizată subțiratic, incompatibilă, să zicem, cu rolul fructului oprit. "

Însă și această pistă intertextuală se dovedește falsă. Când însuși autorul își face apariția în text, spulberând intimitatea celor trei, povestea erotică, dar și sfida filologică se încheie ... palindromic.

Nu cred să greșesc dacă afirm că, în *Roșul ușor e rozul iluzor*, Șerban Foarță se prefăce de minune că respectă convențiile românești, doar pentru a testa cu grație frontierele limbajului poetic, un limbaj pe care-l stăpânește ca nimeni altul.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!
Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

MASOCHISM SI MUTLILINGVISM ALEXANDER VON SACHER - MASOCH ALEXANDRU RUJA

Alexander von Sacher-Masoch este cu mult mai puțin cunoscut decât predecesorul său, celebrul Leopold von Sacher-Masoch, dar nu mai puțin important și interesant pentru a configura o imagine cât mai completă a Banatului cultural multilingv, relaționat mereu cu spațiul european. În bibliografia românească, datele despre Alexander von Sacher-Masoch nu există, iar în spațiul cultural central-european sunt rare și, nu de puține ori, obscure. Este descendent dintr-o familie care îl are la începuturi pe Leopold von Sacher-Masoch (1836-1895) de numele și opera căruia se leagă termenul/conceptul de *masochism* (nici el destul de cunoscut în literatura/cultura română; o excepție salutară este volumul *Sacher-Masoch*, A treia Europă, seria "Caiete", coordonatori: Adriana Babeți și Cornel Ungureanu, Polirom, 1999; la Editura Trei a apărut în românește volumul *Venus înveșmântată în blănuri*), care a făcut carieră odată cu lucrarea medicului Richard Krafft-Ebing, *Psychopathia Sexualis* (1869). Episoade din existența lui Leopold von Sacher-Masoch, dar mai ales opera sa (în primul rând, *Venus în blănuri*, dar și *Povești de dragoste*, *Povestiri galitene*, *Messalina din Viena* sau *Iubirea lui Platon*) au dus la studierea sclavajului erotic, a dragostei prin suferință, sintetizată în patologia sexuală prin masochism. Termenul are însă suficiente conotații semantice și relații simbolice și în spațiul literaturii. Personajele literare aflate sub semn masochist consumă, în evenimentele epice, plăcerea erotică printr-o durere acceptată. Severin von Kusiewski din *Venus în blănuri* iubește viața, acceptă un fel de sclavie pentru femeia pe care o iubește. Este, cred, și diferența esențială față de *sadism*, care induce o viziune negativă asupra vieții, plăcerea prin durerea impusă și nu acceptată. Indiferent cât de dure sau umilitoare sunt solicitările sau atitudinile Wandei (personajul feminin din *Venus în blănuri*) ele sunt acceptate de Severin.

Numele de la care a derivat masochismul este dus mai departe în secolul al XX-lea de Alexander von Sacher-Masoch. Și el scriitor (prozator, dramaturg, poet) și ziarist ca și Leopold von Sacher-Masoch, deși formația sa inițială era pe filieră științifică (chimie). S-a născut la 18 noiembrie 1901 în localitatea Vitkovice/ Witkowitz din Cehia și a decedat la 18 noiembrie 1972 în Viena. A trăit într-un secol al unor mari prefaceri sociale, esențial diferit de al existenței strămoșului său. Născut într-o perioadă când Imperiul era încă puternic i-a văzut prăbușirea, ca și nașterea noilor națiuni ale Europei; a trăit vremurile celui de al Doilea Război Mondial (la care a participat), ca și cele de după conflație. A fondat și a condus publicația "Osterreichisches Tägchenbuch" (1946-1950). Alexander von Sacher-Masoch este autorul unor romane și povestiri care refac spațiul central-european, din care nu lipsesc aspectele sociale, viziunea asupra istoriei, dar și dimensiunea erotică – *Die parade* (roman, Viena, 1946); *Abenteuer eines Sommers/ Aventuri de-o vară* (roman, Viena, 1948); *Die Olgarten brennen* (roman, Hamburg, Wien, 1956, 230 p.); *Es war Ginster. Eine Liebesgeschichte/ A fost Gineștra. Opoveste de dragoste* (Viena, 1951); *Der verlorene Garten/ Grădina pierdută* (Viena, 1953).

Din 1997 s-a inițiat un premiu important (atât cultural cât și financiar) care-i poartă numele – *Premiul literar "Alexander Sacher-Masoch"* – menit să susțină și să încurajeze creația tinerilor scriitori austrieci. Alexander

von Sacher-Masoch a avut și o relativ bogată activitate de traducător; a tradus mai ales din maghiară și franceză. A fost, însă, interesat de multilingvism. Ca jurnalist la Belgrad și apoi în detenția de pe insula Korcula (în timpul războiului) a învățat limba sârbă. Este de remarcat interesul său pentru literatura și limba română. Faptul reiese și din această corespondență (inedită) a lui Alexander von Sacher-Masoch cu Lucian Costin. Așa cum scrie într-o epistolă (datată: Berlin, 16.I.1927) nu stăpânește limba română, dar interesul de a cunoaște textele literare îl face să apeleze la un cunosător al limbii române, care îi traduce și îl inițiază. Este vorba de antologia de poezie pe care Lucian Costin i-a trimis-o. "Antologia dumneavoastră m-a încântat foarte tare, găsesc ideea de a face accesibilă noua lirică modernă germană publicului din România, demnă de laudă. Deoarece nu stăpânesc limba dumneavoastră natală, am apelat la un literat, bun cunosător al limbii române și al poeziei, care mi-a tradus culegerea. El s-a arătat foarte încântat de această antologie." După cum reiese din aceeași scrisoare a recenzat antologia în "Tagestpost" din Graz. ("Ar fi trebuit să vă trimit demult o copie a acestei recenzii, dar ea a fost reținută de Fülöp Miller la Viena, care va încerca să o publice și într-un ziar de acolo.") Îi trimite lui Lucian Costin un grupaj de poezii pentru a fi traduse în limba română. Mai înainte de a face aprecieri axiologice în asemenea cazuri, trebuie să remarcăm, în primul rând, o anume solidaritate culturală, care transgresează granițele ce s-au format, o adesiune la un spirit european pe care oamenii de cultură îl simțeau și îl trăiau. Alexander von Sacher-Masoch trăia în Germania și Austria, dar voia să publice în revistele din Banat ("M-aș bucura dacă le-ați publica într-un ziar românesc").

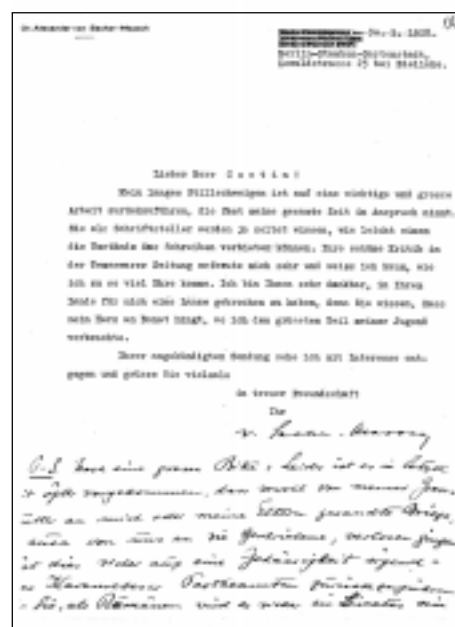
În aceeași scrisoare își exprimă dorința de a colabora la revista condusă de Viktor Orendi-Hommenau, precum și la alte publicații. ("Mai am și altă rugăminte la adresa d-voastră, domnule Costin. Intenționez să trimit câteva poezii revistei "Die Heide" a domnului Orendi-Hommenau și să figurez ca și colaborator berlinez. Ați avea bunăvoința să scrieți câteva rânduri acestui domn, deoarece eu sunt ca și necunoscut în țara dumneavoastră. Poate îmi puteți spune câte ceva despre specificul acestei reviste, fiindcă aș dori să ofer și proză, eseuri etc. Intenționez să colaborez și la alte publicații.")

Semnalam (rezumăm) aici nouă scrisori din cele unsprezece trimise de Alexander von Sacher-Masoch lui Lucian Costin, importante nu doar pentru că aduc date inedite despre autor, dar și pentru că redau o atmosferă culturală, refac relațiile de colaborare culturală, cuprind informații/aprecieri sau doar simple consemnări (și acestea cu importanța lor pentru a reface cât mai exact dimensiunea unui spațiu cultural aparte, cum este Banatul) despre alți scriitori sau oameni de cultură (spre exemplu, René Fülöp-Miller, Viktor Orendi-Hommenau). Cele nouă scrisori au următoarele datări și precizări de adrese: 1. Dr. Von Sacher-Masoch, Berlin. N.65 Edinburgerstrasse 28/II, Berlin, am 16.I.1927. 2. Dr. Von Sacher-Masoch, Berlin. N.65 Edinburgerstrasse 28, Berlin, den 29. April 1927. 3. Alexander von Sacher-Masoch, N.65 Edinburgerstrasse 28, Berlin, den 27 Mai 1927. 4. Dr. Alexander von Sacher – Masoch, Berlin-Charlottenburg, den 1.9.1927, Bleibtreustr.48, Port.II, http.,Telefon: Bismarck 6454. 5. Dr.

Alexander von Sacher-Masoch, Berlin-Staaken-Gartenstadt, Lewalstrasse 25 bei Bielicke, 30.1.1928. 6. Oberstleutnant von Sacher Masoch, Graz, Harrachgasse Nr. 8/1, Graz, am 18.2.1928. 7. DR. ALEXANDER VON SACHER MASOCH, Berlin, am 22. Februar 1928. 8. Graz, am 16.4.1928. 9. DR. ALEXANDER VON SACHER – MASOCH, Berlin NW.21, Essenerstrasse 17/I.1, 26. April 1928.

După cum reiese din scrisori, Alexander von Sacher-Masoch era prieten cu René Fülöp-Miller, om de cultură născut în Banat (n. 17 martie 1891, Caransebeș – m. 7 mai 1962, Hanover, New Hampshire) cu o prodigioasă activitate nu doar în spațiul cultural european. După școala făcută în Caransebeș, a urmat studii universitare la Viena, Berlin, Paris. L-a avut profesor și pe S. Freud, care i-a și prefăcut volumul *Die Urgestalt der Karamasows / Arhetipul fraților Karamazov*. În anii treizeci ai veacului trecut s-a stabilit în Statele Unite ale Americii, fiind cunoscut prin prelegerile de istoria culturii ținute la Hunter College din New-York și la Darmouth College din Hanover/ New Hampshire. René Fülöp-Miller este un personaj fascinant prin amplitudinea și complexitatea preocupărilor, despre care nu s-a scris încă suficient în cunoștință de cauză, și care trebuie (re)descoperit într-o istorie culturală a Banatului, ca parte integrantă a spațiului cultural european. Nu a călătorit doar în țările europene și S.U.A., ci și în Rusia Sovietică (unde l-a cunoscut pe Lenin), experiență din care s-au născut cărțile: *Lenin und (și) Gandhi* și *Geist und Geischt des Bolchewismus / Spiritul și adevărata față a bolșevismului*.

Dorința lui Alexander von Sacher-Masoch de a colabora la revista "Von der Heide" nu este fără motivație, având în vedere orientarea revistei și activitatea lui Viktor Orendi-Hommenau. Născut în Transilvania, acesta a venit la Timișoara pe la începutul secolului la ziarul "Deutsches Tagblatt in Ungarn". S-a remarcat pe parcursul vieții sale prin interesul față de

cultura românească, prin atitudinea constantă în apărarea drepturilor minorităților din Imperiu. A tradus în germană poezia lui Eminescu (*Ausgewählte Gedichte Deutsche Übersetzung* – 1932), a realizat o panoramă esențializată a literaturii române, făcând-o cunoscută publicului de limbă germană, dar nu doar acestuia având în vedere răspândirea atunci a limbii germane – *Literatur und Volkskunst der Rumänen / Literatura și arta populară a românilor* (Timișoara, 1928).

Scrisorile luminează nu doar interesul și afecțiunea lui Alexander von Sacher-Masoch pentru Banat ("Ich bin Ihnen sehr dankbar, in Ihrem Lande für mich eine Lanze gebrochen zu haben, denn Sie wissen, dass mein Herz am Banat hängt, wo ich den grössten Teil meiner Jugend verbrachte" / "Vă sunt foarte îndatorat că mă popularizați în țara Dumneavoastră, pentru că știți prea bine că inima mea e legată de Banat, unde mi-am petrecut o mare parte a tinereții mele."), dar și fapte culturale și date ca și necunoscute din propria biografie. De la tinerețea petrecută în Banat până la relațiile de rudenie din Caransebeș.

NOU la POLIROM

BANATUL VĂZUT DE ISTORICII SĂI. CONTRIBUTIILE LUI VALERIU LEU

VICTOR NEUMANN,

Studiile privind istoria regională reprezintă un capitol important al formării fiecărui intelectual, prin intermediul lor putând fi mai bine înțelese moștenirile culturale, formele de expresie religioasă ce particularizează societatea, setul de valori. Comparativ cu alte regiuni, Banatul are o istorie relativ necunoscută la scară națională, arareori integrată în sintezele de istoria României și adesea total neglijată ori greșit prezentată în manualele școlare. Tocmai de aceea, e bine să arătăm prin intermediul revistelor preocupate de o asemenea tematică¹ cum că trecutul regiunii dintre Tisa, Mureș și Dunăre este unul bogat în inovații științifice și tehnice, în rezultate economice și creații artistice și literare, în practici administrative. Cred că – cel puțin pentru anumite segmente de timp – se poate vorbi de o excepțională coagulare socială în care comunitarismul pe baze lingvistice a jucat un rol secundar. Indiferent de unghiul din care studiem istoria regiunii Banat – vorbim de o lume fascinantă, a cărei particularitate o conferă nu doar identitatea multiplă a locuitorilor, ci și geografia și diversitatea regimurilor politice și formelor statale grație cărora s-a structurat această identitate.

Recuperările istorico-istoriografice ale actualei generații de istorici sînt cu atît mai importante cu cît pot oferi strălucite exemple de acumulări intelectuale și de proiecte de anvergură. Cu riscul de a relua o observație ce revine în textele mele, voi spune că înțelegerea unui trecut precum acela al Banatului presupune cercetarea izvoarelor arhivistice (fără fetișizarea lor în dauna regîndirii trecutului), a cărților vechi și noi, dar mai ales necesită ample analize ale informației, spirit critic și selectiv, argumentație și judecăți de valoare. Cu alte cuvinte, necesită o perspectivă teoretică (de exemplu, o atenție mărită asupra noțiunilor cheie și a limbajului istoric²) în absența căreia se va continua colportarea datelor greșite și a interpretărilor falsificînd realitatea ori făcînd casă bună cu ideologiile comunitariste de secol al XIX-lea³. Indiferent cît de harnic descoperitor și editor al surselor arhivistice este, istoricul nu se dispensează de criteriile de selecție, ordonare și prelucrare a materialelor descoperite; nu renunță la formularea notelor și comentariilor critice din subsol, la concluziile necesare înțelegerii textului. Altminteri, sfîngăciile nu sînt doar de stil, ci și de fond⁴. Cred că evaluatorii autentici ai trecutului regional, mă refer la aceia pentru care etica profesională este mai presus de orice formă de publicitate, sînt deja prezenți printre noi și trebuie să fie acceptați și urmați în temeiul pildelor lor de obiectivitate științifică și de bună credință umană.

Între istoricii care au un cuvînt de spus în cunoașterea evoluției vieții locale și regionale, în recuperarea și dezvăluirea bazelor culturale ale Banatului, Valeriu Leu joacă un rol de vîrf. Format la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, el este un foarte bun cunoscător al particularităților lumii regionale, un neobosit căutător al izvoarelor modernității românilor, germanilor, evreilor și al oricăror altor indivizi și grupuri ce au coabitat și au interferat cu românii secole de-a rîndul. Valeriu Leu este un cărturar capabil să prelucrez informații din varii domenii pentru a evidenția viața coregionalilor săi, fie sub formă monografică, fie prin analize coborînd la detalii aparent nesemnificative de unde pot fi extrase mesajele relevante ale oamenilor din trecut. Atras atît de faptele de referință ale politicii și culturii, cît și de

reflexele omului mărunț, istoricul aduce important contribuții documentare, descrieri relevante pentru o istorie a cărții și a circulației acesteia în Banat, interpretări temeinice de istorie a istoriografiei, înnoiri de stil și metodă utile discursului istoric modern. Adept al demitizării unor capite din trecutul României moderne, el este deopotrivă unul dintre intelectualii ce promovează de decenii reconstituiri obiective ale istoriei regionale, contextualizările națională, dar și central-sud-est europeană ale trecutului bănățean.

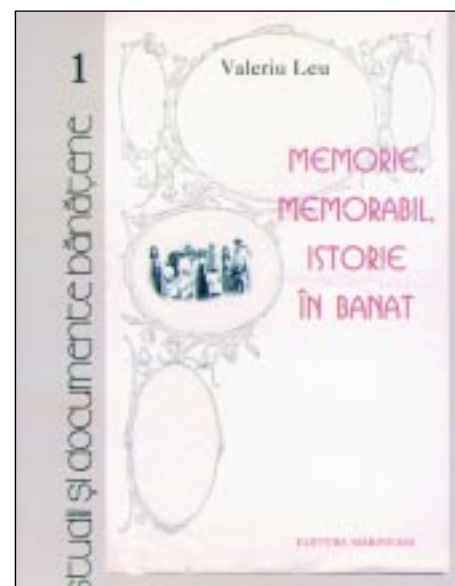
Voi încerca să conving cititorul de cele spuse mai sus printr-un exemplu din suita strălucitelor contribuții ale istoricului nostru. Cartea intitulată *Memorie, Memorabil, Istorie în Banat*⁵ reface traseul studiilor unui predecesor în ale scrisului istoric: e vorba de acela al lui Ioan Boroș, fost secretar episcopal, cancelist, vicar general episcopal al Episcopiei greco-catolice de Lugoj, președinte al Comisiei pentru Conservarea Monumentelor Istorice – secția Banat⁶; pune în valoare și comentează documentele și cronicile care vorbesc despre modelul cultural și de civilizație central-european preluat de societatea Lugojuului în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea; discută dinamica demografică a Banatului⁷ – în speță a Banatului montan - dezvăluind diferențe, solidarități și amestecuri de populații; oferă date noi privind formarea cercurilor de meseriași și comercianți⁸; discută geneza modernității Lugojuului prin prisma dezvoltării administrației comitatense, a criteriilor practicate în alegerea unui primar, a disputelor partizane și a genezei grupului elitar local⁹.

Admirabile sînt evaluările istoriilor rurale, cu mulțimea de fapte de cultură și de reflexe mentale necunoscute pînă acum cititorului curios să aflu cum s-au format codurile multiple ale identității regionale. Între altele, ele indică vocile universului țărănesc, în realitate, "un complex mult mai puțin omogen și mult mai diversificat decît l-a evaluat o istoriografie aflată pînă nu de mult în postura ancilară față de puterea politică" (p.187)¹⁰. Tema emancipării românești ocupă un loc aparte în paginile cărții, "memoralistica mărunță" oferindu-i istoricului un mod de a regîndi Banatul atît prin prisma regionalului, cît și prin prisma etno-naționalului. Într-un asemenea caz, analiza scrierilor lui Nicolae Stoica de Hațeg dezvăluie merite incontestabile ale preoțimii și ale mediului ei intelectual provincial în efortul de racordare la istoriile zonală și europeană. Important este să reținem că Valeriu Leu aduce o substanțială înnoire prin evidențierea condeierului țaran și prin stăruința asupra faptului că țărănimea bănățeană – mai repede decît aceea a Moldovei și Munteniei - se alfabetizează. Cartea și revistele circulă în lumea rurală a Banatului în secolul al XIX-lea, ceea ce ajută considerabil la alfabetizarea țărănilor, la diversificarea segmentelor sociale și formarea celor dintîi medii intelectuale cu aspirații și rezultate culturale recunoscute la vîrf.

Obiectivul lui Valeriu Leu este valorificarea manuscriselor, afi a acelora provenind de la cărturari, cît mai ales a acelora moștenite de la medii sociale modeste, dar cu știință de carte. Acest ultim demers este remarcabil și onorează istoriografia română pntru că arată cît de importantă este desprinderea de prejudecățile potrivit cărora faptele de cultură ori acelea politice sînt doar "opera aleșilor", a "oamenilor mari ai poporului". Adică, exemplifică de ce preocuparea pentru

formarea clasei de mijloc este la fel de utilă comprehensiunii trecutului precum este studiul elitelor. Pe urmele celor mai buni istorici ce profesaseră în limbile română, maghiară sau germană – cu distanțarea cuvenită aceluia ce respectă normele disciplinei marcată de spirit critic -, cartea lui Valeriu Leu, *Memorie, Memorabil, Istorie în Banat* dă seamă asupra izvoarelor ce relatează despre disputa turco-habsburgică asupra Banatului de Lugoj, invocă rolul instituțiilor bisericești în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, arată progresul administrației imperiale sau locale în beneficiul emancipării locuitorilor, evidențiază evenimentele de seamă ale istoriei locale și naționale așa cum au fost ele percepute de mintea omului obișnuit. Anexele documentare ale cărții sînt adevărate izvoare și mărturii despre oamenii Banatului și despre interesul lor pentru limba scrisă, pentru cultură și deschidere spre lume.

Împătimit descoperitor de izvoare privind circulația cărții vechi și a manuscriselor, atent recuperator al valoroaselor contribuții istoriografice ori general-culturale ale cărturarilor și ale oamenilor obișnuiți, Valeriu Leu are întotdeauna gîndul bun de a studia atît faptele mari, cît și acelea mărunte ale lumii bănățene. Descriînd, analizînd ori sintetizînd datele trecutului, el înțelege să adune însemnările vechilor cronicari, preoți sau dascăli, funcționari sau demnitari ai orașelor și satelor, precum și să valorifice ceea ce a mai rămas din manuscrisele unor importanți istorici locali ori regionali. *Memorie, Memorabil, Istorie în Banat* este o carte de referință pentru istoriografia regională, dar, deopotrivă, un foarte bun model de abordare fără complexe a trecutului, model demn de a fi preluat de cît mai mulți istorici români. Cît privește perspectiva, Valeriu Leu a avut ocazia de nenumărate ori să probeze cît de importantă este orientarea imprimată de *Scoala de la Annales* al lui Lucien Febvre și Fernand Braudel în îmbogățirea studiilor istorice. El este unul dintre colegii de breaslă care a sesizat importanța enormă a metodei de lucru în evaluarea trecutului. Nu întîmplător, pornind de la cărțile lui Braudel, expresiile socio-culturale ale Banatului devin referința dintîi a studiilor și cărților semnate

de Valeriu Leu. De aici și de la aplecarea sa constantă spre problematizare și comprehensiune a faptelor și evenimentelor s-au născut nu doar recuperările credibile, ci și mesajele înnoitoare ale discursului său.

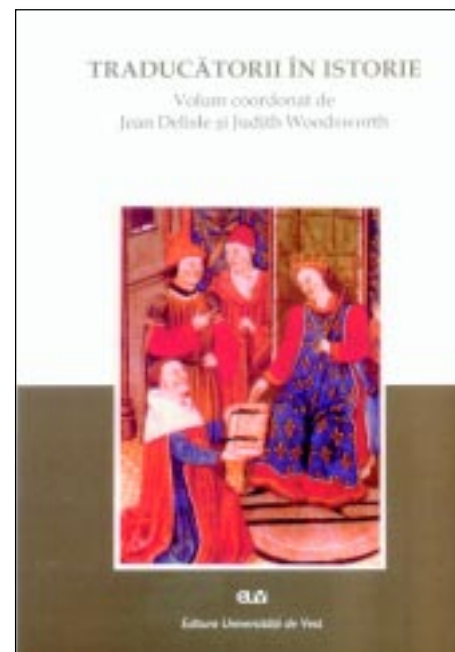
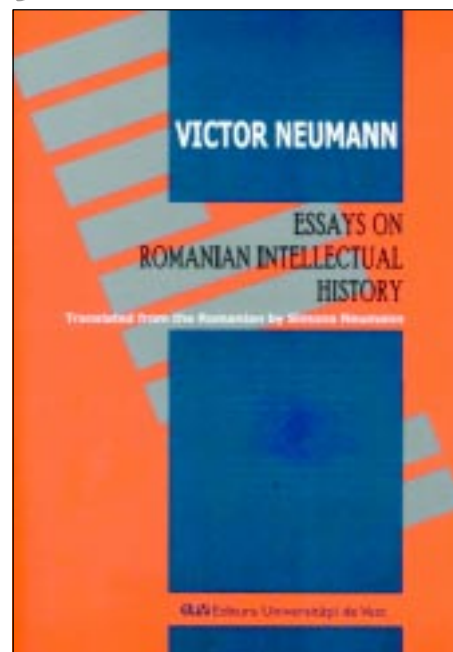
¹ Revista *Orizont* și-a făcut un titlu de glorie din a cultiva, alături de creațiile naționale ori universale, expresiile culturale locale.

² Asupra roslului acestui tip de demers vezi Reinhart Koselleck, *Conceptul de istorie*, traducere de Victor Neumann și Patrick Lavrits, Studiu introductiv de Victor Neumann, editura Univ. A I.-I. Cuza, Iași, 2005. Cf. și Victor Neumann, *Istoria conceptuală și deconstrucția limbajelor social-politice. O contribuție la înnoirea metodologică a istoriografiei române*, studiu în curs de apariție.

³ Asupra acestei teme, vezi idei alternative de interpretare a unor capite din trecutul zonal, național și regional, precum și analize de teorie a istoriei mijlocite de decodarea conceptelor fundamentale franco-germane și românești privind identitatea colectivă la Victor Neumann, *Ideologie și Fantasmagorie. Perspective comparative asupra istoriei gîndirii politice în Europa Est-Centrală*, Editura Polirom, Iași, 2001 (colecția A Treia Europă); Idem, *Neam, Popor sau Națiune? Despre Identitățile Politice Europene*, ediția a II-a, Editura Curtea Veche, București, 2005; Idem, *Essays on Romanian Intellectual History*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2008.

Continuare în pagina 31

la EDITURA UVT

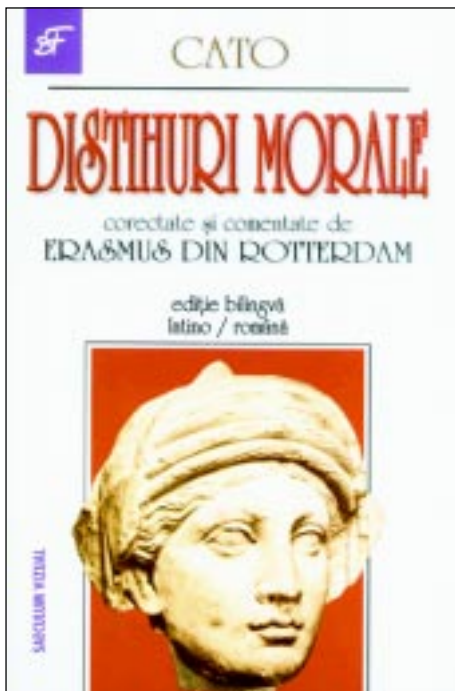

REDIVIVA

MEMORIE ȘI GRATITUDINE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Remarcăm o atractivă ediție bilingvă latino-română atribuită lui **Cato, *Distihuri morale: despre principiile vieții obișnuite, corectate și comentate de Erasmus din Rotterdam***, introd., trad. și note Traian Diaconescu, Editura Saeculum Vizual, București, 2008, 142 p. Versiunea de față constituie prima traducere în limba română a opului apărut inițial în 1515 cu titlul *Disticha Catonis*, conținând și o variantă greacă realizată de eruditul bizantin Maximus Planudes a celebrelor sentențe antice. Paternitatea exactă a originalului nu poate fi stabilită fără dubii, numeroase culegeri semnate fie

de Cato Cenzorul fie de Dyonisius Cato circulând intens încă din veacurile III-IV și fiind traduse în engleză și franceză deja în secolele X-XI. Iată un exemplu grăitor de înțelepciune activă: "Străduiește-te cât te țin puterile, căci este cu mult mai sigur să ajungi la mal cu vâslele decât să întinzi pânzele în larg", glosată de Erasmus după cum urmează: "Începe mai bine ceva sigur decât ceva grandios. E mai sigur să navighezi pe lângă coastă și să te folosești de vâsle, decât să înfrunți primejdii între valuri, cu pânzele desfăcute, căci vântul destinului nu este prielnic tuturor".

(II) Omagierea periodică a marilor cărturari autohtoni nu are o tradiție foarte puternică la noi, mai ales dacă ei au trecut la cele veșnice iar volumele aniversare concepute de colegi sau discipoli nu își mai află rostul. De aceea m-a impresionat plăcut efortul de a evoca personalitatea eminentului clasicist T. Simenschy, lingvist și filolog deopotrivă, prin apariția ediției îngrijite de Mircea Mantea sub genericul **Theofil Simenschy, *Cultură și filosofie***, Editura Național, București, 2004, 375 p. Prefațată de o consistentă evocare a vieții și operei distinsului universitar ieșean, cartea este o culegere de studii remarcabile, unele reeditate în premieră, ce îmbrățișează larga paletă a performanței intelectuale proprii indo-europenistului, traducătorului din sanscrită (*Panciatantra*), greacă (*Hero și Leandru*), latină, antologatorului de înțelepciune universală (într-un memorabil dicționar de 2000 de pagini reluat de Cicerone Poghiric în 1979) și celui ce a lăsat alte peste 3000 de pagini manuscrise cu gramatici eline, indiene, gotice sau indo-europene.

(III) Din scrierile patristice publicate de curând am selectat **Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice (Despre teologie și despre iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu)***, intro., trad., note Walther Alexander Prager, Editura Herald, București, 2008, 286 p. Cele 200 de "capete" redactate în jurul anului 630 compun, după modelul evagrian, o raportare la predicatul Unității lui Dumnezeu (în prima centurie) și distingerea conotațiilor Unității Sfintei Treimi (în cea de-a doua sută). Textul grec al celui socotit primul "teolog sistematic" este destul de greoi pentru nespecialist dar traducerea tânărului absolvent de teologie și filosofie nu îl obscurizează și mai rău, ba chiar dimpotrivă. Grație comentariilor aplicate și extinse pentru fiecare "capăt", se poate realiza o lectură utilă pentru oricine a celebrului tratat contra monoteiștilor, dedicat profunzimilor unice ale viețuirii întru divinitate. Să nu uităm că Sf. Maxim și-a dobândit supranumele mărturisind nu doar cu vorba despre unitatea voinei hristice, ci preferând să rămână fără limbă și fără brațul drept decât să renunțe la propovăduirea justei credințe.

(IV) Dens și bogat apare tomul **Sfântul Ioan Gură de Aur: ierarh – teolog – filantrop (407-2007)**, coord. Nicolae Chifăr, Sebastian Moldovan, Editura Andreiana, Sibiu, 2008, 456 p. Studiile ce-l alcătuiesc au fost prezentate la Simpozionul teologic internațional cu același nume, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă "Andrei Șaguna" din Sibiu, sub patronajul Mitropoliei Ardealului, între 16-19 octombrie 2007, cu prilejul aniversării a 16 secole de la trecerea în veșnicie a normativului Părinte al Bisericii. Având șansa și bucuria de a participa anul trecut

la acest regal patrologic, pot să afirm că a fost una din cele mai "tari" întâlniri de profil desfășurate de curând în România, datorită participării unor notabili experți de la noi (Mircea Păcurariu, Vasile Mihoc, Constantin Voicu, Ioan Caraza, N. Chifăr) și din Europa (Adolf Martin Ritter, Hermann Pitters, T. T. Toleffsen, Christos Arabatzis, Martin George), dar și datorită condițiilor optime create de organizatori. Volumul este încă o mărturie izbită a eforturilor de sincronizare cu exigențele lumii academice de pretutindeni.

GRIJILE AMERICII

RODICA BINDER

Un ecou neănuit al crash-ului financiar american s-a făcut auzit la Stockholm. În preajma decernării Premiului Nobel pentru Literatură, Horace Engdahl, secretarul permanent al Academiei Suedeze a declinat calitatea Americii de a dispune de o "mare literatură". Scriitorii americani se izolează și sunt destul de ignoranți, din care cauză nici nu sunt capabili să creeze o mare literatură, în Statele Unite sunt traduși prea puțini autori străini iar autorii americani nu participă la dialogul literaturilor lumii, în schimb sunt mult prea sensibili la modele și tendințele propriei lor culturi de masă.

Acestea ar fi în rezumat conținutul unui interviu acordat agenției de presă AP nu de un semidict care vrea să-și dea importanță, ci de o persoană realmente importantă, Horace Engdahl fiind el însuși scriitor, de nu prea mare succes, ce-i drept, dar în schimb, secretar permanent al Academiei Suedeze. Momentul emiterii acestor scandaloase opinii, străine însă de orice "antiamericanism", cum a ținut ulterior să precizeze Engdahl, a fost strategic ales, dar lipsit de cel puțin unul din efectele scontate. Fiindcă, deși America se află într-una din cele mai dramatice situații economice din ultimele decenii, la bursa valorilor literaturii acționează cu totul alte legi decât cele de pe piața financiară. Ignoranță sau rea voință?

Dar fie și ignorând incompatibilitatea fundamentală între cele două domenii, caracterul stupefiant al viziunii lui Engdahl despre literatura americană sare în ochi neîntârziind să stîrnească reacții prompte și interpetări subtile nu lipsite de sarcasm în chiar bătrîna Europă care, în viziunea mioapă a bătăiosului preopinent "continuă să fie ea centrul lumii literare și nicidecum America". Uită Engdahl, la cei aproape 60 de ani pe care-i are, dar încă relativ tînăr în cercul gerontocrațiilor Academiei, că întrebat anul trecut cînd oare va sosi momentul în care și literatura Asiei să se bucure de trecere în ochii Juriului rîvnitului premiu, răspunsul pe care-l dădea a fost următorul: "Nu emitem judecăți de valoare asupra literaturilor naționale, ci a indivizilor".

Și dacă așa stau lucrurile, de ce acum, înaintea decernării Premiului Nobel pentru Literatură, cînd potrivit așteptărilor există printre cei îndrituiți să-l primească și un Philipp Roth, găsește de cuviință Horace Engdahl să elimine din circuit literatura americană în bloc? Nu i-a citit sau nu vrea să-i citească pe Updike, Pynchon, Gaddis, Frantzen, Eugenides, Richard Ford, pe Joyce Carol Oates, pentru a nu-i pomeni decât pe cei mai bine cunoscuți pe glob, la care se adaugă și clasicii modernității? Nu știe sau nu vrea să știe că în materie de modernism și postmodernism America figurează cu scriitorii și intelectualii ei, printre marii deschizători de drum? Că publicațiile de înaltă ținută intelectuală, destinate elitelor, abundă în librăriile americane cum nu se întîmplă în prea multe țări din Europa? Că America fiind prin excelență o țară de imigrație, autorii ei catalizează în scrierile lor cele mai diverse tendințe și perspective mai mult sau mai puțin specific naționale tematizînd problemele identității cu totul altfel decât autorii culturilor naționale de pe bătrînul continent?

Chiar dacă filonul popular, trivial este destul de puternic în cultura americană a zilelor noastre, el poate fi regăsit cu ușurință și în cultura latino-americană și, mai nou, pe alocuri și din ce în ce mai frecvent, și în cea europeană. Lăsînd de-o parte faptul că opiniile lui Horace Engdahl sunt lipsite de acoperire și minate de rea voință, nu mai puțin grav este că ele nu fac deloc onoare nici Academiei, nici Juriului Premiului Nobel. Deciziile acestuia din urmă au fost adesea criticate nu numai în America, fiind supuse de nu puține ori altor criterii decât celora strict estetice și literare în baza cărora unui autor i se cuvine rîvnitul premiu. Printre ultimii 12 laureați figurează nu numai mari anonimi, dar și 6 foști comuniști dogmatici – constată Andreas Breitenstein, la finele unei polemice dar argumentate luări de poziție față de spusele secretarului permanent al Academiei Suedeze, text publicat în paginile cotidianului "Neue Zürcher Zeitung". Mai conciliantă, dar nu lipsită inflexiunilor unui fin sarcasm este recomandarea făcută de Hubert Spiegel în "Frankfurter Allgemeine Zeitung": "Cînd o țară zace la pămînt nu este bine să-i calci în picioare tocmai scriitorii. Dar Philip Roth și colegii săi vor rezista: scriitorii Americii sunt în momentul de față mai solizi decât băncile ei."

Nota redacției: Textul Rodică Binder ne-a fost trimis înainte ca Premiul Nobel pentru literatură să fi fost acordat scriitorului francez JEAN-MARIE GUSTAVE LE CLÉZIO

GUARANI INVADATORUL

ANDREI MOCUȚA

Paradoxal, Ștefan Manasia, poetul clujean care scrie "despre margin(al)i, dinspre margine", publică în anul 2008 o plachetă de poeme la o editură de centru: Cartea Românească. *Cartea micilor invazii* reia două grupaje de poeme anterior publicate în colecția Samizdat (2006): *cînd TU vii și etica grunge*, acestora adăugându-li-se trei secțiuni noi: *micile invazii*, *rewind: povestiri din cripta tineretii și levitația*. Așadar, aproximativ 40 de pagini de poezie inedită. Citind textele vechi, am constatat că cele noi reprezintă nici mai mult, nici mai puțin decât o dezvoltare a propriei estetici; chiar dacă, tehnic vorbind, textele noi suferă unele modificări de formă și aranjare în pagină: în *cantoanele* tarkovskiene întâlnim *blank-ul* (cuvinte lipsă), cuvintele din *poem de marmură* sunt aranjate în forma unei cruci, poemele din secțiunea *rewind: povestiri din cripta tineretii* sunt, de fapt, așa cum le numește autorul "povestioare", iar în *levitația* apar poze inserate printre versuri.

Pe coperta a patra a prezentei ediții observ cuvintele lui Daniel Cristea-Enache: "Dacă anarhismul lui Marius Ianuș are culoare socială, dar conținut hiperindividualist, "profețiile" lui Ștefan Manasia iau forma, tiparul și lumina extazului pur." Spre deosebire de mulți poeți ai generației sale, Manasia nu este un artist al citatului poetic, studierea operei sale dintr-un unghi comparatist, cel puțin pentru prezentul demers, nu o intuiesc a fi una productivă; și de aceea, nici nu ne-o propunem. Își recunoaște fățiș admirația pentru Saba, Montale, Pasolini sau Tarkovski, citează din Pavese, Discovery Channel și chiar Marlyn Manson, dar un artist de valoare o știe: capodoperele nu pot fi imitate, ele pot fi doar trăite, ele pot furniza energie, emoție, viață. În schimb, diagonalele critice prin alte arte și domenii ale spiritului se pot dovedi cât se poate de productive pentru poet: cum e, de pildă, cazul cinematografului tarkovskiene. Manasia învață din și dialoghează cu înțelepciunea lumii. El a învățat de la regizorul rus că " imaginea își atinge cu atât mai precis scopul, cu cât este mai dificil de a o încadra în vreo formulă accesibilă intelectului." Sunt cuvintele lui Tarkovski, căruia nu îi erau străine spiritualitatea și poezia japoneză. Explicatul dăunează în artă, distruge sensul pentru că se adresează intelectului, iar cititorul, conștientizând că a receptat mesajul artistic, nu se va lăsa copleșit, nu va crede în el: "Panica instantanee, după ce termin de scris un poem sau un referat: aș căuta fiecare cuvânt în DEX, nu-i mai știu nici unuia sensul. Apoi, la prima lectură, aștept să fiu descoperit și pus la zid ca un trădător al vocabularului ce sînt – păduche al gramaticii limbii române." (*rewind...*)

În haosul postmodernismului, noțiunea de *spațiu virtual* pare să înghițită totul. Ce altceva decât spații virtuale sunt cele descrise de diferite mitologii sau de literatura S. F.? În fond, nici literatura realistă nu creează altceva decât spații virtuale, întrucât, chiar dacă decupează felii de realitate imediată (ce altceva sunt *micile invazii* decât decupaje ale imediatului?), reasamblarea lor se face pe baza logicii interne a scriitorului. Ce altceva decât spații virtuale evocă *Infernul* lui Dante? Statutul eului poetic manasian e statutul oricărui personaj din *Infernul*: acesta desco-

peră cu adevărat unde se află. Nu este deloc povestea unei salvări sau a unei mântuiri, ci a conștientizării a ceea ce i s-a întâmplat.

Pe măsură ce abandonează simpla observație sau jocul gratuit ("Te-ai mirat și tu de tenacitatea cu care/ (răsturnaseși buburuza pe spate și)/ ea-și agita în ritm de minutar piciorușele negre/ întorcându-se în cele din urmă și pornind umilită" – *discursul*), debordând totuși în reflecție filozofică ("eu sunt Worminator și vin din trecut/ din țesuturile biotech cu infecții severe/ în pletele mele cresc păduchi și himere/ sînt ultimul guarani, am venit să vă fut./ sub armura etilică ascund sentimente./ ură și remușcări și un vis de cleștar:/ burgheziei comode *încă* eu îi spun *niente*/ căci eu sunt Worminator, iar tu Sacrasticstar." – *mailpoem*), pe măsură ce se apropie de zonele originare ale spiritului omenesc ("Auzeam prin forfota de quasar a pădurii: "deci/ *Homo Sapiens* l-a cășăpit, totuși, pe *Cro-Magnon*"." – *discursul*), arta se îndreaptă spre metafizică. Însă metafizica nu poate converti spațiul virtual fără vreo reacție adversă: metafizica îi impută virtualității o anumită gratuitate, vecină cu imposibilitatea: "dădeam ocol marginii dar marginea nu mă primea/ înăuntru/ nu-mi spunea *stai cu noi ia loc pune-ți și tu ceva în blid*/ pentru că eram fără îndoială fals și exhalam/ duhorile Confortului (...) pînă la casele *promiscuurbane*/ unde aerul e dintr-o dată mai curat iar pomii/ însuflețiți./ unde soarele jilav dimineța lovește/ în cocoșii de tablă ai acoperișurilor./ iar staniolul înghețatei Napolact strălucește/ ca o inimă de aur, ca o inimă de aur strivită de/ caldarîm." (*levitația*)

Ștefan Manasia vrea să creeze și își creează lumea sa paralelă proprie, care nu exprimă decât atitudinea sa negatoare în fața realității. El este un iluzionist care se străduiește să exprime o idee proprie, pare-se, numai lui. El nu are nicio treabă cu realitatea, lui i se pare că știe altceva: "A prezenta realitatea ca pe o stare de spirit. Angoasele, frustrarea și disperarea noastră își află corespondent în materie: tristețea unei lăzi cu legume, o pereche de pantaloni cîrpiți aruncați într-o poiană, ridurile frunții ș.a.m.d." (*rewind...*) Dar în spatele simplității vizuale el încearcă să ascundă golul spiritualității. Dumnezeu este prezent în fiecare cuvânt din citatul de mai sus, însă omenirea a urâtit lumea într-atât de mult, încât a făcut-o de nelocuit. Și atunci poetul se retrage în spațiul periculos și nelocuibil, dar viu și plin de miracole al *Zonei*. În fond, viața înseamnă posibilitatea miracolului: "Să ne-nchipuim că eu intru în această cameră a dorințelor și mă întorc în orașul nostru, uitat de Dumnezeu, un geniu. Un om scrie pentru că e chinuit, pentru că are îndoieli. El trebuie să-și dovedească continuu, lui și altora, că valorează ceva. Iar dacă eu am certitudinea că sunt un geniu, la ce să mai scriu atunci?", spune Scriitorul din *Călăuza*, și atunci "îți dai seama că FERICIREA/ este/ un alt simulacru al NEÎNȚELEGERII" (*cantonul (un film tarkovskian)*)2). În *Zonă* se circula pe traiectorii curbe. *Aici drumul cel mai scurt nu este linia dreaptă* – îi avertizează Călăuza pe aventurierii grăbiți și siguri pe ei. Dintre toți marginalii, doar Călăuzei i se oferă acces privilegiat în *Zonă*, el singur stăpânește înțelegerea fenomenelor petrecute în perimetrul interzis, este singurul care se

poate orienta printre semnele iraționale ale *Zonei*.

Zona rămâne singurul loc respirabil pentru poet, din simplul motiv că omul nu a îndrăznit să-și întindă mîna ca să o mînjească; și nu conștiința l-a oprit, ci frica. Asemenea Scriitorului care rezistă tentației cunoașterii absolute, Poetul devine la rîndul lui o *ființă restaurată*, un marginal convins: "îi înțeleg i-am înțeles dintotdeauna pe aceia care/ cu inima curată și înăuntru propriei limbi/ își detestă poezii// după cum îi înțeleg i-am înțeles/ pe poezii care văzînd pe net mutilarea statuiilor/ lui Siddharta/ și femeile molestate de preoții ortodocși/ au alergat, mai întîi la frigider să-și astîmpere setea/ / au umplut paharul cu Cola, farfurioara/ cu alune sărate/ lăsînd scrierea poemului pe altădată" (*ffwd: împotriva poezilor*)

CĂUTARE ÎN LUMEA IMAGINII

IONUT IONESCU

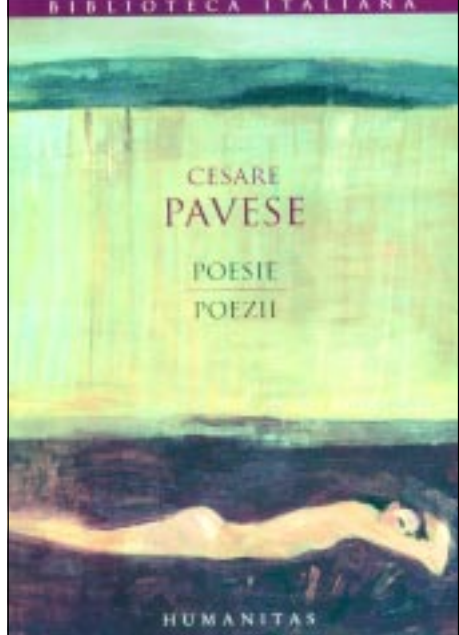
Înainte de a fi scrisă, poezia "se citește" în exterior, spații marginale, obscure, întretăieri de imagini, limite, greu sesizabile de un ochi obișnuit, între lucruri aparent lipsite de importanță sunt transgresate, la început ușor, imperceptibil, apoi apare scrisul, care uniformizează (atât cât poate) ceva din toate astea, ca o viziune. Începînd cu simbolismul devine tot mai clar că poemul e un al doilea limbaj, camuflat (de multe ori straniu) și valoarea lui ca discurs poetic stă în bună parte în forța cu care schimbă intenționalitatea limbajului obișnuit, o deviază înspre altceva; se pot sesiza bine aceste aspecte la Rimbaud în *Illuminations*, poeme-text sub forma unor proze, tot un fel de "invazii" din alte lumi, paralele, dar, de fapt, increate, ascunse undeva în inconștient. La o lectură mai atentă a lui Ștefan Manasia în *Cartea micilor invazii* am văzut o libertate în scris a spațiilor marginale, increate, la întretăierea cu lumea sensibilă; poetul aduce în literatură un cadru nou, al imaginilor profunde, ascunse sub o pojghiță fragilă de cotidian, banalitate.

Primul poem din volum, *Sînt la ușa ta*, are consistența unei *ars poetica*, este eliberat de o "mistică" a creatorului mundan, ancorat în real, mai important decât atât e faptul că între poet și personajul (omul) Manasia se instaurează o cezură, locul unde se decide confruntarea între cei doi. Nu se poate identifica imaginea clară, ipostaza unui poet, acesta este întotdeauna un *altul* (cum spunea Rimbaud), e ca o mișcare concentrică a unor absențe: "sînt eu traficantul/cel mai străveziu idiot/eu neînchipuitul/care îți motivează absențele și ratările/îți voi administra decoctul/singurătății și deriziunii" (*Ștefan Manasia, Cartea micilor invazii*, Ed. Cartea Românească, București, 2008, p.9) sau, o altă mască: "sînt femela călugăriță/văduva neagră/matca poliegras – grasă și rea/sînt vipera de bambus:/ numele mele te vor sfîșia/eliberîndu-te" (*sînt la ușa ta* în op. cit., p.10). Acel mereu *altul* este un martor din spatele scenei, un actor din umbră, poemul conține o fisură, o întredeschidere, și astfel viziunile se construiesc în mijlocul acestor absențe, în spatele limbajului, precedându-l oarecum: "pentru că mîntea mea e matrix/și gîndurile-mi foșnesc în creierul tău/cînd zbori pe fereastră/ca un ecou/stomacul meu întunecat și acid/îți va digera rînperîndemnitătea/falangele dantelate bătăile inimii ursita/doar eu te pot elibera/doar eu te pot ierta Acum/sînt la ușa ta da/și la ușa ta" (*sînt la ușa ta* în id.,ibid.,p.10).

Continuare în pagina 31

NOU

la HUMANITAS

CUM EXPUNEM COMUNISMUL?

OTILIA HEDEȘAN

Din centrul Sighetului până pe strada principală din Sototvino / Slatina nu sunt, în linie dreaptă, mai mult de cinci sute de metri. Nici dacă mergi cuminte, dând colț după colț, nu depășești kilometrul. Doar că, din 1945 încoace, acest itinerar a rămas mai degrabă un loc al memoriei, un simbol al blocajului, un spațiu prin care se putea comunica doar în împrejurări anume, doar trăind periculos, doar dând dovadă de un curaj vecin cu inconștiența, ori de o imaginație adesea cabotină...

Doamna Mărioara Cerbanic, una din cunoscutele mele din Slatina și amintește că ea cu soțul său s-au numărat printre primii locuitori care au călătorit, prin anii 1965, până la Sighet, în România, ca să-și vadă o mătușă. De la casa ei din fosta Uniune Sovietică până la cea a mătușii ar fi făcut, în mod normal, un sfert de ceas. Drumul, însă, a durat vreo săptămână, fiindcă singurul traseu posibil — politic corect, cum am spune astăzi și cum, certamente, era mai ales atunci — ducea de la Slatina la Teacevo, de acolo la Cernăuți și apoi la Chișinău, după aceea, pe trenul internațional convenabil, care unea singura republică sovietică acceptabil romanică, Moldova, de România, până la București și, în sfârșit, *via* Baia Mare, la Sighet, uzând, pentru ultimii 50 de kilometri și de autobus. Sună ca într-o tabletă a lui Eco al cărei titlu, din păcate, l-am uitat, o tabletă în care semioticianul ironizează oferta exagerată de trasee imaginabile între două destinații pe care o oferă mersurile computerizate ale trenurilor. Cui i-ar trece prin minte să meargă de la Berlin la Roma prin Vladivostok? — se întreabă textul și tot el se grăbește să răspundă că nimănui. Totuși, exemplul traseelor de la Sototvino la Sighet dovedește contrariul. *Q.e.d.* nu este, însă, o replică în răspăr la un mers al trenurilor aberant, ci exercițiul cel mai clar al marcării puterii. O cortină de fier prin care se putea arunca o privire *dincolo*, prin care se putea schimba o vorbă dacă te prefăceai ca prășești cântând aici, în vreme ce altcineva se prefăcea a se odihni de partea cealaltă funcționa, de fapt, impecabil, ca un semn că dacă voință politică nu este, totul e deșertăciune și nimic alt decât deșertăciune.

Cum, mai de curând, voința politică a devenit ceva mai flexibilă, ori, în orice caz, mai fluctuantă, podul de peste Tisa, micul pasaj pe care treceau zilnic spre școală aproape toți adolescenții anilor '40 originari din Ocna Slatina, astăzi Sototvino, respectiv mergeau la serviciu la gara ori la salina de acolo funcționarii care aveau case în Sighet, s-a redeschis. După jumătate de secol, el face, acum, tranzitul între două lumi care au învățat să se prezinte, poate și să gândească foarte diferit și care pare că au reacții divergente în raport cu o mulțime de valori.

Căzul care mă frământă de câteva săptămâni bune este acela al muzeelor care se află astăzi în cele două localități, ca și când ar fi ființa în două lumi care s-au dezvoltat în contexte complet separate, fără să fi interferat vreodată. Când vorbesc despre Sighet mă gândesc în primul rând la *Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței anticomuniste*, deși exemplul muzeelor locale de etnografie ar putea fi la fel de util pentru discuție; când mă refer la Slatina / Sototvino am în vedere foarte zdravăna casă negus-

torească despre care am aflat că fusese un fel de casă de cultură în perioada interbelică, școală de partid sub comuniști, pentru a deveni muzeu în anii de după '90, clădire despărțită de circa cincisprezece metri de o surprătură impresionantă rezultată din prăbușirea vechii mine.

Sunt o mulțime de lucruri care fac diferența între cele două muzee. Un muzeu național cu recunoaștere internațională, la Sighet, unul local, chiar personal, întrucâtva, în sensul că obiectele aflate în el fuseseră colecționate și erau întreținute de un singur custode, unul dintre foștii primari comuniști ai localității, un om de aproape nouăzeci de ani, la Slatina; lume multă, bună, preocupată, venită special și de departe pentru a nu lipsi de la marea lecție a memoriei pe care nu e moral să o ratezi câtă vreme ea funcționează încă, la Sighet, două vaci leneșe, scăpate la păscut pe cele câteva brazde de iarbă dintre muzeu și răpa dinainte-i și câte un călător care ajunge atât de rar încât până și un primar comunist trebuie să accepte suferința divină, la Slatina; un loc conceput cu grijă, de o intelectualitate responsabilă și subtilă, atentă la echilibrul dintre document și sugestia pe care acesta o produce, la Sighet, un spațiu umplut, pur și simplu, cu toate obiectele cu puțință care ar putea aminti de trecut, de la opinci, unelte de țesut, călcătoare și ustensile de frizat părul, la documente care evocă cele mai varii stăpâniri sub care s-a aflat localitatea (Imperiul Habsburgic, Imperiul Austro-ungar, România, Cehia, Ungaria, Uniunea Sovietică și, de aproape două decenii, Ucraina), vrafuri interminabile de fotografii, sculpturi inepte realizate de artiștii amatori cu ocazia marilor evenimente sărbătorite de lumea sovietică, la Slatina; pe scurt, profesionalism, într-un loc, amatorism fără drept de apel în celălalt. Plină de lume într-o după-amiază de sâmbătă ploioasă din august, fosta închisoare devenită *Memorialul* din Sighet era călduroasă, în vreme ce cam în aceleași condiții meteorologice fosta casă de petreceri din interbelic transformată în muzeu orășenesc era înghețată pur și simplu.

În ciuda tuturor acestor lucruri, ceea ce unește cele două muzee, dincolo de proximitatea lor spațială, este faptul că amândouă expun comunismul: cu toate precauțiile pentru consemnarea adevărului, dramatic și tulburător, muzeul din Sighet, inconștient și involuntar, fosilizat în comunism, muzeul din Slatina / Sototvino. Efectul ciudat este că *Memorialul* din Sighet covârșește și pune pe gânduri; muzeul din Slatina intrigă, stârnește o veselie bruscă și incontrollabilă, ca și când te-ai fi întors instantaneu într-un timp al copilăriei, mizerabil, cumva, dar plăcut fiindcă nu apucaseși încă să înveți prea multe lucruri care să te încorseteze.

Că un paradox, însă, acest al doilea muzeu, amalgamat și conservând comunismul mai degrabă decât propunându-și să-l recompună are un efect halucinatoriu și neliniștor. Câtă vreme la Sighet e evident că ești în afara coșmarului, chiar dacă îl urmărești pas cu pas, extenuându-te, încărcându-te și asumând trecutul, la Slatina / Sototvino unde efortul e mult mai mic și doar povestea ireală a domnului director fost tovarăș — și, pentru noi, ca pentru niște oaspeți dintr-o țară democratică, fost și mai înainte tot domn, mai exact *domnuc* —, spusă într-o românească virtuală în care se poate glisa cu seninătate de la vremea *de dinaintea Cristosului*, în care se petreceau evenimentele

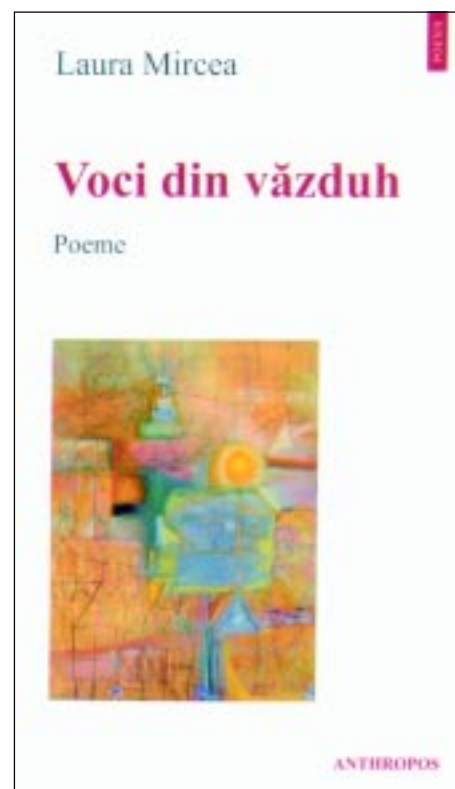
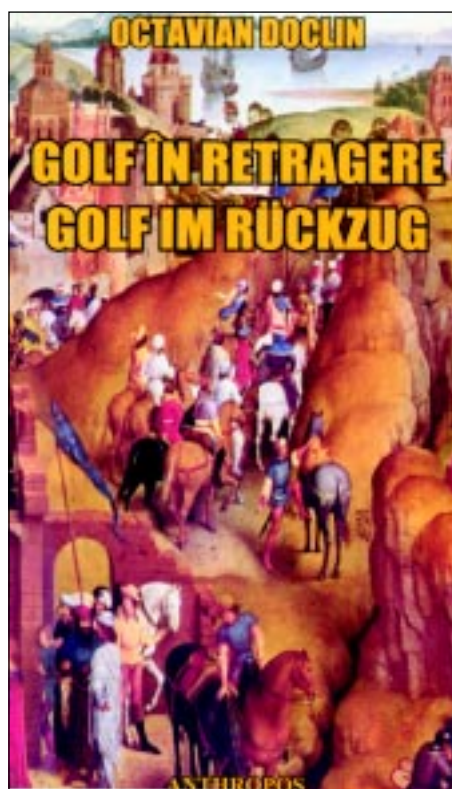

mitice ale formării minei Kunigunda, la anii Olimpiadei moscovite, evocate printr-o statueta meschină, te poate obosi într-o oarecare măsură, efectul traumatizant este unul maxim. Nicio vitrină, nicio convenție muzeală, niciun element paramuzeal explicativ nu se interpun între tine, vizitatorul și arhiva uriașă de albume cu oameni în ședințe, cu încăperi de festivități uriașe însă claustreale pe ai căror pereți sunt portrete ale lui Lenin și Stalin, cu poze nenumărate unde se reiau aceleași și aceleași secvențe care ar părea pur și simplu fotocopyate, dacă de fiecare dată, dincolo de dansatorii înțepeniți cu aceleași zâmbete pe față, nu ar fi înscrise alte repere temporale și alte comentarii în... rusește ori moldovenește... — De notat, nu în ucraineană, nu în românește, nu în maghiară, ca și când locuitorii concreți din Slatina / Sototvino

fuseseră mutați complet în fotografiile uniformizatoare unde și așa nu aveau altceva de făcut decât să tacă... — Altfel spus, muzeul din Slatina te coboară în comunism prin trecere bruscă, oferindu-ți, într-un gen de exhibiționism involuntar, o imagine necenzurată și, prin realismul său, aproape pornografică a acestuia.

Sper sincer ca răpa din fața muzeului din Slatina să nu avanseze destabilizând clădirea prea devreme, fiindcă exercițiul privind *comunismului la firul ierbii* nu e unul care să nu merite să fie făcut. Mi-aș dori ca cineva să pună cele două muzee atât de inegale într-un circuit unic — în două trepte: una sublimă și cealaltă vulgară — revelator pentru capătul de lumi care trece ca un firicel străpuns de atâtea povești și vise exact, chirurgical, printre ele.

NOU la ANTHROPOS

CARTEA CARE M-A FĂCUT OM (II)

Al doilea episod și ultimul din mini-ancheta "Cartea care m-a făcut om". Dacă v-ați fi așteptat să aflați care au fost cărțile esențiale în trecutul unor oameni cu nume importante, s-ar putea să fiți dezamăgiți. Nu asta v-am oferit. În schimb, cineva din apropierea sau depărtarea noastră, pe lângă care poate trecem cel puțin o dată în viața, fără să știm că ne-am intersectat, s-a descoperit într-un fel sau altfel. Și odată cu el/ea, posibil să se ne fi descoperit și noi. Departe de a fi o întrebare de interogatoriu, căutarea cărții care face oameni s-a vrut un stimul pentru o sondare, solitară sau solidară (după caz), asupra unor lucruri ce rămân de multe ori neafiate. Dar care contează într-o bună măsură în istoria personală a multora dintre noi (COSMIN LUNGU)

MARIA BĂLAȘA

Am 56 de ani. Ideea voastră mi s-a părut atât de interesantă, încât am lăsat deoparte orice urgență și m-am apucat să vă scriu. Prima carte care mi-a rămas în minte a fost o carte de legende chinezești, intitulată "Pagoda vieții veșnice". N-o mai am, am schimbat multe locuințe de atunci, de când am citit-o, și s-a pierdut. În minte însă o am. A fost prima carte dintr-un șir de cărți care m-au făcut să-mi aleg drept carieră limba chineză. Aș fi făcut altfel română și franceză.

De-a lungul unei vieți însă, ne schimbăm, ca oameni nu o dată, ci de nenumărate ori. Iar când o carte este motivul acestei schimbări, desigur că nu suntem departe de fericire. Și ce bine e când universurile cărților alternează! Au mai fost, deosebite: *Micul Prinț*, câteva zeci de nuvele de Maupassant, *Pavilionul canceroșilor*, *Patru generații sub același acoperiș* (Lao She), *Mama* (Pearl Buck), *Jurnal de călătorie în China* (Niculaie Milescu Spătaru), *Japonia-un miracol?* (Costin Murgescu) și mai sunt o multime, dar vă voi plictisi... Totuși, nu pot să nu mai spun, din nuvela contemporană chineză: "Ah!", a lui Feng Jicai. Toate marile cărți (autorii români, desigur nu sunt excluși) ne schimbă puțin, că de-aia și sunt mari!

DANA CONSTANTINESCU

Sunt din București și sunt "bătrână, bolnavă și cu nervii la pământ". Cel puțin așa îmi place să mă alint. Cartea care am simțit că m-a schimbat a fost *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, scrisă de filozoful Constantin Noica. E extraordinar cum poate o carte să-ți atragă atenția, cu dragoste, despre posibilitățile, neașteptate, ale limbii române. Cum te poate face să fii atent la cuvintele pe care le folosești, la sensul lor, la puterea lor de compunere și de apropiere a depărtărilor. Am cumpărat-o, cred, în anul 1991, din întâmplare. În anul 2007 am vrut s-o cumpăr pentru o persoană importantă pentru mine și mi s-a spus că nu a mai fost reeditată de atunci. Mă întreb, la ce bună o carte, doar pentru câțiva?

Alte cărți importante, dar în alt fel, au fost: *Harfa de iarbă*, *Surâsul Giocondei* a lui Huxley, *Huliganii* a lui Mircea Eliade, dar și *Despre îngeri* a lui Pleșu, *Ușa interzisă* a lui Liiceanu și tot așa.

Am spus: "bătrână", n-am glumit. O să ies la pensie în curând și atunci, pe veranda casei mele de la țară, o să citesc tot ce n-am reușit încă până acum. E adevărat, nu știu dacă o să vrea și Creatorul să-mi îngăduie. Poate, totuși...

MIHAELA CONSTANTINESCU

Vă împărtășesc impresiile mele: două cărți care mi-au fost și îmi sunt dragi: *Narcis și Gură-de-Aur* – Hesse, pentru ecurile și rezonanțele pe care le-a trezit în mine, pentru asemănări și contraste, pentru tumultul lui Gură de Aur și răceala analitică, contemplativă, a lui Narcis, pentru amestecul acesta în care m-am regasit. A fost un fel de balsam tămăduitor pentru Eul introvert și stilizat, eliberat de comun și un impuls viu spre trăire tumultuoasă-pură pentru Eul aplecat spre uman. Nu e cartea care m-a făcut om (cu siguranță acestea sunt multe sau toate cele parcurse de mine până acum), ci este mai degrabă cartea care m-a ajutat să mă găsesc OM, să adun în OM și conceptul și răsuflarea vie.

Magicianul – Fowles, pentru puterea tainei ne-epuizate și gustul nesfârșit al labirintului misterului în care rămâi mereu prizonier...

CRISTIAN LĂCRARU

Înțelepciunea stresului. Găsită întâmplător de soția mea la un anticar necunoscut. Cumpărată

nici ea nu știe de ce, cu un titlu destul de atrăgător și cu un autor de care nu auzisem niciunul. De ce a dat un leu pe acea carte, nu știe nici acum. Am vrut să mai dau încă o sută de lei pe o sută de bucăți. Acum, după un an și, de la citirea ei. Nu o mai găsești. E la fel ca *Aventurile lui Cepelică*, o carte gasită în podul casei, scrisă de un italian. Podul casei bunicilor, locul unde am stat toți anii copilăriei, mai puțin cei din copilăria de după liceu, când am rărit vizitele acolo. O carte a mamei mele, găsită în joacă, veche și fără toate paginile. Nu am mai găsit cartea nicăieri, deși am lăsat multe mesaje negustorilor de carte. Îmi e dor să aflu ce a făcut Ciapolino.

Mă întorc la *Înțelepciunea stresului*. O carte scrisă de Georgette Goupil, un interviu cu Hans Selye. Personaj necunoscut mie până acum un an și ceva. Cartea e un interviu. Iar mă întreb de ce oare a cumpărat soția mea cartea asta. Mă întreb și îi mulțumesc. Din primele pagini afli că Selye este medicul care a ajutat la introducerea corectă a cuvântului stres în dicționar. Superb marketing, dar cu efect extraordinar. Și mi-a plăcut. O informație frumoasă, folosită pentru a te acapara puțin și a te apleca mai atent asupra cărții. Hans Selye era medic stagiar. Plimbându-se pe etajele spitalului, prin saloane diferite, a observat că oamenii aveau același comportament (palizi, fără chef de viață...) indiferent de ce boală sufereau. De aici a pornit ideea de stres și autoinducere, de reacție anormală a organismului uman la apariția unui stimul, indiferent că este de natură pozitivă sau negativă. Observație extraordinară și bază de plecare într-o nouă viață pentru Hans Selye. A descoperit ce urma să cerceteze întreaga sa carieră. *Înțelepciunea stresului* este ușor de citit. Și de recitit, recitit, recitit...recitit. Pentru că asta am făcut. Când vezi un model care se mulează pe tiparul și dorințele tale, pentru a scurta drumul și efortul încerci să copiezi sau măcar să te ghidezi după câteva aspecte filtrate prin propriul sistem de valori. Am cu mine mereu câteva fraze ale doctorului Selye: "Nu contează ce ți se întâmplă. Important e modul în care reacționezi" sau "Ceea ce nu poți controla, nu te interesează".

ALEX CILIBIANU

Jaroslav Hasek – *Peripețiile bravului soldat Svejk în războiul mondial*. Pentru că lucrurile sunt simple, dar idioțenia oamenilor le complică, iar simplitatea unui personaj ni se pare amuzantă, nu că n-ar fi, dar e mult mai mult de-atât.

ILEANA TRUCĂ

Pentru mine această inițiativă a venit la momentul oportun, adică exact atunci când, prinsă în tot felul de zvârcoliri cotidiene, am uitat pentru o vreme de bucuriile pe care mi le-a adus de-a lungul timpului lectura (nu foarte sistematizată și susținută totuși, pentru că sunt un consumator haotic și ocazional de cultură). Mi-a fost foarte greu să aleg o singură carte pentru că sunt multe care m-au răvășit, entuziasmat, întristat etc. Întâmplarea a făcut ca zilele acestea să am ocazia să văd o ecranizare (nu foarte reușită cred eu) după una dintre cărțile pe care le iubesc, dar la care nu m-am mai gândit de multă vreme pentru că este una dintre lecturile "din tinerețe". Este vorba despre *Șoareci și oameni* a lui John Steinbeck și o așez pe podium în acest moment pentru impactul pe care l-a avut asupra mea la momentul respectiv și pentru faptul că o consider și acum una dintre cele mai frumoase pledoarii pentru tristețe, speranță, iluzie, altruism, sacrificiu.

ANCUȚA COTUNA

Jurnalul de la Păltiniș e cartea care nu neapărat m-a făcut om, ci mi-a adus aminte să fiu om, într-o perioadă de lăncezeală spirituală

și creativă a vieții mele. Noica "collecting people", prin harul său de a vorbi pe limba fiecărui spirit, mi-a reclădit obiceiul din copilărie de a citi noaptea cu lanterna sub plapumă, ca să mă ascund de ochiul părintelui anti-lectură.

COSMIN MIHAI

Sunt multe titluri care mi-au rămas în minte din literatură și care au compus bucățică cu bucățică puzzle-ul ființei mele. Dintre acestea am să încerc să mă refer la două dintre ele:

Învierea de Tolstoi este cartea care m-a făcut să înțeleg că oamenii nu trebuie judecați după ceea ce sunt, ci trebuie plecat de la prezumția de nevinovăție și căutat, răscolit în trecutul lor după factori determinanți în evoluția lor ulterioară. Din păcate acest gen de gândire te va face să acorzi circumstanțe atenuante fiecărui semen de-al tău, lucru pe care, din păcate, nu-l vei primi înapoi de la ceilalți. Ca și o concluzie, cred că empatia este ceea ce ne lipsește pentru a deveni oameni.

Lentoarea de Kundera este cartea care m-a făcut să regret viteza cu care în ultimul timp mă mișc și percep mișcarea lucrurilor, a evenimentelor din jurul meu. Trebuie să ne oprim, să savurăm momentele de beatitudine, să reflektăm la ceea ce trăim și să încercăm să palpăm, să nu ne mulțumim cu senzorialul. Altfel, riscăm ca la sfârșitul vieții să observăm că clipele nedilatale la momentul respectiv rămân nimic altceva

decât microsecunde care nu ne spun mai mult decât că am fost acolo.

SIMONA VIOLETA VETREȘ

Cartea care m-a marcat este romanul psihologic *Suflete zbuciumate* al lui Stefan Zweig. Este vorba despre o tânără, Edith, imobilizată în scaun cu roțile și îndrăgostită de un tânăr subofițer, care nutrește doar sentimente de compasiune, nu și de iubire față de ea. Dezamăgită de soartă și înșelată în așteptări, Edith se sinucide aruncându-se de la etaj.

Am citit acest roman deosebit despre condiția umană, scris cu mult suflet de Stefan Zweig, în adolescență, la 15 ani, și atunci am luat hotărârea să devin psiholog. Tot datorită acestui roman mi s-a format convingerea că unii oameni își găsesc ușor iubirea, iar alții nu o găsesc niciodată, oricât ar căuta-o, convingere care nici azi nu mi-a fost în totalitate infirmată.

Acest roman a avut o mare putere asupra mea, mi-a schimbat destinul și mi-a marcat viața. Este romanul meu de suflet; niciun alt roman nu a însemnat așa mult pentru mine.

BOGDAN KILKUS

Hm, ce complicat! Păi, *Mai este oare acesta un om*, de Primo Levi și *Moartea lui Ivan Ilici*, de Tolstoi.

DESPRE DRAGOSTE SI MOARTE NU SE VORBEȘTE CU UȘURINȚĂ

RĂZVAN GEORGESCU

Răzvan Georgescu s-a născut la 26 decembrie 1965 în Tîrgu Mureș. După cum el însuși spune: M-am născut cînd l-au uns pe Ceaușescu și am plecat din țară cînd l-au omorît. Trăiește în Germania, la Frankfurt pe Main, unde, după o colaborare îndelungată cu posturi culturale ale televiziunii germane, și-a creat un nume în domeniul filmului documentar. Filmul său cel mai recent, *Testimonial*, un dialog despre (și dincolo de) creație și moarte, va fi prezentat în cadrul festivalului de film documentar DocumFest care va avea loc la Timișoara între 6 și 8 noiembrie.

Publicăm mai jos al patrulea fragment din proiectul editorial Povestea zilelor noastre de Adriana Cîrcu, proiect ce, prin intermediul a 13 interviuri realizate de-a lungul a 20 de luni, urmărește traiectoria biografică și artistică a unui grup de creatori născuți în România.

Cu doar câteva zile înaintea apariției revistei noastre, în 25 octombrie, ne-a parvenit știrea că *Testimonial* a obținut premiul pentru cel mai bun film documentar de televiziune din 2008, la PrixEuropa, cel mai mare eveniment european de premiere a producțiilor radio, TV și multimedia, care a avut loc la Berlin.

Cîndva demult auzisem că Răzvan Georgescu este redactor la televiziunea germană. Apoi, mai încoace, pesemne chiar înainte de a prelua redacția emisiunii *Metropolis* a canalului cultural *arte*, îi mărturisese unui prieten comun, pe care abia-l cunoscuse, că este foarte emoționat de această nouă provocare. Atunci m-am gîndit că el trebuie să aibă o fire foarte deschisă și cumva onestă. La vremea cînd făceam interviul cu Cătălin Dorian Florescu nu a trecut mult pînă ce Cătălin mi-a spus că trebuie să-l cunosc neapărat pentru că, de fapt, facem amîndoi același lucru. Eu, în scris; el, în film.

Iau legătura cu Răzvan care mă invită simplu să-l însoțesc la Berlin, unde tocmai finalizează producția filmului *Testimonial* și unde, timp de cîteva zile, vom avea și răgazul să stăm de vorbă. Accept imediat. După prima conversație telefonică am senzația că ne cunoaștem de multă vreme. Răzvan vorbește clar, necomplicat, cordial. Singura lui ezitare este legată de lipsa de relevanță pe care ar putea s-o aibă experiențele lui. Îi spun să nu-și facă griji. Într-o seară de ianuarie intru în casa lui din Frankfurt și petrec cîteva ore cu familia sa într-o atmosferă mult mai relaxată decît îndrăznisem să sper. Deși Răzvan aparține unei alte generații, ne regăsim destul de ușor în reperele comune și chiar dincolo de ele. Întîlnirea cu el avea să fie dominată în mod paradoxal de senzația că nu trebuie să mă explic prea mult și de dorința de a povesti. Eu. A doua zi luăm trenul spre Berlin. O mare parte a interviului se va desfășura în tren pe ruta Frankfurt-Berlin și înapoi. Răzvan vorbește cu o anumită frugalitate de parcă dorește să se mențină în fundal, ca atunci cînd filmează. La început am senzația că planează deasupra propriei biografii și că nu vrea să se așeze pe nici un pisc. Îmi spune că nu le găsește, apoi pătrunde treptat în teritoriile memoriei. Este un ascultător atît de remarcabil, încît nu de puține ori rolurile se inversează, iar eu mă trezesc vorbind în cascade. Din cînd în cînd îi spun cu reproș, "Măi, Răzvane, iar mă faci să vorbesc", dar de fapt mă bucur că mă ascultă.

În Berlin împărțim timp de trei zile un apartament unde stăm la taclale seara la o sticlă de vin sau diminețile la micul dejun. Descoperim similitudini profesionale în tehnici, metode și mijloace de abordare. Răzvan devine martorul primei înregistrări ratate, situație de care am fost mereu prevenită și a cărei recurență în branșă nu-i diminuează cu nimic din frustrare. Reluăm temele, Răzvan răbdător și cu înțelegere de confrate, eu făcînd constatarea dureroasă

că prima spunere rămîne de neegalat în nuanță și rotunjime. Răzvan vorbește despre șansele vieții, despre momentele hotărîrii și despre drumuri. Din nou în tren, așezați într-un loc afectat de toate bruiajele acustice imaginabile, ne amuzăm să le descoperim pe rînd și în final renunțăm la reportofon hotărîndu-ne doar "să vorbim". Ajunși din nou în Frankfurt constatăm că ne-am spus lucruri pe care nici unul dintre noi nu le împărtășise vreodată altcuiva. Ne-am împrietenit. Ne despărțim înțeleși și ne revedem la Heidelberg pentru o sesiune suplimentară.

Adriana Cîrcu: Răzvan, care sînt amintirile tale legate de Timișoara?

Răzvan Georgescu: Pentru mine, Timișoara este o bulă masivă de aer cu pereți foarte groși, o capsulă de timp. Ea este spațiul meu formativ. Un loc în care te întorci mereu. Anii petrecuți acolo sînt ani foarte importanți; ei au constituit o vreme marcantă, care pentru mine se oprește în 1984 și se reia apoi din 2006. Prin anii 70 străbăteam orașul cu bicicleta, pe malul Begheului, de la un capăt la altul. Timișoara acelor ani este alta decît a ta. Pentru mine ea este Timișoara fustelor mini, a mamele copiilor de la Lenau îmbrăcate șic, proaspăt ieșite din anii 60 – care, după părerea mea, a fost o epocă senzațională ca stil și energie - cu cocuri înalte, cu povești din America, cu ecourile reverberate estompat ale erei hippie.

- Există și alte spații românești în care te regăsești?

- Da. Ardealul. Pe la mijlocul anilor 80 ne-am trezit cu o casă de vacanță construită de bunicul în satul Hodoșa, de pe lîngă Toplița, casă care după naționalizare devenise farmacia satului și care, în mod inexplicabil, ne-a fost parțial restituită. Așa a intervenit Ardealul idilic în viața mea. Atunci au început vacanțele cu mulsul vacilor și cu dormitul în fîn. Pe măsură ce s-a mărit familia, casa a tot crescut și ea. Acum e un adevărat conac. Toată familia mamei se adună acolo. Vara ea devine neîncăpătoare; vin rudele de peste tot, din țară, de la New York, de la Paris, din Germania, de prin Ungaria. Asta este o altă frumusețe a locului aceluia; acolo se adună toată familia, nu programatic, ci pur și simplu din întîmplare. Ceva ne atrage mereu acolo. E un loc unde se poate urmări arborele familiei pînă în secolul XVII. În zona aceea este un peisaj cum nu găsești decît în America, nu în sensul preeriilor, ci prin senzația de spațiu nesfîșit pe care o evocă și prin faptul că poți să mergi ore în șir fără să dai de o așezare. Acolo sînt coline molcome și lumina e clară. În apropiere de Joseni aerul este foarte tare. Un loc minunat. Este un loc unde primăvara, cînd te sature de televiziune și de filme, te

gîndesti că ar fi bine să te retragi și să crești vite. Hodoșa este locul unde mă visez uneori. Timișoara este mediul citadin care m-a marcat, în schimb Hodoșa este un spațiu mitic. Nu este un loc al întîmplărilor, ci un loc al reflecțiilor. Un loc cu poveste; poveste care este a mea și care devine încetul cu încetul și povestea copiilor mei.

- Cum se face că ai studiat la București?

- În familia mea s-a cultivat o vreme ideea că eu voi studia medicina, drept care la Lenau chiar am și dat admitere la clasa de biologie-chimie, unde am intrat ultimul. Încet, încet, familia mea și-a dat seama că nu am nici un fel de talent pentru această meserie și așa am început să mă pregătesc singur pentru filologie. Voiam să studiez film, lucru care pe atunci era imposibil. La IATC exista un singur loc, iar modul în care acest loc se ocupa nu avea nimic de a face cu o competiție adevărată, așa că nici nu am încercat să dau admitere acolo. Drept care am aterizat la Universitatea din Timișoara, la germană-engleză. Am luat examenul, am plecat la armată și pînă m-am întors facultatea s-a desființat. Ni s-au oferit locuri de studiu la Cluj sau la București și așa am hotărît să plec la București. Atunci s-a oprit ceasul timișorean. Am pornit cu mult elan în studenție. În primele luni am locuit în chirie la nora lui Nicolae Iorga, apoi în Cotroceni, practic în spatele palatului poporului. Am trăit tot coșmarul Bucureștiului acelor ani și am prins toată gloria comunismului din anii 80, ceea ce mi-a tăiat destul de repede elanul de studenție idilică. Studenția în sine a fost frumoasă - ca orice studenție; am avut colegi minunați - dar ce se întîmpla în jur era catastrofal. Vorbind cu tine acum, îmi amintesc de gerurile acelea cumplite și chinuitoare, cum învățam pentru examene cu păturile pe noi, și de foamea aceea din anii 80. Experiență care m-a marcat în sensul că mai tîrziu nu mai suportam discuțiile despre mîncare. Mai ales după ce am venit în Germania cea opulentă, refuzam consecvent orice discuție pe această temă.

- Îți mai amintești cum a fost sosirea în Germania?

- Cînd am ajuns la Frankfurt, năuc de oboseală, primele imagini pe care le-am văzut la televiziunea germană au fost imaginile execuției soților Ceaușescu. Atunci mi-am spus: acum ai familia ta, care este numai a ta. Nu te mai uita înapoi. Vezi ce faci. Și în clipa aceea am tras linia. Din

momentul acela a început a doua mea viață.

- Ce ai făcut atunci? Cum te-ai orientat?

- Eram hotărît să încerc să pătrund în lumea vizualului, a filmului, a televiziunii. Încă din prima săptămînă am început să dau telefoane pe la studiourile de televiziune și să mă interesez dacă există posturi vacante de voluntari. Acesta a fost momentul în care am ciocnit un pahar în cinstea liceului Lenau din Timișoara unde învățasem germana. Norocul a făcut că am fost acceptat de primul studio, care se afla în Mainz. Acolo am făcut de toate, de la lumini la macarele, pînă la montaj de imagine. După un an am început să lucrez la diferite posturi de televiziune, între care postul național ZDF, unde, după cîteva ani, am ajuns să fac regie de emisie. Acolo am învățat ce înseamnă să lucrezi precis și contra cronometru. La o asemenea emisiune lucrezi intens cu colegii tăi de la toate secțiile tehnice, redacționale și cu moderatorul. Este ca un dans comun care trebuie să funcționeze impecabil și care te obligă să aterizezi mereu la punct pentru că nu ai o a doua șansă. După o jumătate de oră sau o oră totul e gata; emisiunea s-a terminat. Asta are farmec o vreme, dar după cîteva ani te plictisești și vrei să faci ceva mai consistent. Drept care am hotărît să mă despart de realizarea de emisiuni și să fac filme. Întîmplarea a făcut că exact în acea perioadă se căuta un producător extern pentru emisiunea culturală *Metropolis* de pe canalul european de cultură *Arte*. Am făcut împreună cu un prieten o aplicație ca să preluăm această producție și în 1998 am cîștigat contractul. Acolo am lucrat cîteva ani ca redactor șef. Emisiunea *Metropolis* a fost începutul unei colaborări care continuă și azi. Am avut mulți prieteni care au crezut în mine și m-au susținut. Din moment ce ai o anumită conexiune, totul depinde de tine.

- Am văzut, la vremea aceea, o serie reportaje culturale cu intelectuali români făcute de tine.

- Culmea este că mereu, chiar și cînd făceam emisiunea aceasta culturală, am încercat să evit să mă las calificat drept specialist pentru România, mai ales pentru că nu mă consideram neapărat un specialist. Situația din țară se afla în perpetuă schimbare, iar eu nu mai reușeam să țin pasul cu "tranziția". Mai tîrziu am început să introduc în emisiunile mele și reportaje despre viața culturală din România. În felul acesta i-am avut ca interlocutori pe Horia-Roman

Patapievici, pe Andrei Pleșu sau pe Mircea Dinescu. În aceeași perioadă am început să produc în paralel și filme documentare de lung metraj. Am muncit mult, am colindat lumea. Soția mea zice că munca aceasta m-a îmbolnăvit, dar eu zic că, dimpotrivă, ea a fost salvarea mea.

— **Cînd a intervenit boala ta?**

— Cam pe la 35 de ani dobîndisem sentimentul că încep să locuiesc în mine. Începusem să mă accept, să fiu unul cu mine însumi. Iar la 38 de ani m-am îmbolnăvit. De la o vreme vedeam tot mai prost, îmi era afectată vederea periferică. Cînd conduceam trăgeam cu mașina spre dreapta, îmi pierdeam des echilibrul. Apoi, de la o zi la alta mi-am pierdut vederea. Din clipa aceea totul a decurs foarte repede. După un examen succint mi s-a spus că am o tumoră pe creier și că am cîteva ore să mă hotărîsc dacă vreau să fac operația. Am petrecut o noapte tot gîndindu-mă ce să fac. Noaptea aceea a fost grea. Un coșmar. Eram complet nepregătit. După părerea mea creierul este cel mai intim organ și ideea că cineva ar urma să scormonească prin el m-a crispat. M-am gîndit la copii, la soția mea, la casa pe care abia o cumpărasem. Le-am scris fiecăruia cîte o scrisoare și în cele din urmă m-am hotărît să mă las operat. De fapt, nu aveam încotro, situația era atît de avansată încît medicii erau stupefiați că încă mai reușeam să merg. După ce mi-am dat acordul au intrat imediat în acțiune. Au urmat 3 zile complet rupte de realitate, o stare în care am avut imagini și viziuni dintre cele mai bulversante; oribile și minunate în același timp.

— **Poți să fii pregătit pentru o asemenea situație?**

— În societatea în care trăim nu ai cum să fii pregătit. Nimeni nu este. Eu ignoram total limitele corpului și finalitatea vieții. Fizic și profesional eram în plină forță și deodată cineva trage frîna de mîna și spune: "Mai ai trei ani de trăit, pregătește-te".

— **Cum ai prelucrat această veste?**

— Mi-a trebuit un an să mă dumiresc, să realizez că în această catastrofă există și o șansă, să văd că ea are și părțile ei bune. Am acceptat experiența bolii, faptul că acest locatar din capul meu face parte din mine. Am început să acționez în consecință și să nu-mi mai pese de o groază de lucruri, să nu mă mai preocup de nimicuri. Am învățat să vorbesc deschis despre această experiență, așa cum vorbesc acum cu tine. Pentru mine, ca și pentru majoritatea oamenilor, subiectul unei asemenea boli era tabuizat, el nu se discuta în public. Nu mi-am pus niciodată întrebarea de ce mi se întîmplă mie așa ceva, sau ce se întîmplă cu mine; acestea nu mi se păreau întrebări relevante. Ideea morții, a propriei finalități am acceptat-o în cinci minute, dar am fost obsedat mereu de ce se va întîmpla cu copiii mei, cu soția mea; gînduri care mă preocupă intens și azi. Am mereu exemplul unui prieten care a lăsat în urmă un haos, un dezastru financiar și afectiv. Cînd mi s-a oferit perspectiva de a mai trăi trei ani am început să rînduiesc lucrurile pe cît mi-a stat în puteri.

— **Cum a fost viața ta în acești trei ani?**

— Cred că nu am avut ani mai intensi, mai frumoși și mai interesați. Sună banal și kitschos, dar asta este. Ultimii trei ani și jumătate, cu toate dezamăgirile, cu toate prăpăstiile emoționale, cu toate greutățile, au fost cei mai vii. Eram mult mai mort înainte de a mi se diagnostica cancerul.

— **Și acum?**

— Acum trăiesc într-un stres pozitiv. Tumoră, locatarul de la etajul de sus, cum îi spun eu, este un companion cu care am învățat să trăiesc. Nu am obsesia că trebuie să las ceva în urma mea, acest lucru ar fi prea orgolios. Confruntarea cu tema morții a precipitat multe procese de selecție și mi-

a dat ocazia să mă întreb în general ce este cu adevărat important în viață. De exemplu, să petrec mai mult timp cu copiii mei, cu familia, și să-l petrec mai intens.

— **Eu văd nașterea conștiinței morții ca pe un parcurs inițiativ.**

— Așa și este. Este un drum pe care îl parcurgi singur, o experiență greu de transmis sau de împărtășit. Este esențial că fiecare să-și găsească propriul demers, propria relație cu cei apropiați pe acest drum. Sînt două realități incompatibile, cea a celui direct implicat și cea a celor care-l însoțesc. Nu cred că cele două poziții vor ajunge vreodată la o înțelegere reciprocă deplină.

— **Cred că multe dintre atitudinile pe care le-ai întîlnit la ceilalți, în momentul în care au aflat diagnosticul tău, erau de fapt reacții la propria lor frică în fața morții.**

— Absolut, dar mi-a trebuit un timp ca să înțeleg lucrul acesta. Este o reacție într-un fel normală. După cum spuneam, ceea ce nu cunoaștem, evităm sau tabuizăm. Despre dragoste și moarte nu se vorbește cu ușurință. De aceea m-am hotărît să fac două filme despre aceste subiecte, și am început cu moartea.

— **Cum s-a născut ideea filmului *Testimonia*?**

— Cînd am aflat că probabil voi mai avea de trăit trei ani, am simțit nevoia, ca de altfel toți protagoniștii filmului meu, să pătrund sensul mai adînc al acestei povești, a ceea ce mi se întîmplă. Nu fusesem confruntat niciodată direct cu moartea și mi-am zis, aceasta este ocazia. M-a preocupat mai puțin ideea de a accepta iminența ei, ci mai mult să văd în ce măsură aceasta experiență limită reprezintă o șansă. La cîteva luni după ce am primit diagnosticul am luat decizia de a face acest film.

— **Ideea a pornit de la o anumită nevoie de identificare sau din dorința de a observa efectul iminenței morții asupra spiritului creator?**

— La început a fost o căutare personală care a generat acest sentiment de solidaritate cu interlocutorii filmului meu, toți oameni creatori. Pe parcursul filmărilor mi-am dat seama cît de aproape mă găsesc de acești oameni aflați în situații similare și că între noi se dezvoltă un fel de cod comun. Apoi mi-am dat seama ca acest lucru nu este suficient ca să faci un film. Nu voiam să fac un film lacrimogen, în care să mă vîlcăresc. Mă interesa profund ce se întîmplă cu spiritul creator într-o asemenea situație. Poate el să te salveze? Decizia a fost clară: vreau să fac un film despre artiști aflați într-o situație critică și care prin creația lor sînt mai aproape de Dumnezeu. Ei creează cu speranța că va rămîne ceva în urma lor. Și fiind mai aproape de Dumnezeu poate că au alte răspunsuri, răspunsuri cu valoare exemplară pentru noi toți. Nu a fost snobism cultural. Relația între creativitate și moarte a fost firul roșu care mi-a oferit totodată și posibilitatea de a nu face *strip-tease* sufletesc, permițîndu-mi, totuși, să mă apropiez de niște adevăruri esențiale pe care de unul singur nu aș fi putut să le articulez.

— **Ai găsit răspunsul pe ambele planuri?**

— Pe plan personal sînt mult mai împăcat acum cu multe lucruri și cu ce va să vină. Deocamdată, nu știu cum vor evolua lucrurile. Filmul a avut un efect colateral terapeutic. Am avut două inhibiții : în primul rînd, experiența mea personală nu mi se pare exemplară; o asemenea premiză ar fi prea plină de vanitate, iar a doua a fost aceea de a nu creea impresia că, asociindu-mă cu acești artiști, o parte din imortalitatea lor mi s-ar transmite și mie tocmai prin acest film, că am aceleași speranțe ca ei, că opera mea va dăinui. Eu nu mă consider un artist, sunt mai degrabă un flaneur, un pelerin.

— **Cum ți-ai convins interlocutorii să participe la proiect?**

— Pe Jörg Immendorff îl cunoașteam dinainte. L-am sunat și i-am spus că, păstrînd proporțiile, sîntem în aceeași barcă și l-am întrebat dacă ar vrea să vorbească foarte deschis despre această întîlnire cu propria mortalitate, respectiv despre rolul morții în relația cu creativitatea - dacă perspectiva morții poate să devină și un motor pentru creativitate. A acceptat imediat. Cu artistul Bill Viola a fost mai dificil. El nu este amenințat existențial de o boală terminală, dar a trecut printr-o experiență limită, fiind mort clinic prin înec, fapt care i-a influențat toată creația. El este un star în domeniul videoart-ului și din acest motiv a avut o anumită pudoare de a se articula, de a se expune. Cu alții s-a întîmplat pur și simplu; viața s-a desfășurat în paralel cu filmul, iar drumurile noastre s-au intersectat. Spre exemplu, primul interviu cu Peter Jecza l-am făcut pentru *Metropolis* pe tema perenității creației, pe cînd el era absolut sănătos și apoi, în momentul cînd, la rîndul lui, a aflat că are cancer, l-am reluat dintr-o altă perspectivă. Unii au refuzat din start - cum a fost Philip Roth, care n-a vrut să vorbească din superstiție - dar faptul că mă aflam într-o situație similară a deschis multe uși. Galeria mea de NU-uri este impresionantă, dar am și realizat o serie de interviuri care pînă la urmă nu și-au găsit locul în film.

— **Cred că ezitarea și rezistența pe care le-ai întîmpinat tu uneori nu se leagă atîta de proiect sau de întîlnirea ori confruntarea cu tine, ci de măsura în care gîndul morții și-a făcut loc în conștiința persoanelor respective. Oamenii se află în diferite stadii de apropiere, de deschidere față de această idee.**

— Așa este. În termeni generali toți știm că vom muri, dar nu știm cînd și cum. Oamenii reacționează atunci cînd confruntarea devine concretă și iminentă.

— **Care este punctul de convergență cu creația tatălui tău, dirijorul și compozitorul Remus Georgescu?**

— Tatăl meu, care, mulțumesc lui Dumnezeu, este sănătos, a intrat în povestea filmului prin simfonia pe care a început să o scrie la vremea cînd m-am îmbolnăvit eu. Această simfonie, care de fapt este un ritual funebru, este legată de experiența bolii mele. El nu este în aceeași barcă, dar face parte din călătoria mea, că vreau, că nu vreau; că vrea, că nu vrea.

— **Mă frapează metafora bărcii tocmai pentru că eu consider că această iminență este începutul trecerii. Întreaga noastră existență este o trecere, dar această confruntare este un parcurs special. Un parcurs pe care tu l-ai conștientizat în momentul în care iminența a fost enunțată și a primit o dată. Ea rămîne o prezență cu care tu trăiești în continuare.**

— Da. Important este să nu te lași paralizat de această prezență. Dacă e să fiu sincer, nu atît ideea de moarte este cea care ne îngrozește pe noi, ci mai degrabă aceea de suferință, de limitare fizică, de incapacitate de a trăi așa cum ai dori. Aceasta a fost experiența iluminatoare pentru mine. Am văzut constrîngerile tot mai mari sub care acești artiști au continuat să lucreze și pe parcurs mi-am data seama că pînă la urmă limitările fizice nu contează. Artiștii cu care am vorbit au găsit mereu un drum de a se exprima.

— **Impresionant și încurajator.**

— Acest film nu este un film despre moarte, ci despre viață. Ba chiar unii dintre interlocutorii mei au un umor foarte sănătos.

— **Tema demiurgică a fost abordată în film de tine sau a apărut spontan?**

— Nu am pus întrebări legate de acest subiect, dar mulți au simțit nevoia să vorbească despre aspectul demiurgic al creației pentru că-i preocupa într-adevăr. Bill Viola, de exemplu. Sau Immendorff, care abordează această temă mai degrabă sub forma unei interogații, a unei nedumeriri, dar este evident că el speră, și aici îl citez: «Creația este un pic de mălai căzut din mîinile demiurgului pe umerii noștri».

— **Iar tema perenității?**

— Aceasta este una dintre întrebările pe care le-am pus foarte concret și la care interlocutorii mei răspund în mod diferit. Cel mai mult m-a impresionat și convins Peter Jecza care, în stilul lui plin de umor și lipsit de vanitate, speră ca sculptura sa să poarte amprenta faptului că a fost "băiat bun". Acestea sunt secunde suspendate care nu se mai află sub controlul tău; orice ai încerca să lași în urmă, nu ai cum să influențezi ce vine după tine. Rămîne speranța - da, de ce nu? - că ai fost un om bun. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

— **Atunci mă gîndesc că acest proiect este remarcabil și din punctul de vedere al oamenilor care te înconjoară și care te-au susținut și încurajat. Este admirabil faptul că oamenii și-au dat acordul pentru un proiect care putea să rămînă fără finalitate.**

— Absolut. Pentru mine a fost foarte dificil să obțin finanțarea acestui film, să conving. A fost un proces foarte delicat și am încercat să am discuții confidențiale în care să le dau oamenilor posibilitatea să mă refuze fără constrîngerii, dacă simt nevoia s-o facă. Unii m-au întrebat dacă aș fi pregătit să predau filmul altcuiva în cazul cînd aș fi constatat că boala mă va împiedica să-l termin și, nu numai din superstiție, am refuzat. Nici nu aș fi știut cui să-l încredințez.

Interviu realizat de Adriana Cîrcu
Berlin, 11-14 Ianuarie 2008

Continuare în pagina 27

OMUL ABSTRACT (II) PAUL EUGEN BANCIU

Dacă dragostea e la persoana întâi pentru că îți asumi persoana a doua prin toate simțurile și ea rămâne pentru o perioadă o prezență concretă, ale cărei detalii trezesc efuziuni născătoare de iluzii ce se confundă cu o realitate imediată și pot reconstitui în orice clipă acea ființă. Dacă ura se declanșează asupra persoanei a doua, care devine extrem de concretă, cu toate detaliile sale negative ce au determinat sentimentul ce-ți răscoste toate simțurile. Dacă persoana a treia e mai îndepărtată în timp și spațiu afectiv, cantonându-se într-o zonă neutră, dar nu neapărat indiferentă. Omul abstract nu e amintirea celor de odinioară, nici amintirea propriei tinereți, nici perspectiva celui de acum văzută în viitorul apropiat, ci e, într-un fel, nimicul cuiva necunoscut, reversul medaliei ce are încrustat pe avers un chip străin de care nu te leagă nici amintirile cumulului cultural de peste ani, nici visele sau coșmarurile nopților, când îți petreci crâmpie de moarte în niște lumi paralele.

Omul abstract e cel din prezicerile ghicitoarelor, din horoscoape, din Cartea transformărilor și poate să ia chipul oricui de pe fața pământului. E imaginea galaxiilor depistate cu telescoapele cele mai sofisticate la depărtări incalculabile, deși se află undeva în proximitate sau aiurea, la celălalt capăt al lumii. E ființa umană cu un același ADN în spirală, care pentru grăbitul om contemporan nu reprezintă nimic, deși intuiește că dincolo de nimicul acela se află ceva. E lumea devenită secundă a celui ce comunică prin internet, cu toate simțurile angajate rațiunii ce reconstituie mental o lume concretă.

Despre el aflăm că a născut zece copii, că a murit, fără ca aceste evenimente firești din viața fiecărui om să ne trezească vreun sentiment. El există dincolo de timpul dat vieții unui om, ca un fel de prezență repetabilă ce traversează veacurile, de la celălalt capăt al istoriei. E anonimul înecat de apele Nilului pe vremea lui Ramses al II-lea, sau cel înecat de apele Gangelui pe vremea lui Mahatma Ghandi. E permanența umană, fără de care se pot întâmpla mari evenimente, ce trece dinspre viață spre moarte și înapoi, ca într-o reîncarnare continuă. Aceasta dacă privim lucrurile între dimensiunile acceptate de cultura acumulată a lumii. Doar că în ultimele decenii, și mai cu seamă acum, s-a arătat un nou chip al Omului abstract, a omului fără de umbră, ca a unei ființe invizibile, ce îl desparte de conceptul nostru despre anonimul de pe parcursul istoriei, care-a participat la ea fără să-și lase amprenta numelui pe ceva.

El nu e nici sclavul epocilor antice, nici războinicul evului de mijloc, nici cel al revoluțiilor, nici cel al războaielor ultimului secol, ci o substanță a sufletului omului contemporan despre care nu se va putea scrie un roman, să se facă un film, să i se portretizeze chipul, ori să i se compună o melodie. O absență pe care nu o sesizează nimeni, ci ia doar notă de trecerea sa. Grav e că în haina acestui om abstract se îmbracă mai nou, în cinismul unei epoci de început de mileniu, toți oamenii pe care n-am apucat să-i cunoaștem, față de care nu avem nici cel mai mic sentiment și-a căror soartă ne e la fel de indiferentă ca și a pietrelor dintr-un grohotiș de munte.

E ciudat cum, odată cu lărgirea gamei posibilităților de comunicare dintre oamenii concreți, masa celor abstracti crește în proporții geometrice, și nu de puține ori ajungem să constatăm că de fapt cunoștințele noastre se rezumă la mai puțin de zece, uneori cu neamuri cu tot, iar a celorlalți ne inundă viața ca informații numerice. Pasul următor, făcut deja, e cel al izolării complete din mijlocul oamenilor concreți, despre care putem avea mai târziu amintiri, pentru care să putem suferi, ori să ne bucurăm, ca în final să descoperim, într-un moment de luciditate, că de fapt și noi, față de propria persoană suntem complet străini, secătuiți de orice sentimente pozitive sau negative, în imposibilitatea de a mai comunica măcar spre noi, și cu noi, ceva. E momentul în care putem fi siguri că alienarea izolării între jucăriile noastre ne-a epuizat resursele de supraviețuire între oamenii concreți.

Pentru omul acela al secolului credința e pusă în balanță mai acut cu rațiunea, puținul suflet de care mai are parte eul abstract luptându-se mai aprig ca oricând în istorie cu regăsirea unui punct de sprijin celest, exterior lumii, prin argumentele cele mai concrete date de știință și accesate de pe internet despre unicitatea compoziției materiei din cosmos, despre asemănările izbitoare dintre toate ființele de pe pământ, despre posibilitatea existenței unor lumi asemănătoare într-un univers nelimitat, despre o rațiune unică ce dirijează continua transformare după niște legi încă necunoscute oamenilor.

E clipa în care ascetul modern își descoperă propria nimicnicie, propria efemeritate, confruntându-se cu un acut sentiment de inutilitate. Lumea din jur devine pentru el la fel de abstractă cum era până nu de mult omul de alături, sau de la celălalt capăt al Pământului, despre care află rece că nu mai există. E punctul în care lupta dintre Dumnezeu lumilor, așa cum a fost păstrat el în memoria ancestrală se confruntă direct cu Dumnezeul rațiunii, în care amintirea culturală iese în afara timpului uman și intră înăuntrul unuia matematic, la fel de abstract ca și legile corzilor definite de Howking. Efectul este același cu cel în care omul descoperea existența bacteriilor și devenea dintr-o dată obsedat de prezența lor ubicuă, îndepărtându-l de tot și de toate de teama posibilelor maladii ce le-ar putea contacta, fără să-i pună vreodată problema că acele minuscule ființe existau și înainte de a le fi descoperit el.

E clipa în care lumea se rupe în mai multe compartimente, fiecare alegându-și calea de urmat după rezistența pe care o are față de una sau cealaltă dintre posibilitățile de a percepe lumea în care trăim. Unii, aplicați existenței în societate încearcă să-și apropie avantajele concretului, trecând în plan abstract viețile celorlalți oameni, iar de cealaltă parte puținii, furați de marile dileme ce le-au descoperit, trecându-și propria viață în abstracțiune, undeva la limita dintre ceea ce se poate considera normalitate și ceea ce trece în nebunie.

Doar că și unii și ceilalți se înscriu între oamenii abstracti ai unei lumi globalizate pentru care însăși ideea de valoare umană dispăre, devine abstractă, izolată într-un

Continuare în pagina 31

FEMEIA VITRUVIANĂ PIA BRÎNZEU

Într-unul din textele mele trecute mă refeream la corpul descris de Vitruvius și ilustrat de Leonardo da Vinci într-un celebru desen unde un bărbat, plasat într-un cerc cu mâinile și picioarele întinse, sugerează frumusețea geometrică a corpului uman. Arătăm că desenul este folosit ca logo de un canal de televiziune cu emisiuni istorice și comentam asupra felului cum echilibrul fizic al fiecăruia dintre noi poate adeseori frânge mersul sacadat al istoriei. Încheiam spunând că aștept cu vie curiozitate varianta postmodernă a femeii vitruviene.

Dorința mi s-a împlinit pe neașteptate, mult mai curând decât am crezut, printr-una din sculpturile lui Geo Goidaci. Cu mâinile și picioarele întinse în cercul armoniei cosmice, femeia nudă reprezintă, desigur, un simbol al fertilității și al tuturor elementelor yin pe care le poate ascunde pântecul ei de marmură. Mâinile neașteptat de puternice, însă, androginizează corpul, îl materializează teluric și ne întoarce spre pământul său, mai exact, spre piatra din care s-a născut. Neprelucrată, marmura de Carrara cu aspectul ei rugos își are și ea povestea ei. Este unul din cioburile aruncate după tăierea blocurilor mari și culese de artist în drumurile sale italiene ca restaurator. Torentul de bolovani albi de la poalele muntelui, ca limba unui ghețar străvechi formată din deșeuri parțial ciuntite și crăpate, parțial modelate de frecarea cu celelalte bucăți, l-a impresionat pe artist. A păstrat piatra amorfă ca fundal pentru

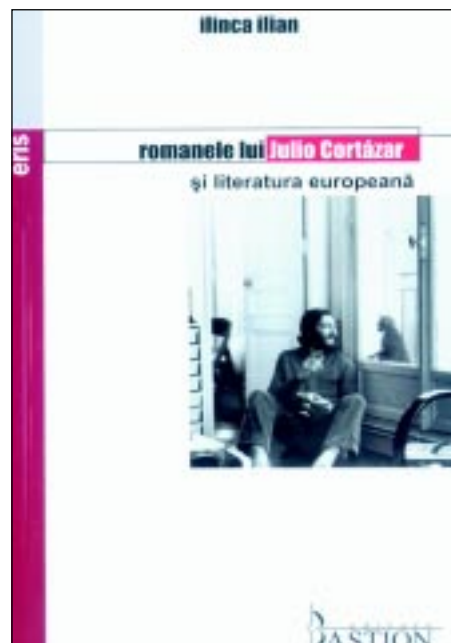

a înnobila femeia vitruviană, subliniind astfel matricea civilizatoare din care s-a născut. Pe lângă faptul că ne dovedește, încă o dată, dreptatea lui Mircea Eliade cu privire la miturile străvechi ce reapar în nenumărate manifestări profane, Geea răsună ca o chemare strămoșească, a unei Eve născută ea întâi pentru a-l purta pe Adam sub coastă. În plus, femeia vitruviană ne întoarce spre un paradis al frumosului, ajutându-ne să ne regăsim prin artă ori de câte ori avem impresia că ne-am rătăcit pe cărările singuraticale ale junglei umane.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Târziu: trenurile se strâng fără tine, împovărate de verile de curbe în care tânțarii au scris pe seri numai cuvinte lungi; parcă în becuri se jucau atunci marile finale. S-au asprit mult între timp, neatinse de blugii tăi întotdeauna liniștiți, dar mai au totuși ceva urme de sânge cald, de câine înnoptat, poate și pentru că le rămân aprinse ferestrele vagoanelor: rânduri de boabe într-un porumb fiert, mușcat la întâmplare.

NOU la EDITURA BASTION

EVUL MEDIU ÎN PORSCHE DECAPOTABIL

DANIEL VIGHI

Am ascultat prima oară *Carmina Burana* la un pick-up, modern pentru vremea aceea, pe un disc SUPRAPHON împodobit cu un leu care ține sub laba sa un scut. A fost atunci o duminică de dimineață, după o noapte de chef. Textul era straniu, muzica asemenea, totul se întâlnea, în ce mă privește, cu rătăcirile imaginare în arcele medievale cu și despre alchimisti. Scriam despre Villard de Honnecourt în revista "Paradox" a Casei studenților și mă îndeletniceam cu evadarea în lumi îndepărtate în timp. Compoziția lui Carl Orff era o prelungire a acelor jocuri eseistice în care simțeam imbolduri irepresibile pe care nu le-am dus niciodată la îndeplinire, doream (fără să știu cum) să transpun epic lumea lui Nicholas Flamel, alchimistul care a văzut lumina soarelui la Pontoise, în anul 1330. Nu am reușit să fac proză din acea fascinație care amesteca pucioasa, incunabulul cu enluminurile evangheliarelor aurite pentru că simțeam puținătatea vieții pe care aș fi adus-o în pagină. Așadar Evul Mediu, așa de bine prins în muzica lui Carl Orff din *Floreat Silva*, cu bine simțite și meșteșugit ritmatele versuri de dragoste în care Corul Mare cântă "Floret silva nobilis / floribus et foliis". Iar un Cor mai mititel îi răspunde: "Ubi est antiquus / meus amicu? / Hinc equitavit, / eia, quis me amabit?" În rătăcirea sentimentală a mai nimicului din dimineața aceea îndepărtată în care am auzit prima dată la discul SUPRAPHON *Carmina Burana*, am pătruns direct și fără ocolișuri într-o pădure "nobilis" care se arăta înflorită și înverzită ca în frumoasele tapiserii din Bayeux în care îl vedem pe "le roi Edouard le Confesseur, dans son palais de Winchester". Frumoase întâmplări prin falnică pădure împodobită cu multe frunze și tot atâtea flori prin care iubita și-a pierdut cavalerul și întreabă în felul neuitatului Francois Villon: "Ubi est antiquus / meus amicu?" Și cum zic, îmi amintesc perfect cum stăteam în dimineața aceea care a urmat unei nopți cu fum de țigară și alcooluri grele, nu departe de doi poeți importanți ai urbei care picoteau în fotolii de oboasă pe când discul rotea încetșor, iarăși și iarăși, "Floret silva nobilis / floribus et foliis".

Frumoasă întâmplare de-o clipă readusă în memorie de o strașnică înfăptuire a directorului Filarmonicii Banatului Ioan Coriolan Gârboni care a răsturnat totul cu a sa *Carmina Burana* petrecută pe Aeroportul internațional "Traian Vuia" din Timișoara. Nimic mai neașteptat, nimic mai împotriva obositelor noastre ambiții de căutare a medievalității în ceva care nu mai este de demult. Așadar, bomba! *Carmina Burana* între două avioane, un elicopter într-o seară rece și magică. O relectură a medievalității în fumul motocicletelor care ne arătau nouă, spectatorilor strânși pe dalele

de beton ale pistei, cum e cu Ziua Mâniei și cu Iadul dar și cu Vremea de Apoi. În trombă se arată bykerii și plimbă motoarele, le ambalează expresiv, ne răstoarnă Evul Mediu din cap și simțiri, apoi se arată călugări – care în țoale negre, care în țoale albe, și fac spațir - spazieren zu gehen - ascunși în dosul capișoanele ce ne aduc aminte de ceva spăimos: vremuri ale tribunalelor Inchiziției sau ale Crucilor îmbrățișate de flăcări, în meetinguri de fel Ku Klux Klan.

Numai grozăvii, acolo, pe Aeroportul internațional "Traian Vuia", prin purtarea de grijă a directorului, a staffului, a celor care au susținut spectacolul acesta unic în care Evul Mediu își dă mâna cu un ultraluxos Porsche decapotabil, elegant și sfidător, așa ca în scenele gothice împodobite cu scene horror sex zombie, cu o nevinovată solistă drapată într-un pervers roșu cardinal care trece în mașina a dracului de scumpă, că poți zice pe bună dreptate, văzîndu-o, VADE RETRO, SATANAS! Mai apoi vin călugării de la Benediktbeuern Abbey, de loc din Bad Tölz-Wolfratshausen din Bavaria, stau buluc în același ultraluxos Porsche, închină din sticle cu șampanie efervescentă și corul cântă "In taberna quando sumus" și benedictinii beau păcătos, ascunși în dosul capișoanelor, a togilor, a vremurilor trecute pe care montarea aceasta le provoacă și ne aruncă postmodern în brațele unor alăturiări imposibile.

Desigur în ideea știută de ceva vreme, după care nu există trecutul în sine, fiind, ca să zic așa, independent de noi. Există atâtea istorii câte lecturi ale lor se pot petrece. Așa și în cazul de față: o *Carmina Burana* devenită Resident Evil - *Carmina Burana* Remix. Cum spuneam: provocări. Iată scena intitulată *O! Fortuna* pe imagini "amazing", vorba celor de la *Text Comments* de pe *You Tube*, cu spartani și tebani în antichități hollywoodiene care privesc cu mînie mesianică pe zicerea muzicală "O Fortuna", adică "Ah, Soartă, esti precum luna nestatornică, mereu crești, mereu descreești; viața amară cînd ne-o dai, cînd ne-o iei bătîndu-ți joc de noi, sărăcia și puterea ca gheața se topest".

Acesta îmi pare că ar putea fi drumul pentru ca orașul să iasă din logica unui viitor mare iarmaroc (chiar mall fiind el) și să devină asemenea proiectului lansat de fundația lui Petru Ilieșu *Timișoara – oraș deschis al artelor*. Literatura pe stradă și în cabarete, muzica ei tot acolo, teatrul în curți interioare, în piețe cu clădirile și istoria lor, cu muzică, artă plastică, teatru, poezie. Iată o șansă pe care Filarmonica Banatului o deschide către o binevenită dezvoltare a proiectelor culturale originale și mai puțin provinciale, în care arta mare poate coexista alături de atâtea festivaluri ale micilor, ale berii, ale cîrnaților, totul pe muzichia lată în șolduri a Stanei Izbașa.

GEO VIOREL MARINEASA

Era o figură, dar inși originali găseai pe atunci destui la Casa Studenților din Timișoara, fie că se numeau Monoran, Pruncuț sau Bârsilă, fie Sandu Dragoș ori Vasile Crețu, fie Sabin Popescu sau Gondwana Loichița etc., fie atâtea alții, dar și oameni demni de pus doar la număr, care puhoiau sau pe care prea puțini îi băgau în seamă, dar care, zi de zi, seară de seară, dădeau pigment instituției care, necanonic și un pic eronat, cotropise ceea ce fusese *kloster*-ul, școala călugărească, adică spațiul claustrat în care rigoarea catolică, înainte de război și de răsturnarea lumilor, își făcuse iluzia că educă la nesfârșit domnișoare de pension. Cu Geo Goidaci stăteam de vorbă îndelung și, dacă ar fi să ne lăudăm, împotriva sistemului, cel puțin pe porțiuni, atunci când ne aminteam de acesta și când realizăm, pentru a câta oară, că trebuie să ne scoată din sărite. Mai degrabă discutăm despre literatură și "făceam filosofie" în garsoniera lui confort 4 la un pahar cu vin sau în atelierul din subsolul Casei, vegheați de aceeași sculptură neterminată.

Lat în spete și vână-n braț, Geo nu se voia nici urmaș al lui Brâncuși, nici cioplitor de busturi ceaușești. Zilele trecute, la Galeria Helios, a cântat, anecdotic sau programatic, melancolic și vag metafizic, la caval, iar printre picățele, a admis că e un moft, și nu o teorie. Avea o admiratoare pe-aproape, așa că am ezitat să-i reamintesc că, de Paști, prin optzecișe, înainte de a fi depozat de imaginea sa pentru un sfert de veac, am asistat la momentul în care, dublat de o longilină slavo-germanică, având părul ca grăul copt, prăjea mărțișoare în cuptorul sortit arderilor ancestrale la liceul de arte plastice. M-am mirat că nu i-a ajuns nevastă, măcar conjurată sau tovarășă, în ideea că, oricând, o versiune paralelă poate fi mai artăgoasă, mai plină de draci.

Chiar după perioade de tăcutetea și de nevedere, mă așteptam ca Geo să se fi blindat teoretic, dar nu cred ca asta să-i fi fost scop și preocupare. Nici o legătură dogmatică cu patria nu cred să-i fi folosit. Trebuie să-i fi priit hotărârea din 1984, atunci când s-a desprins dintr-un context mort, având astfel prilejul să lucreze la restaurări, în Samos și la Roma. Fapt ce i-a deșteptat câteva revelații, cum ar fi, de pildă, ideea că, de multe ori, fragmentele sunt mai pregnante decât întregul. De aici până la "descompunerea unui ideal de frumusețe", însoțită de riscurile de rigoare, e un singur pas, consolarea fiind că, în urma unei asemenea întâmplări sau drept consecință a acestei operațiuni insurgente, rămâne totuși o aură.

"Ideea *fragmentelor*, zice Goidaci, mi-a venit văzând torenții care se rostogolesc din carierele de marmură, pe versanții Alpilor Apuani, la Carrara. Deșeuri care rezultă din tăierea blocurilor. Lavine de deșeuri care se coboară sute de metri până ajung la starea de repaus, bolovani nefolositori, uitați în peisaj, cu hibe și crăpături, diformi, fără identitate." Pietrarul are o misiune simplă: "Prin acțiune simbolică, printr-o magică energie să producă minunea retransfigurării".

BĂGAREA ÎN POLITICA MARE

ROBERT SERBAN

Politicienii ar face orice să apară la televizor. Numai că orice ăsta e potent și încordat doar în imaginația lor, fiindcă în afară de declarații nu prea-i țin bretelele să producă altceva. Politicienii de rangul doi-trei, care nu candidează și n-au funcții grandioase sunt, datorită nebăgării în seamă de către mass-media și, implicit, de către șefii lor, într-o permanentă criză de personalitate și de vizibilitate.

Mi-i imaginez cum vor sta în serile campaniei electorale pe canapele, în sufragerie, cu nevestele lângă ei, urmărind nervoși și contrariați cum se perindă pe "sticlă", pe la talk-show-uri, ba Ionel, ba Marinel, Vasilică, Gigel, Costel. Iar ei au apărut ultima dată acu' opt săptămâni, și atunci fiindcă a luat cameramanul un cadru mai larg și i-a prins și pe ei cu țigara-n gură, într-un nor de fum. Păi așa n-au nici-o șansă-n politică, unde dacă n-apari, dispari! Parcă-l și văd pe Grigore al nost' întrebându-și printre dinți consoarta: "Ce, bă, eu-s mai prost ca ăstia?" Iar ea, grijulie, îi șoptește: "Nu Grigoraș, da'

nu observi ce bombe dau din ei? D-aia-i cheamă toți. Aruncă și tu una, să vezi dup-aia efecte, dragul meu!" Așa că, a doua zi, pe la 11, când îi cade bine ziaristului, Grig dă pe goarnă o declarație cu care mută fălcile vreunuia din partea adversă, sau, dacă îl ține mușchiulețul doctrinar, pe cele ale unui aliat de frunte.

Și uite așa, în prag de seară, gargaristul nostru intră mândru într-o televiziune, își spune numele, portarul îi confirmă că "da, da, sunteți așteptat, pe aici, vă rog, vă rog", urcă în liftul panoramic, din care-l preia o domnișoară numai picioare, ochi și buze, "vă mulțumim că ați acceptat invitația, doriți o cafea, o apă, un suc, ceva", apoi intră în cabina de machiaj, unde o altă domnișoară, cu degetele lungi, cât un mandat de parlamentar, și decolteu generos cât Lacul Sfânta Ana, îl face boboc, după care este condus în platou, unde cameramanii îl salută docili, iar moderatorul îi întinde o dreaptă bărbătească, în timp ce cu stânga dă startul băgării acestui Grigore în politica... mare, direct prin "sticlă".

MÎNCATI LA W.C.!

RADU PAVEL GHEO

Se știe de multă vreme cît de fertile sînt excrementele animale și cît bine îi fac unei culturi agricole bălegarul sau compostul. Și, cum curiozitatea umană nu cunoaște limite, experimentatori mai îndrăzneți au încercat să folosească și excrementele umane. Teoretic, rezultatele ar trebui să fie aceleași, ba chiar mai spectaculoase, fiindcă dacă e adevărat că ochiul stăpînului îngrașă vita, atunci excrementul stăpînului ar trebui să îngrașe orice. Practic, ne vine mai greu să ne obișnuim cu ideea că roșia, cartoful sau ardeiul gras din care mușcăm și-au tras seva din fecalele noastre.

Într-unul din romanele sale din ciclul Rougon-Macquart, *Pămîntul*, Emile Zola introduce un personaj supranumit *la mère Caca*, fiindcă aducea la piață legume fertilizate cu acest îngrășămînt mult prea omenesc. Numai că, deși legumele aduse de doamna Caca erau mai mari, mai grase și mai frumoase decît cele crescute cu îngrășămînt natural obișnuit, oamenii se fereau să le cumpere, de teamă că vor simți în ardei, roșii sau castraveți mirosul propriilor lor excremente.

Parcă pentru a dovedi că istoria se repetă, o astfel de întreprindere à *la mère Caca* a apărut și în Timișoara și nu oriunde, ci chiar în Piața Operei, redenumită Piața Victoriei – deși, după cum evoluează lucrurile, cred că am putea-o re-redenumi în curînd Piața Victoriei Prostului Gust.

Vorbim acum de un W.C. public. Un loc pe care primăria orașului, în grija ei pentru cetățeni, l-a construit pentru ca timișorenii ieșiți la plimbare să aibă unde să își golească măruntaiele. Ca orice oraș mare, Timișoara avea – și trebuia să aibă în continuare – o toaletă publică în centru. Iar ea urma să fie construită în pasaj, în subteran, ca să nu strice aspectul frumoasei Piete a Operei.

Numai că, prin nu știu ce act de magie, toaletei publice i-a crescut în spinare o ciudățenie de oțel și sticlă total nepotrivită cu restul pieței și care, pe deasupra, adăpostește un restaurant și un fast-food. Timișorenii o cunosc sub numele de "acvariu". A apărut încetul cu încetul, căci s-a lucrat la ea ani în șir, după niște perdele de pînză groasă, de parcă pînă și constructorii știau ce lucru rușinos fac acolo.

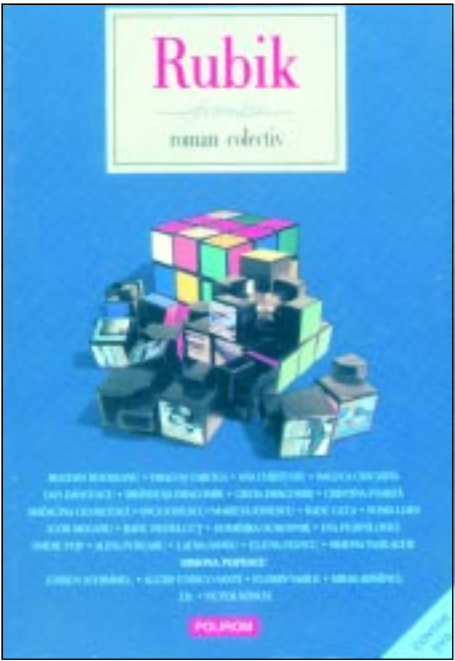
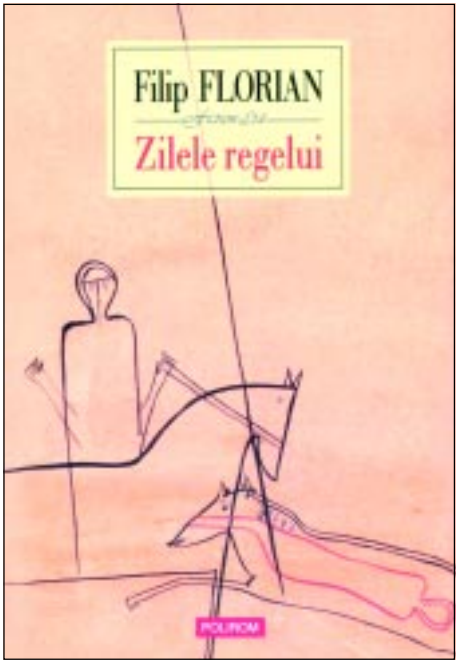
Cum s-a întîmplat rușinea? Cine o fi fost timișoreanul *père Caca*? Cine va fi spus prima dată "Dacă tot facem un W.C. acolo, ce-ar fi să construim și un restaurant *deasupra*, ca să slușim centrul?" Habar n-am. Presupun că o aprobare din partea primăriei și a Consiliului Local trebuie să fi existat. Dar e evident că întreaga afacere pute de fi mută nasul – și nu doar fiindcă e vorba de un W.C. cu mîncare. Actuala conducere a orașului a reușit să se dovedească mai năfgingă decît Nicolae Ceaușescu. Gîndindu-se la folosul său, răposatul dictator a făcut – involuntar – un lucru bun. A deviat circulația tramvaielor din Piața Operei, creînd un spațiu pietonal larg, cu o deschidere superbă la ambele capete: spre Catedrala Mitropolitană și în fața Teatrului Național, pe unde anterior trecea șoseaua. Gîndindu-se la folosul altcuiva, responsabilii aleși de timișoreni au închis una din laturile de lîngă teatru, adică vederea spre Piața Huniade, spre muzeu și spre bulevardul I.C. Brătianu. Mai lipsește un W.C. cu restaurant în partea opusă, ca să completeze urîtenia deja construită.

S-a discutat mult despre legalitatea sau ilegalitatea comisă prin construirea W.C.-ului cu "acvariu". Nu știu ce era de discutat aici. Piața Operei e zonă cu statut de monument istoric. Construcția toaletei publice la subsol n-ar fi afectat-o; construcția hidoșeniei de sticlă *la suprafață* o afectează. Nu știu dacă acea încropeală pseudomodernistă are toate avizele de construcție necesare. Învățat cu răul românesc, bănuiesc că nu. Bănuiesc că, oricum, nu va conta. Bănuiesc și că printre proprietarii sau acționarii principali ai firmei care a urîțit centrul orașului se numără unul dintre "micii stăpînitari" de pe vremea comunismului, acei oameni cu relații atunci, ca și acum.

Poate că nu e așa. Dar zău că nu contează. Tot nu se va întîmpla nimic, așa cum nu s-a întîmplat nimic nici în București și nici în alte locuri unde armonia urbană, atîta cîta era, a fost distrusă de profitorii de revoluție. Mă întreb însă cam cum ar dialoga o pereche ce dorește să meargă să mîncepe acolo: "Ce zici, draga mea, ieșim diseară la cină în oraș?" "Da, de ce nu? Unde zici să mergem?" "Păi, hai să mîncăm la W.C." "OK, hai la W.C. Care-i specialitatea casei?"

Deși ultima întrebare mi se pare absolut inutilă.

NOU la POLIROM

LINIA ORIZONTULUI

DE ION BARBU

FESTIVAL

CRONICA UNEI SARBATORI

OANA DOBOȘI

În 18 octombrie Asociația Culturală Ariergarda a împins cultura pe uliță, mai precis s-a instalat pe vechea Piaristengasse, actuala stradă Emanoil Ungureanu, aflată între Primăria Veche și Cazarma Viena. Iată câteva crîmpeie ale istoriei acestei zile.

DIN 24 DE CLĂDIRI, AU FOST ALESE 10

Cu patru anotimpuri în urmă, proaspăt intrată în *Ariergarda*, m-am implicat în proiectul ce avea să se numească *Informtizarea unei străzi istorice*; un proiect pilot care vizează dezvoltarea turismului cultural timișorean. Alături de Daniel Vighi, Helmut Britz și profesoara Maria Goian, alături de masteranzii de la *Managementul Resurselor Culturale* din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, am început o documentare pentru noi toți inedită. Am

inventariat clădirile de pe stradă, atât cele restaurate, cât și pe cele în paragină, le-am aflat istoricul, apoi am luat legătura cu proprietarii lor ca să vedem ce putem face pentru a le pune în valoare. Din 24 de clădiri am ales 10 care au un potențial turistic, credem noi, atât pentru turiștii interni, cât și pentru vizitatorii internaționali. De la Primăria Veche, Gimnaziul Piaristilor, Liceul Nikolaus Lenau, Biserica Ortodoxă Sârbă, Memorialul Revoluției, apoi clădirile în care a locuit poetul Ion Monoran și personajul Anastasius Skarlatto, pe care cu sprijinul ficțiunii l-am adus din anul 1828 în anul 2008, până la clădirile ale căror partere adăpostesc baruri, berării, cafenele.

Toate acestea se regăsesc în broșura turistică a străzii Ungureanu, pe care am realizat-o în parteneriat cu Trustul de presă Agenda. Reproduc cuprinsul acestei realizări a Atelierului de proză Ariergarda ca să se vadă, măcar, sumar, amploarea căutărilor noastre: ***Str. UNGUREANU – denumiri istorice* La braț cu Skarlatto în Strassenfest * De la Piaristen Gymnasium la Gerhardinum* Eroul nostru: proprietarul Anastasius Skarlatto, numărul 7* Viața evreiască în urbea de pe Bega* Ion Monoran: poezie și revoluție * Altfel despre Memorial* Din Bierhaus spre Bunker* Ieri kadeți, azi boschetari* Catedrala Ortodoxă Sârbă* Teatrul liric. Liceul Lenau* Vocalize în Altes Rathaus* Ioan de Nepomuk Ocrotitorul.**

PE MUZICA CVARTETULUI DE TROMBON SPRE TRAMVAIUL DE EPOCĂ

Ora 11.00. Daniel Vighi însoțit de istoricii Ioan Hațegan, Miodrag Milin, András Kiss, pornește de-a lungul străzii pentru a depăna pentru trecători poveștile de-

altădată ale uliței. În față le deschide drumul o trăsură trasă de doi cai negri, în care doi elevi în costume de epocă îl întrușipează pe proprietarul Anastasius Skarlatto și pe nevasta sa. Artiștii plastici încep să picteze, Cvartetul de tromboni al Facultății de Muzică, sub bagheta profesorului Dumitru Gârț, adună lume în jurul lor, elevii de la Liceul Loga și de la Arte fac pantomimă, body painting și dansează în ritmuri bavareze.

Ora 12.00. Autorități timișorene (primarul Gheorghe Ciuhandu, viceprimarul Adrian Orza, prefectul Ovidiu Drăgănescu și subprefectul Zoltán Marossy, rectorul Politehnicii Nicolae Robu, prorectorul Universității de Vest Florin Foltean) oameni de cultură, studenți, elevi, iubitori ai Timișoarei, se bulucesc în berăria Bierhaus pentru a lua parte la lansarea portalului cultural, realizat de partenerii noștri de la

Berlin Ricarda Ilse și Erick Pilk. Se vorbește despre necesitatea pedagogică a constituirii unor comunități civice și culturale ale străzilor orașului, apoi despre importanța acestui proiect pilot care ar trebui continuat cu alte străzi din cetate.

Ora 14.00. Iubitorii de literatură se îndreaptă pe muzica Cvartetului de trombon spre tramvaiul de epocă din Piața Libertății care staționează acolo întreaga zi datorită lui Alexandru Potcoavă, care e și moderatorul momentului de lectură. Citesc pe rând Viorel Marineasa, Simona Constantinovici, Daniela Rațiu, Adela Dragomir, Alexandru Colțan, Oana Doboși, apoi Alexandru Potcoavă citește de pe tavanul tramvaiului xeroxuri cu poezia lui Ion Monoran, Eugen Bunaru, Tudor Crețu și un fragment din *Valahia de mucava* a lui Daniel Vighi. Pe stradă, Béla Kamocsa și Bega Blues Band, Mirela Iacob și Horia Crișovan cu muzica lor.

Ora 16.00. În incinta *Memorialului Revoluției* este evocată, în prezența scriitorului octogenar Mircea Șerbănescu, cafeneaua interbelică *Spiehl Uhr*. În tot acest timp de pe un tramvai platformă în costume de epocă și bannere, Aprozii Străzii anunță sărbătoarea în tot orașul.

SI TOTUSI DE CE O SARBATOARE CULTURALA A STRAZII, IN STRADA?

Pentru că a venit vremea culturii mai aproape de oameni. Pentru că și ea, biata de ea, are dreptul să treacă pe stradă în blugi și tricou, ca fiecare dintre noi. Pentru că orice obiect, clădire, stradă, oraș sau om are ceva care poate fi povestit, mai devreme sau mai târziu. În stradă, în parcuri, printre buruieni chiar, la o cafea în *Papillon* și oriunde are ea, cultura, chef să se strecoare și să fie.

DOCUMFEST

(Timișoara 6-8 noiembrie 2008)

Prima ediție a Festivalului Internațional de Film Documentar *DocumFest* se va desfășura la Timișoara între 6 și 8 noiembrie 2008, la Centrul Regional de Afaceri.

Evenimentul este organizat de TVR Timișoara, avînd ca parteneri instituții culturale de prestigiu, dar și sponsori care au înțeles miza unei asemenea acțiuni. Dincolo de răceala sau chiar indiferența organizațiilor, trebuie căutați oamenii, acei oameni care înțeleg fără prea multe explicații despre ce este vorba și pun umărul ca inerția și birocrăția să fie învinse.

România trăiește acum un moment fast al cinematografului. Autorii din acest spațiu și filmele lor sînt apreciate pe plan internațional, lumea vrea să le vadă. Este un moment bun, în special pentru filmele de ficțiune, și el ar trebui folosit. Documentarul, în ciuda unor succese internaționale remarcabile, stă încă în umbră, pare a fi ruda săracă de care nu te poți dezice. Este vorba de o mentalitate ce ar trebui schimbată. Apariția numeroaselor televiziuni, unele specializate, a făcut să crească cererea de documentar. Genul nu este ușor, presupune o bună cunoaștere a meseriei, a condițiilor dificile de finanțare, presupune talent și creativitate. Documentarul a devenit un puternic mijloc de promovare a culturii - plastice, literare, muzicale etc. -, a istoriei sau a valorilor științei. Este accesibil, are audiență. Atunci, de ce să nu-i acordăm atenția cuvenită? La Timișoara se poate promova în mod eficient acest gen, aici există o tradiție reprezentată de cinecluburi, cinemateci și, chiar, festivaluri, ce au existat de-a lungul timpului.

DocumFest a atras atenția în mod deosebit: pe adresa organizatorilor au sosit 183 de filme, din circa 30 de țări. Juriul de preselecție, alcătuit din d-nii Cornel Ungureanu, Claudiu Arieșan și Gheorghe Sabău, ales 44 de producții spre a intra în competiția finală. Juriul internațional va fi alcătuit din David Lowen, președinte (Marea Britanie), Sabina Pop (România), Hermann Barth (Germania), Nicolas Feodoroff (Franța), Milan Knezevic (Serbia) și Bert Hogenkamp (Olanda). Timp de trei zile va fi un maraton cinematografic, îmbinînd două genuri: *documentarul de autor*, creativ, personal, și *documentarul de televiziune*, ce își asumă responsabilitățile jurnalismului de calitate. Vor fi prezentate atît filme ce au fost premiate la alte festivaluri, cît și filme care vor avea premiera mondială sau europeană aici, la Timișoara.

Acest festival poate contribui, alături de alte manifestări, la schimbarea percepției generale pe care o au unii despre Timișoara, ca un oraș doar al industriei și al comerțului. Latura culturală, care dă prestigiu, există și trebuie afirmată cu perseverență. Totul este să ne învingem propriile comodități sau prejudecăți, iar cei care pot să ajute, chiar să o facă.

LUCIAN IONICĂ

PE STRADA NOSTALGIEI

ALEXANDRU COLȚAN

Sâmbăta trecută, într-un decor galben de octombrie, puțin peste ceasul prânzului, am traversat centrul zgomotos al orașului și m-am apropiat ușor absent de Piața Libertății. Nu puteam bănuî că în câteva clipe voi ajunge să îmi lepăd privirea indiferentă și să mă transform în martorul uimit al unei piese atent regizate de îndrăzneții conducători ariergardiști ai mașinii timpului. Aproape peste noapte, una dintre străzile Timișoarei, îngrămadită în trafic, reușise să se transforme într-o serbare pentru minte, inimă și literatură. Strada Emanoil Ungureanu, pe care o știam supusă problemelor edilitare presante, mă transporta acum precum un covor magic înapoi într-un trecut din care răzbăteau glasurile artiștilor, precupeților și pajilor. Strada sufocată de praf și de blazare pe care o bătușem de atâtea ori înainte începuse să îmi vorbească.

Am aflat, deci, că a fost odată ca niciodată un oraș cosmopolit de graniță în care o uliță a piariștilor lega o Piață militară a Paradei de una a negustorilor și a Unirii. Fără prea mult efort, aș fi putut încă să-i aud grupurile zgomotoase de elevi care alunecau printre fațadele baroce, zornăitul de pîteni, sporovăiala cucoanelor îmbrăcate în panglici și navigând în trăsur

scumpe. De la capătul uliței, strigătele vînzătorilor de șerbet alungau vocile aspre ale cămătarilor îmbrăcați în caftane, care certau un datornic. M-au depășit doi țărani, iar mirosul greu, de pește, îi urmărea ca o aură. Nu înțelegeam de ce ferestrele grecului erau încă acoperite și la ora aceasta. Dintr-o parte au pornit și clopotele catedralei. O clipă mi s-a părut că îl recunosc, pe o treaptă a restaurantului, și pe domnul Anastasius Skarlatto, jucându-se cu un câine. Apoi l-am văzut, de departe, pe mustăciosul director al Teatrului, discutând aprins cu un tânăr cu tunsură pariziană. Nu pot să vă spun prea bine despre ce vorbeau, căci a trebuit să grăbesc pasul spre tramvaiul scriitorilor, dar i-am văzut pe amândoi gesticulând cu putere.

În timp ce urcam, mi-am mai întors o dată capul către forfota străzii, în mijlocul căreia se afla expoziția de fotografii. M-am gândit că din toate aceste culori și zgomote risipite atîta vreme în acest spațiu organizatorii au adunat, au lipit și în final au reușit să confecționeze o emoție. Sau poate că și străzilor bătrâne, îmi spuneam, le place uneori să își mai amintească de propria lor copilărie. Poate că nu ar trebui atunci decît să ne oprim puțin și să le ascultăm.

NU STIU PÂNĂ CÂND

MONICA STĂNILĂ

Dimineața trec printre blocuri și câini vagabonzi tot mai zgribulită. E prea frig de o vreme și mi se pare înuman să dau 5 procente din venitul meu lunar pentru abonamentul pe 33.

Când ajung la serviciu îmi deschid mailul mai întâi. Apoi agenda. Câteodată am pauze mai lungi. Mă las pe spătarul scaunului și mă uit pe fereastră. Foarte frumoase clădirile astea din zona Iosefin. Clădiri baroce cu tencuiala căzută, triste ca statuile de pe streșină. E o istorie necunoscută în dosul pereților fiecărei clădiri în parte. Și mă ia nostalgia. Poate în treizeci de ani cineva va privi prin fereastra de peste drum spre locul meu de azi și se va întreba la rândul său despre istoria ascunsă în zidurile fostei CS.

Nu va bănuî nimeni emoția cu care am venit la cenaclu prima dată. Tremurul greu stăpânit la prima mea lectură. Nu va bănuî nimeni că jumatate de an mai târziu urma să fiu reprezentantul oficial al acestui cenaclu. Chiar dacă acest statut urma să fie însoțit de reproșurile părinților că am renunțat să mai fiu profesor titular chiar din primul an, de grijile prietenilor că s-ar putea să fac o prostie. Dar cum eu nu am fost niciodată un om care să creadă în stabilitate mai mult decât în inițiative, am sărit cu capul înainte și am început să-mi pun sufletul la bătaie.

E drept că nu luam nicio hotărâre până nu mă consultam cu toți paveldaniștii. Eram conștientă că fără domnul Bunaru tot ce am face s-ar numi gălăgie. Dar aveam o încăpățănare subită de-a ne face simțită prezența printre colegii noștri de la CS, printre scriitorii tineri din țară. Uneori ieșeam la bere și puneam țara la cale. Ca atunci când hotărâsem cu Alex și Ionuț să facem o revistă literară 'Gara de Nord'. Domnului Bunaru nu i s-a părut la fel de genial titlul ca nouă, dar importantă e de multe ori discuția și nu finalitatea ei.

Acum suntem pe ultima sută de metri. Aniversăm 50 de ani de 'Pavel Dan' sub mesajul unui proiect mult mai amplu. *Salvați CS...* Deja se știe ce salvare așteptăm, dar niciun vânt nu pare să se împotrivescă dispariției Casei Studenților. De aceea cred că dacă trăim în postcomunism, acesta seamănă foarte mult cu capitalismul. Nimeni nu luptă pentru ceva ce nu înseamnă profit financiar. Autoritățile locale ne trimit la București, Bucureștiul la Episcopia Catolică. Episcopia Catolică așteaptă propunerea unei căi de mijloc. Dar căile de mijloc au rămas în 'Patericul egiptean' și noi – probabil – vom rămâne pe drumuri.

Nu știu ce mai poate însemna Timișoara fără sprijinirea tinerilor și a artiștilor de orice fel. Un oraș cu trei piețe mari: Iosefin, Mehala și Aurora... că Badea Cârțan ne-ar aminti din nou de oameni care cred în mai mult de atât.

TIMIȘOARA ȘI EU

CRISTINA IVAN PĂCURAR

Timișoara și eu. Orașul din care, la 14 ani, știam frânturi de imagini, fotografii alb-negru difuzate de Crăciun pe TVR1, tema: Revoluția, oameni cu căciuli vechi, jachete ponosite, și ele comuniste, oameni pe care mi-i imaginam cu pumnii strânsi și un curaj nebun. Apoi am ajuns într-a XII-a, am luat premiu la concursul organizat de cenaclul Casei Studenților Timișoara: brusc, Clujul nu mi s-a mai părut boem ori pentru mine. Îmi amintesc cum nu prea dormisem noaptea aceea, era o fericire de parcă aș fi câștigat un maraton, – inima, la fel, bătea puternic; am ajuns în Timișoara; eram surprinsă: nu mai văzusem niciunde, înainte, beculțe implantate în trotuar; era toamna târzie și rândurile de copaci din zona Prefecturii, printre care apărea câte un tramvai cu geamuri aburite, semănau cu ceva de film; aveai senzația unei cărți care trezește, în tine, tot felul de imagini... Istoria mea în acest oraș încă străin, debuta sfios: un manual răsfodit de multe generații.

Studentia. Prima dată când mi se întâmpla să rămân fără bani de mâncare, Studentfest-ul, Opera și localurile cochete din Unirii; magazine, piețe cu produse de prin alte părți și bune, ieftine chiar; profesori universitari impresionanți sau mai puțin, alți oameni minunați, timișoreni, Șerban bineînțeles, – ce fad ar fi fost fără! Casa Studenților cu filmele prezentate duminică seara. Pe atunci eram prietenă bună cu Ema, văzusem *Noptile Cabiriei* și plecasem amândouă cu un zâmbet de parcă noi eram învingătoare. Ne-am dus în căminul ei de mediciniști, am băut câte un vin fiert, ne simțeam studente pe bune și tinere-tinere, cum chiar eram. Duminică, mai pe urmă, cu *Solaris* și cea dintâi zăpadă: ne-am întors înghețate cu tramvaiul 8. Alteori, o Timișoară însoțită, cu cupe de înghețată

ce-ți amoresc buzele; e încă frig, e început de martie, centrul e împânzit de măștișoare; fumez o țigară în parcul Gheorghe Doja; descopăr statuile Revoluției, – cea din Piața 700 profilându-se scheletică și gri, atât de tristă cum tinde către cer, pe profilul zilei mele timpurii... În fine, toamna, un fenomen meteorologic, simplu, frunzele pică peste tot; în parcurile Timișoarei, însă, parcă se simte altfel toamna și căderea tot mai grabnică a serii... Altfel, mi-e încă greu să mă obișnuiesc, vara, cu arșița și cu câmpia dezolantă, vastă ca orice spațiu incipient.

Dar Timișoara nu e numai asta; mai e și sinagoga lăsată în ruină, Fabricul dat uitării, fotografiat numai de perechile la începutul dragostei lor, de cuplurile ce devin mai trainice, se pare, în promenade lungi printr-un oraș în care iubirile bat orice clișeu: faptul că băncile se înșiruie pe cheiul Begăi ca pe marginea oricărei alte ape, că treptele, la Flora, sunt "banale", că sunt, ca peste tot, așteptări înfrigurate pe peronul gării... Totuși, în doi, în câte alți și alți doi, orașul pare mereu altul, prielnic dragostei, – Piața Unirii cuprinzând ca un *U*, între brațele-i lungi, noi și noi istorii de iubire. Să nu uit câte un concert UB40, Cargo, Vank, sărbii pletosi ce sună bine, "Mica Vienă", porumbei adesea suferinzi, copii ce joacă frisbee, bătrâni cu cățeluși în vestă croșetată, studenți cu laptopuri în brațe, wireless. Casa Studenților, cu spectacolele de teatru, mai mult sau mai puțin "de amatori", actori care, în hol, repetă roluri; portul unora e popular, ceea ce e firesc pentru ansamblurile folclorice; fete cu trupuri de cubaneze și mersul oarecum trufas, strigându-se una pe alta, în așteptarea repetițiilor de dans modern, – eu vrând doar să mă înscriu la un cerc foto, ca una care, de la tata, are un vechi Zenit.

Potrivit unui comunicat remis presei de către directorul Casei de Cultură a Studenților din Timișoara, dl Sorin Popescu, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului a aprobat obiectivul de investiții "Imobil CCS". Edificarea construcției viitoarei Case a Studenților se va face pe amplasamentul propus de rectorul Universității Politehnice din Timișoara, prof. univ. dr. Nicolae Robu, în proximitatea Colegiului Național de Artă "Ion Vidu". Până la darea în folosință a acestui imobil, grație Episcopiei Romano-Catolice, CCS Timișoara va rămâne în același spațiu.

UN CRĂCIUN FĂRĂ CASĂ

ALEXANDRU COLTAN

Adeseori, în escapadele mele prin diferite colțuri ale țării, mi-am pus întrebarea cum s-ar putea ca un oraș sau altul să se trezească din catalepsia tranziției și să își valorifice mai bine tradițiile și identitatea, după rețeta civilizației europene. Din păcate, majoritatea orașelor bătute cu pasul îmi păreau ieșite de sub aceeași hârtie indigo, o turmă de animale care respiră benzină, cu schelete de beton articulate prin canale și cabluri, străbătute de artere prin care vâjâie sângele banilor. Din plasa stridenței și a confuziei, notele lor proprii, originale, creatoare de artă, de abia mai reușesc să răzbată. Municipiile de altădată, organisme înzestrate cu simțuri și cu conștiință, cu esențe originale, sublimite de-a lungul istoriei, care le pluteau altădată pe deasupra precum aromele exotice, par sortite prizonieratului memoriei și speranțelor unor grupuri de entuziaști. Poate că ar trebui doar să uităm cu toții. Poate că nu trebuie să ne simțim Acasă niciunde.

Rând pe rând, orașul de pe malul Begăi a aparținut unor comunități diferite care au încercat, locuindu-l împreună, să și-l transforme într-un Acasă. Și datorită acestui fapt, în ultimele decenii cetatea are parte de asaltul celei mai tinere dintre armate și anume cea a zecilor de mii de studenți. Iar studențimea a avut la un moment dat, ca orice mare familie, nevoie de o casă.

Despre această Casă a Studenților poți asculta mai multe generații care-și întorc, periodic, amintirile legate în panglica melancoliei. Nu s-au uitat timpurile în care întâlnirile de aici deschideau o fereastră de libertate în mijlocul blocului comunist cenușiu. Nu pot fi uitate nici prietenii închegate, nici ambițiile și nici trofee. De aproape jumătate de secol, membrii ansamblurilor Doina Timișului și Mladost descoperă și fac să răsună în lumea întreagă sunetele și dansurile folclorului bănățean, amenințat astăzi de avalanșa prostului gust. Din spatele obiectivelor foto tinerii clubului Iris arhivează piesele de mozaic ale vieții cotidiene, din care alcătuiesc oglinzi și cronici. Actorii de la Thespis și Thalia, dansatorii de la Reflex și Matrix, membrii trupelor muzicale declanșează emoții și culeg aplauzele festivalurilor și concertelor din țară și de peste granițe. Ucenicii de ieri ai cenaclului Pavel Dan, deveniți scriitori de renume, continuă să-și amestece culorile cu cele ale orașului pe care îl iubesc. Pentru mulți dintre aceștia, Casa reprezintă încă un punct important dintr-o rețea spirituală, o marcă a personalității urbane, pentru unii părintele finanțator sau arena confruntărilor cu sine. Tineretului de astăzi, în cădere liberă pe toboganul tranziției, Casa îi propune mai mult decât o alternativă la distracțiile ușoare și anume un spațiu al întâlnirilor decisive. Dar Casa nu înseamnă doar acea uzină de vise în care intră entuziasm și din care ies premii, ci și regăsirea unei familii, acea rară familie de spirit despre care pomeneau și stoicii cu nostalgie. Dacă înainte de Crăciun Casa își va închide porțile, ce se va întâmpla, la urma urmei, cu familiile care o locuiesc?

harfa de iarbă

POEME

DAFINA DAVID

CASTOR ȘI POLLUX

Îmi mângâie timpul! pe lume o cheamă Beese sau n-o cheamă nicicum- o strângere, o mână zdrobită, sunt un chip încercat de fericire. Le-au lăsat pe amândouă o vreme bună; șirul de tălpi care le-au fost supuse, o viață prinsă-n ace. Pătrează începutul! nu pune detașarea cu venele zăcute de tăcere, miezul dulce al pielii cu sarea apelor ei altfel înghetate. Iarna îmi mângâie părul, obrazul înțârcat de sobă, buzele aspre gata să urle. Vin înapoi la primul colț fără lumină, n-o să mă adun în mine de bezna care ascute tăișul îngerilor peste demoni. Tu-mi mângâie timpul, drăgălașa privire suită în cer pe lună! praful micuțelor mori care toacă acolo grâu și scuipă aici pământul, mațele stricate ale mașinii. Pe lume o cheamă Beese sau n-o cheamă nicicum - lazărul foițelor ei e mișcarea brațelor mele, deschiderea lor e ca cea a numerelor: avionul înspumat și negru, podul buzelor ei, spart.

PIEPTENELE

Ne vom crede, tu cu părul tău galben eu cu degetele scurse din ploaie ne vom spune cuvintele pe care le vom crede- de ce am venit aici, cât timp vom sta unul în altul, cum vom petrece ziua, la marginea cui vom sădi oftatul cheia de tristețe porumbul fiert? Te uită la mine cum mă petrec peste lucruri: marea mă crește pentru tine, copiii mei mă cresc pentru tine, ziua aleagă iute să-ți fiu iubită, și lasă asta, uite la mine cum obosesc ușor în cârdul de suflete ce urcă spre soare; întreabă picurii din penele mele de in care-i timpul, cum rasa se pune pe ceasurile lui, cine ne vorbește dincolo de bănuți- pleoapa mea se înnegrește se rupe în crivățul ăsta solar. Ne vom crede ne vom ști, tu cu părul galben, eu cu fruntea arsă în nisipul încins.

ÎN SURDINĂ

Nu mai strâng clepsidra în mână- în șirul ei galben, deschis pe sticlă, o lume frumoasă se așază ghimpe cu ghimpe. Nu mă gândesc la țara pe care am părăsit-o pentru deșertul tău; la adevăr ajung când strâng pumnii de nesupunere- ce știți voi, în mantalele de ploaie, zeloși ca perele în gura micuță și pofcioasă? orașul vostru nu-i un orfelinat nu-i o crustă tare de sânge nu-i izbăvirea: nostalgia nu-i istoria, abstracțiunea unui braț lăsat pe groapă o cursă de șoareci așezată la intrarea pădurii.

Nu mai strâng clepsidra, muntele l-au fărâmițat buncii tăi, doar ei; la adevăr ajung când mă supun morilor de somn, pribegiei, zidului gros de zăpadă în care galeriile săpate de hamsteri sunt singurele noastre linii de comunicare- nu am forță să trec de el, nu ai forță să urci până sus; suntem un bulgăre despicat, suntem o amintire despre bine și rău. Nu am forță, mâinile mele nu cântă cum vântul mângâie podul ferestrelor închise. Pentru un ocean de liniște, un recif în care să creștem tu de o parte eu, eu deo parte tu, se fac presupuneri limpezi

- vapoarele s-au avântat către pământurile albe vapoarele s-au rupt sub furtună vapoarele s-au așezat peste rechini deșertul s-a așezat din ele s-a vărsat dună cu dună de peste și acum adevărul. Nu mai strâng clepsidra în mână: cum am să-ți ard fruntea prin torsul de gheață, o fetiță cât o lampă, o piatră cât o găză, am să mă supun până în mijlocul pământului.

GIVE IN

Seara se face dulce- o privesc de-a lungul bărcilor trase la mal; o pătură de ceață s-a lăsat rece, din antenele ei întunericul se orientează gros către ziduri și mistrii. Sărutul și l-au pus deasupra- între armele lor se călăuzesc sârmele și betonul, drumul ascuțit către cer, o structură rafinată. Între ei nu există secrete: zidarii își simt privirile stăpânite de înălțimea turnului, la adăpost de asta copiii lor scâncesc în singurătate,

' eu mă ascund palidă în dulap eu cresc doi centimetri până vine iară tati eu merg pe bicicletă am învățat să întind tăiței știu să întorc ceasul să mijesc drăgăstoasă gurița sunt tristă uneori când îl văd pe Paul trenul trece prin munți mama-i gătită frumos astăzi fiecare seară se duce roșie pe meterezul frământat în port '

- eu cad cu ochii în cărțile colorate, ilustrațiile cu păsări exotice și plâpânde crengi îndoite sub ele; dragonul zburător și eclerul uriaș din care mușcă cu focul lui, iepurașul înclinat pe Eva, o frumoasă elice deșirată-ntre nori; se fac lucruri mari și aici: treptele scurte insinuate în inimă; le-am ars cu cărbune și răceală.

ÎMI REUȘEȘTE

Îmi reușește. Malul- ce zici despre el? corabia e primul puc de lemn, prima drojdie bună, aluatul întins până -n făina de cacao. Ceaîu-i luat înăuntru, nările-s dilatate din zeama lui caldă- fierbinte clip desperecheat de galbeni. Jocurile îs copci, tifos amar până-n plita tălpilor. Îmi reușește, văd ating. Se întâmplă asta mai iute decât ceasul arată pe cerc: coarda răsucită sub glezne, bandajele sterile ale copilăriilor - mingi ușoare de nisip, de gâze transparente prinse în culoarea lor vie; îmi reușește toboganul, cotul învelit în palme ca mierea. Ce aveam să spun ' la sfârșit n-o să facem castele de piatră, tufe condimentate sau motive lesne de aluminiu ' .

CU INIMA ÎN MUZICĂ

La *Editura For You* a apărut de curînd o carte despre muzică. Cartea se numește *Măiestrie fără efort* (Effortless Mastery) și este semnată de Kenny Werner. Autorul, un cunoscut pianist de jazz, o adresează în primul rînd instrumentiștilor de jazz, ca o metodă de acces spre treptele esențiale ale integrării în actul muzical, dar aria de audiență îi cuprinde, de fapt, pe toți cei aflați pe limanurile creației, creatori și receptori deopotrivă. *Măiestrie fără efort* este o carte simplă. Ea nu ne prezintă rețete spectaculoase menite să ne transforme viața în 24 de ore, ci ne atrage atenția asupra resurselor profunde ale ființei umane de accesa și a canaliza fluxul creativ. Citind-o, ai tendința să dai mereu aprobator din cap și să te întrebi în șoaptă, "Cum de nu m-am gîndit?". Primul gînd izvorăște din ideea că actul de a face muzică, la fel ca orice altă manifestare a spiritului, este un act profund uman și perfect natural care își are sursa în spațiul creativ interior accesibil oricui. El este un act menit să-i umple de bucurie pe interpreți și pe ascultători în egală măsură. Eliberăți de frica de a eșua sau de dorința

de reușită, este de ajuns să ne scufundăm în bucuria de "a fi în muzică" pentru a deveni chiar muzică. Accesul la acel spațiu interior este posibil doar atunci cînd ne-am eliberat de teroarea ego-ului. O relatare a unei discuții cu Bill Evans ilustrează excelent metoda pașilor mărunți și pe cea a studiului focalizat. Întrebat odată cum exersează, pianistul, *referindu-se la cantitatea minimală de materie și nu de timp*, a dat un răspuns succint dar foarte edificator: "Exersezi minimul necesar". Drumul constă din patru pași. Pătrunzînd relaxat într-un spațiu aflat dincolo de puterea minții, te sincronizezi cu fluxul creativ, chiar abandonîndu-te lui, apoi te detașezi și, reintegrîndu-te prin studiu focalizat, atingi starea de perfecțiune izvorîită din spiritul muzicii, al creației însăși. Descriind un concert la care a cîntat împreună cu Charlie Haden și cu Jack DeJohnette, autorul ilustrează admirabil caracterul revelator al trăirii muzicale în interiorul spațiului sursă: "(...) am intrat în spațiul pe care l-am cultivat tot weekend-ul – spațiul căruia mi-am dedicat viața – și l-am privit pe

Jack făcînd abstracție de el, cu o conștiință interiorizată, *în timp ce mîinile mele produceau muzică*. [...] Aveam propria mea voce și mi-am putut simți inima în muzică".

Adriana Cîrcu

* Ediție îngrijită și coordonată de Toni Kühn; traducere de Bogdan Pușlenghea și Octavian Scurtu.

UN AIR DE FESTIVAL. UN AIR DE CHANTIER.

ALINA MAZILU

CADRU

Luna octombrie este legată, în Timișoara culturală, de desfășurarea Festivalului Dramaturgiei Românești (FDR) – singurul festival de teatru din țară dedicat spectacolelor pe text românesc. Aflat anul acesta la a XIV-a ediție, evenimentul a găzduit, în perioada 4 - 12 octombrie, peste 40 de manifestări, distribuite în secțiunile: concurs, satelit, laborator, concert, lansări de carte, forum.

SELECȚIA

Consecvență liniei adoptate în ultimii doi ani, selecția Cristinei Modreanu s-a axat – de data aceasta exclusiv – pe dramaturgia contemporană. Astfel, s-au pierdut din vedere două aspecte: festivalul este dedicat – dacă e să ne ghidăm după titulatură – întregii dramaturgii românești, nu doar celei actuale, și, pe de altă parte, criteriul noutății nu este un garant al calității. Prin urmare, actuala ediție s-a remarcat prin diversitate (de tematici, stiluri, abordări), dar mai ales prin discrepanțe majore privind calitatea spectacolelor invitate.

DE EVITAT

Am simțit lipsa unei rigori în selecție mai ales în timpul spectacolelor *Nevasta lui Hans sau ce să caute un înger în orașul acesta* de Ion Sapdaru după Nichita Danilov, regia Ion Sapdaru la Teatrul Național Iași (de la care am plecat înainte de pauză), *Chat* de Ștefan Caraman, regia Dan Vasile la Teatrul Pi Buni Piatra Neamț (text de duzină îmbibat cu glume sexuale și limbaj trivial fără miză, pe care nici măcar actorii excelenți din distribuție nu aveau cum să-l salveze), *Ploaia care nu încetează* de Theo Herghelegiu în regie proprie, Teatrul "Bacovia" din Bacău și Teatrul "Inexistent" București (un spectacol teribil de anost pe un text de același calibrul), *Deformații* după texte de Mitoș Micleșanu, Răzvan Țupa, Claudiu Komartin și Adina Zorzini, regia Marcel Țop, Teatrul Luni de la Green Hours. La *Stop the Tempo!* – de Gianina Cărbunariu, regia Anton Korenči, ICR Praga & Universitatea de Arte din Bratislava, am regretat calitatea inferioară a spectacolului, care face un deserviciu textului important al Gianinei Cărbunariu. Festivalul ar fi avut de câștigat fără ele. Ar mai fi și altele...

DIRECȚII VALIDE

La polul opus, *Urban Kiss*, spectacolul de dans al lui Răzvan Mazilu de la Teatrul Național de Operetă "Ion Dacian", e o poveste de dragoste amintind de *Block Bach*-ul lui Alexandru Dabija, cu evoluția memorabilă a gimnastului Marius Urzică la cal cu mănere: inedită, estetică, profund poetică.

Mult așteptatul *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* de Matei Vișniec în regia lui Radu Afrim, Kulturfabrik Esch, s-a dovedit a fi spectaculos, comic, extrem de imaginativ, având în prim-plan bătrânețea, confruntarea personajului Cioran – bătrân (Constantin Cojocaru într-un rol remarcabil) cu propria ex-genialitate, la care nu mai are însă acces, cu pierderea (fărămițarea) memoriei – un Cioran senil, grotesc, recăzut în trup. Bonusul afrimian la textul subtil al lui Vișniec cuprinde, printre altele, și o infuzie de cântecele de un umor dement (*Boucles d'or & co.*).

Amalia respiră adânc de Alina Nelega (pus în scenă de Mariana Cămarășan la Teatrul Act) e un text frumos ce surprinde stadii din destinul unei femei în comunism, amintind de pasaje din *Gluma* lui Milan Kundera. Jocul actoricesc foarte nuanțat al Cristinei Casian (răsplătită cu un premiu UNITER pentru Debut) îmbină naivitatea, inocența și credulitatea cu resemnarea.

Jocul de-a adevărul de Lia Bugnar, regia Dorina Chiriac și Lia Bugnar la Teatrul Metropolis, impresionează în primul rând prin jocul scriitor al Dorinei Chiriac, dar și prin scenografia inventivă a lui Dragoș Buhagiar. Merită amintit afișul superb al spectacolului, mai ales într-un peisaj teatral românesc în care afișele de teatru se remarcă îndeosebi prin lipsă de idei și conformism plicticos.

Spovedanie la Tanacu de Tatiana Niculescu Bran, regia Andrei Șerban, Teatrul Odeon, înseamnă, prin subiectul și perspectiva alese, un act artistic important și necesar. Dincolo de jocul excelent al actorilor sau de regia în căutare continuă de modalități noi de exprimare, spectacolul te pune față în față cu o realitate românească: o societate luată de ceafă și târâtă prin mocirlă între globalizare și primitivism, între hipertehnologizare și ocultism de tip Mama Omida.

Din *Spălătoriu de creier*, de Matei Vișniec, regia Ovidiu Mihăiță, la "auăleu – teatru de garaj și curte", rămân textul superb (*Teatru descompus sau omul ladă-de-gunoi*) și jocul expresiv al Ioanei Iacob. *Cântarea cântărilor*, regia Cătălina Buzoianu, asociația Mnemosyne Marsilia, e un spectacol frumos, susținut de muzica *live* și coregrafie. *Fuck you, Eu.Ro.PA!* de Nicoleta Esinencu, regia Alexandra Badea, Compagnie Europ'Artes Paris, surprinde frustrarea unei tinere într-un mesaj dur adresat tatălui. Mijloacele la care recurge regizoarea (tăierea părului cu foarfecele, călcarea în picioare a matrioscăi, îmbrăcarea tricoului cu Che Guevara, arderea cravatei de pionier, înregistrarea video a discursului și ruperea casetei MiniDV la final) exprimă ideea de revoltă. Un spectacol puternic!

În *Amoc* de Alexander Hausvater după Stefan Zweig, regia Alexander Hausvater, Teatrul Clasic "Ioan Slavici" Arad, misterul Orientului îndepărtat, forța de seducție a unei lumi sub semnul opiumului, exotismul amocului, resorturile care dau naștere diferitelor tensiuni și pulsuni se îmbină cu energia insuflată de regizor și cu mijloacele scenice (artificii, fum, împușcături etc.) folosite poate prea în exces. Merită menționate decorul lui Onisim Colța și muzica semnată de Dan Simion.

Coca Blues de Peter Ioan, regia Cristian Ban, TNT, e un spectacol de mare succes la public. Povestea este ușorică, dar bine încheată și convingător jucată în spațiul alternativ de la Porto Arte. O scenă frumoasă ar fi cea de iubire, nu explicită, ci doar sugerată prin picioarele care dezbracă în grabă partenerul. Am ratat *poimăine alaltăieri* (mea culpa, întârziaseam patru minute), dar m-a bucurat gândul că publicul se înghesuie la teatru. Poate ar merita luată în calcul pe viitor posibilitatea de a juca de mai multe ori asemenea producții. Foarte bine gândită a fost introducerea montării afrimiene *Boala familiei M* de Fausto Paravidino, TNT, în programul festivalului. La fel *Hold-Up*

Secvență din spectacolul "Spovedanie la Tanacu", foto Radu Afrim

Akbar de Radu Pavel Gheo și *Trei Surori* (un Cehov în spiritul textului regizat de Ada Lupu) au îmbogățit oferta FDR.

Complexul România (piesa excelentă a Mihaelei Michailov), regia Alexandra Badea, TNB, a reprezentat un moment de vârf al festivalului. *Complexul România* era un spectacol necesar, o răfuială cu trecutul comunist, dar și cu prezentul fără miză, un text cu o poveste ce amintește de proza Hertei Müller. E o producție care, prin dialogul direct cu publicul pe care îl propune, forează în adâncul nostru, întrebarea "Où sont les pionniers d'antan?" insinuându-se sinuos în conștiința spectatorului. Merită văzut!

Ziua f... a lui Nils, un text de Peca Ștefan regizat de autor la Teatrul Luni de la Green Hours, nu reprezintă o recurgere întâmplătoare la limbajul obscen, la înjurătura preferată a românilor, ci folosirea acestuia devine programatică, obsesivă, inflaționistă, cu efect de protest, acțiunea servind doar drept pre-text. Miza e lingvistică. E un spectacol vulgar-comic și totuși de luat în serios.

Portretul doamnei T de Ana Maria Bamberger, regia Liana Ceterchi, ArCuB, prilejuiește întâlnirea cu o mare doamnă a teatrului românesc: Olga Tudorache, într-un recital actoricesc de zile mari, o poveste emoționantă cu elemente biografice, o filă din istoria teatrului românesc. În sfârșit, *Interzis sub 18 ani*, de Mihaela Michailov, regia Ioana Păun, Teatrul Foarte Mic, e o excelentă montare despre *generation clash*.

Selecția Cristinei Modreanu reușește astfel să ofere o privire de ansamblu asupra dramaturgiei românești contemporane, care arată, la ora actuală, ca un imens șantier: în căutare, în stare de provizorat, în continuă schimbare.

PREMIERE, EVENIMENTE, ȘANTIER

S-a păstrat, din convingere și din rațiuni practice, opțiunea pentru locații alternative (Porto Arte, complexul comercial Bega, Muzeul de Artă, Taverna Sârbului). La spectacolele înghesuite în Studioul Teatrului Maghiar se ajungea trecând pe lângă șantierul

din sala de spectacol a celor două teatre timișorene (aflată într-o renovare prelungită de prin luna mai). De altfel, atât Teatrul German de Stat Timișoara, cât și Teatrul Maghiar de Stat "Csiky Gergely" au strălucit prin absență.

FDR a fost în acest an gazda mai multor evenimente notabile: două premiere absolute: *poimăine alaltăieri* de Gianina Cărbunariu, în regie proprie la Teatrul Foarte Mic, și *Interzis sub 18 ani* de Mihaela Michailov, în regia Ioanei Păun, la același teatru. Decizia unui teatru bucureștean de a-și muta două premiere la Timișoara mi se pare esențială în înțelegerea locului ocupat de FDR în peisajul teatral românesc la ora actuală. Nu mai puțin spectaculoasă a fost prezentarea spectacolului *Portretul doamnei T* chiar de ziua actriței Olga Tudorache.

Un eveniment fericit și care s-a lăsat mult așteptat a fost apariția celor două volume ale cărții Marianei Voicu despre istoria Teatrului Național "Mihai Eminescu" Timișoara.

Mutarea concursului național de dramaturgie în cadrul FDR e, de asemenea, de bun augur și firească, chiar dacă textul premiat, *Bye-bye America* de Carmen Dominte, e doar o piesă oarecare, o poveste cusută cu ață albă, construită pe diverse clișee și cu deficiențe stilistice. Se impune întrebarea: ce se întâmplă pe șantierul dramaturgiei românești între un text de tipul celui proaspăt premiat și unul de Gianina Cărbunariu, Alina Nelega, Mihaela Michailov sau, bunăoară, Matei Vișniec. De ce nu reușește acest concurs să le atragă interesul celor din urmă?

Au existat și anumite *bug-uri* în organizare (întârzieri lungi și dese, suprapuneri, informații false privitoare la locații și la orele de desfășurare etc.) care pot fi evitate pe viitor, însă marketingul a funcționat excelent, sălile fiind, de mai multe ori, arhipline.

Rămâne de văzut direcția pentru care va opta următorul selecționar unic, Mihaela Michailov (critic de teatru, dar, în același timp, un excelent dramaturg) și în ce măsură va putea fi obiectivă cu spectacolele create pe propriile texte...

JURNAL DE SPECTATOR

DANIELA BOBOICIOV MAGIARU

ACTUALITATE PRIZATĂ

Am urmărit spectacolele prezente în FDR 2008 din perspectiva direcțiilor tematice abordate. Două mi s-au părut a fi temele majore: prima - actualitatea prizată prin toți porii, uneori până la exces. Realitatea măruntă a iscat în câteva dintre spectacolele prezente emoții reale, întrebări sâcâitoare, situații de disconfort, dar și supralicitări. Iată câteva dintre producțiile care au mers pe această direcție și câteva dintre situațiile expuse:

Am evitat să revăd *Chat* (l-am văzut la București), chiar dacă e cu Constantin Cojocaru, chiar dacă m-ar fi interesat reacția publicului la acest spectacol. Nu mi-a plăcut subiectul (doi bătrâni care *chat*-uiesc și se reinventează în spațiul virtual de dragul unui amor la fel de virtual și de dragul unui limbaj dezbatat, ce-i drept, de pudibonderii).

Am fost impresionată de ceea ce reușește să facă Ioana Păun dintr-un subiect de știri de scandal... un tată are o iubită cam de aceeași vârstă cu fiica sa. Setul de interdicții se transformă în textul inteligent al Mihaelei Michailov în întrebările ținute ale spectacolului: trăim într-o lume plină de reguli, impunem reguli, dar pe câte dintre acestea le respectăm? Cum se face că strictețea se relativizează atunci când vorbim despre propria persoană? Trăim în necunoașterea celor de lângă noi (relația părinți – fiică, în cele două ipostaze, mi se pare revelatorie). Un joc excepțional al actrițelor principale (Monica Săndulescu, Sabina Posea) într-un spectacol cu mult suflu.

Textul Liei Bugnar, *Stă să plouă*, a generat un spectacol bun, jucat onest de trupa din Cehia. Cum devii vedetă, cât de mici sunt șansele să reușești, chiar dacă ai talent, cum te ajută norocul și proprietarul apartamentului în care stai (amânând mereu și mereu plata chiriei).

Ziua f... a lui Nils de Peca Ștefan a fost un experiment reușit. Autorul testează limitele textului și îl folosește drept elastic – mergând mereu către extreme (oferind trei versiuni ale aceluiași fapt: versiunea *hardcore*, versiunea bucolic-idilică, versiunea *regular*).

Notă discordantă față de senzația de *fapt divers* pe care o au textele de mai sus o face spectacolul foarte bun al Gianinei Cărbunariu, regizorul și autorul spectacolului *poimăine, alaltăieri*, care propune, după mărturisirea autoarei, un exercițiu de imaginație despre ce se va întâmpla peste 20, 30, 50 de ani. De fapt, cred că piesa e un exercițiu extrem de util de introspecție și retrospecție paradoxală. Dacă înlăturăm rama temporală și tendința de robotizare, prezente în piesă, vom obține o imagine deconcertantă – tocmai pentru că e prea reală și, deci, total incomodă. Un spectacol izbitor, ermetic, violent...

Mi-ar fi plăcut să îmi placă *Deformații* (pentru că subtitlul anunța "ce a mai rămas"), dar, din păcate, după spectacol nu mi-a mai rămas decât senzația unui bruiat discontinuu.

Din seria *re-*: Am revăzut cu plăcere *Coca Blues*, la fel de *fresh* și de *happy*, mai

temperat în scenele exaltate în mod gratuit la premieră.

Jocul de-a adevărul rămâne în continuare fascinant, în primul rând datorită jocului actoricesc, al exploatării extrem de creative a textului. Dorina Chiriac și Andi Vasluiuanu au fost declarați de către juriul FDR cei mai buni actori într-un spectacol de studio.

Spovedanie la Tanacu m-a impresionat prin forța actoricească: Andrea Tokai și Ramona Dumitrean fac un joc remarcabil, expresiv, dur.

Mi s-a părut că, în mod paradoxal, spectacolului *Stop the tempo!* i-a lipsit tocmai tempoul și coerența.

COMUNISM

Cea de-a doua direcție a spectacolelor și a scrisului este cea a textelor despre comunism. Sunt spectacole necesare, unele cu miză curativă, altele cu rol de semnal de alarmă. Ce, cum și cât suntem dispuși să ne amintim. *Complexul România* de Mihaela Michailov, regia Alexandra Badea, *Amalia respiră adânc* de Alina Nelega, regia Mariana Cămărășan, *Fuck you. Eu.Ro.Pa* de Nicoleta Esinecu, regia Alexandra Badea.

Primul e un spectacol minunat ca idee, dar pierde din tensiunea poveștii lui Georgică (de la ipostaza de pionier la cea de emigrant în Canada) și nu e regizoral constant în aplicarea convențiilor (dialogul cu publicul, trasarea spațiilor delimitate).

Amalia respiră adânc propune o călătorie în amintire. Structurat secvențial, spectacolul reia episoade care îmbracă forme violente sau candido în interpretarea fină și gradată a Cristinei Casian.

Fuck you, Eu.Ro.Pa! a fost spectacolul revoltei grave, susținută într-un monolog puternic, o "scrisoare către tata" ce aminteste de kafkianul unor realități (ne)asumate.

LA MANSARDĂ

Am văzut spectacolul lui Radu Afrim, nu fără strângere de inimă. Știam că ceea ce voi vedea nu va fi o simplă lectură a textului, ci că el va suferi re-mixări. Rezultatul a fost spectaculos: exploziv în culoare, creativ în imagine, valoros în viziune și cu un ritm aflat mereu în *fast forward*. Un timp care se scurge și care ia cu el personajul Cioran, cu memoria în fărâme, cu ingenuitatea unei existențe simple, în umbra propriului eu. Aparițiile lui Cioran (Constantin Cojocaru într-un rol de excepție) erau în contrapunct cu episoadele parodice, cu *song-uri* care frizează atât ridicolul, cât și textul: Radu Afrim buclează un personaj: Boucle d'Or. Spectacolul este hiper-estetizat, lucrat minuțios și cu atenția mereu pe detalii. El a fost, de altfel, premiat pentru cea mai originală regie și pentru cel mai bun actor, Valéry Plancke, și a fost premiat vara aceasta și la Festivalul de la Avignon.

ÎN LABORATOARE

Laboratoarele susținute în cadrul festivalului au fost extrem de ofertante. Întâmplarea a făcut ca, din pricina lipsei adecvate de "semnalizatoare" (locația indica-

Secvență din spectacolul "Mansardă la Paris cu vedere spre moarte". Foto Radu Afrim

tă era generoasă și vagă: Palatul Baroc) să pot *testa* mai multe (din păcate nu pe toate).

Ioan Ardeal Ieremia a lucrat pe textele a doi dramaturgi contemporani, Yussef El Guindi și Lloyd Suh. Tematica pieselor: emigrarea, dezrădăcinarea, stereotipurile identitare.

Alexandra Badea și Mihaela Michailov au plecat de la texte "comerciale", rețete de pseudo-trăire în 10...12... sau câți pași vă place. Rezultatul final a fost spectaculos, centrat pe ideea de (auto)devorare.

Radu Afrim a lucrat pe *Jocul de-a vacanța* de Mihail Sebastian, iar Alexandru Dabija a condus discuții pe tema "distribuției perfecte".

Tanga Project au fost extrem de activi și implicați în proiectul "Salvați Casa Studenților".

Radu Apostol a lucrat pe textul lui Carmen Dominte, *Bye bye, America* (câștigător în competiția pentru cea mai bună piesă). Urmând o lectură din aproape în aproape, regizorul a adus în discuție probleme esențiale ale scriiturii: veridicitatea textului, calitatea limbajului, construcția personajelor și a scenelor, menținerea conflictului.

Starea de laborator, așa cum și-o asumă organizatorii, cuprinde și reușite, experimente bine puse la punct, exemplare prin ținuta lor, dar și eșecuri și ipoteze nefinalizate.

NOU la HUMANITAS

CARNE DE OM

GHEORGHE MIRON

"Carnea se întinde tot mai mult ca o cangrenă pe fața pământului... Ea aparține înainte de toate domniei Creatorului care și-a proiectat în ea instinctele ticăloase". Cioran

Tata s-a dus în grădină, sprijinit în cârje, s-a întins pe iarbă la umbra dudului și a adormit. Mirosea a cătină și a flori de liliac, iar ignoranța bețivului parcă murdărea acel aer și întreaga grădină încărcată cu verdeață și flori. Profira, nevasta lui Manole, a venit și ea la gard să-l audă pe bărbatu-său cum îl certa pe nemernic și mai ales să vadă cum tata nici nu se sinchisea de frate-său. Ea s-a urcat în dudul rămușor care își întindea ramurile până la noi în grădină și a așteptat în tăcere. S-a așezat între două crengi mai subțiri, unde legase două scânduri, și-a scos pipa din lemn făcută chiar de femeie dintr-o creangă de nuc, a umplut-o cu tutun crescut în propria grădină, tutun preparat chiar cu mânuța ei. Profira avea plăcere de a fuma acolo sus pe creangă și oferea o atenție deosebită pregătirii tutunului de pipă. Ea îl culegea singură și pe bărbatu-său nu l-ar fi lăsat nici o clipă să-l atingă cu degetele lui crăpate și butucănoase.

-Măinile unui bărbat sunt prea brute, Geluț!

-Așa e, mătușă.

-Să nu mai stai toată ziua la curu' lu' tat'to și ai grijă de el. Nu merită. Să nu te mai prind că vii la mine să-mi spui că, uite, a zis tata să-mi dai un kil de vin. Și nu că nu ți-ai da ție, că doresc să fiu rea cu tine. Tu ești o fetiță nevinovată, care a avut ghinionu' să aibă un asemenea bețiv ca tată, dar pe el nu-l pot ierta. Păi, cum să poți ierta un asemenea om?

Îmi plăcea să aud asemenea cuvinte și ea le spunea când mă aflam în grădină, în adierea răcoroasă a serii. Bețivul avea frică de Profira și, când îl certa, el își lua tălpășița. Se ascundea. Acum, stăteam alături de femeie și îmi plăcea să mă lipsesc de trupul vânjos.

-Nu știi matală, dar nu stau toată ziua la curu' lui. E un om bolnav și-l mai îngrijesc, totuși îmi face viața amară. Mă chinuiește.

-De aia zic. Păi, cum, adică. Așa? Cine se crede? Dacă s-a îmbolnăvit, să fie sănătos, nu tu l-ai îmbolnăvit. Beția l-a îmbolnăvit, i-a otrăvit sângele. E un păcătos. L-ai văzut vreodată ducându-se la biserică?

-S-a dus de câteva ori.

-S-a dus pe dracu'. Numai se făcea că se ducea și se oprea la birt. Ce, nu l-am văzut? Acolo îi place. De s-ar prăpădi odată, dar cine a văzut drac mort?

-Știi că se vaită noaptea, mătușă? Îi nebun rău, aruncă spirt pe bubă și spune că așa îi trece.

-Ce să-i treacă, fetițo, mai are ce să-i treacă? Îi gata, acu, îl vezi că dă ortu' popii, să dea Domnu'.

Femeia a reușit să-și umple pipa, dar când să o aprindă, nu a reușit. A consumat cinci bețe de chibrituri, degeaba. S-a uitat în cutie. Mai avea câteva.

-Ce dracu' se întâmplă, nu s-a uscat tutunul sau ce naiba, Doamne iartă-mă!? S-a înfundat pipa. Numai Manole e de vină, că i-am zis, măi, omule, nu-mi mai lua pipa. Fă-ți dacă îți trebuie, dar nu, că a ta îi mai bună. Mai ușoară. Da de ce nu îți faci? Te ajut eu dacă nu știi, dar ai cui să-i spui? N-ai, că-i încăpățânat ca bețivul de frate-su. Nu știu ce i-o fi trebuit pipa mea, când și el are. Că tare îi place să mai tragă tutun! Mai rău, că mi-l consumă pe al meu și îmi înfundă pipa.

Profira a scuturat resturile în pungă. A scuturat pipa bine, a lovit-o de dud, a suflat în ea, a curățat-o cu o crenguță. A lovit-o de multe ori de trunchi. Profira făcea o soluție maronie și uleioasă în care băga rom, cafea și țuică de dudu. Fărămița tutunul, apoi îl uda cu acea soluție. Îl lăsa la uscat și îl băga în pungi de hârtie. Când se urca în dud, lua o pungă.

-Probabil nu s-a uscat tutunul, mătușă, unde l-ai ținut?

-Ei unde, în camera din spate, la răcoare, unde îl țin de obicei.

-Cred că de aia nu s-a uscat. Trebuia să-l ții afară. Acum, poți să-l ții și la soare, se usucă mai bine și nu ai mai avea probleme cu aprinsul.

-Nu, fetițo, alta e problema. O fost aer închis în cameră, nu am mai dat drumul la geam și tutunul nu a mai avut aerisire. Asta-i. La soare nu este bine să-l țin, fiindcă dispăre aroma. Se arde. Eu vreau să-i simt aroma de cafea și rom. Da.

-Ia vezi, îi ud tutunul?

Femeia a desfăcut punga și și-a îngropat fața în tutun. L-a pipăit și cu degetele. A umplut pipa.

-Nu, pare uscat. Nu cred că-i de la tutun. Sigur pipa a fost înfundată. Bine că nu am consumat toate bețele de chibrituri.

-Vrei și tu să tragi?

Dacă înainte de moartea mamei vaietele tatii durau câteva minute până când el ajungea să ia sticla de spirt pentru a

arunca soluția pe bubă, după ce mama și-a dat duhul și aștepta în sicriu pe masă, în casă, vaietele lui continuau mult timp după ce el își oblojea rana și își izbea piciorul de zid. Acum suferința omului părea mai mare, iar cuvintele Geluțo, am să mă duc și eu după mă-ta mă făceau să izbucnesc în râs. Îmi venea să-i dau și eu una peste piciorul bolnav. Îmi dădeam seama că acele vorbe proveneau dintr-o suferință reală, cauzată de pierderea nevestii-sii, dar până atunci omul nu și-a imaginat probabil niciodată ce înseamnă să-ți moară femeia lângă care ai trăit o viață. Ba mai mult, omul continua să fie tot mai hain și să mă oblighe să dorm noaptea cu el, să mă batjocorească, deși mama era dincolo, în sicriu, fără suflare. Deseori, el cădea într-o veselie stranie și mă trimitea să iau cumpărături.

-Du-te și ia o sticlă, Geluț!

-Dar nu avem cu ce, îl atenționeam când își risipea toți banii.

-Ia pe datorie!

Profira nu spunea niciodată că nu-mi mai dădea, numai că îmi atrăgea atenția să îi aduc banii, tura viitoare. De multe ori, nu îmi spunea nimic, fiindcă se înțelegea cu el. Totuși, avea grijă să mă cinstească și pe mine, ceea ce îmi făcea plăcere, că gestul venea din partea ei.

-Ia să vezi ce bun îi. Sângele iepurelui. Numai să nu te înveți cu nărav. Să devii bețivă. Vezi prea bine ce a ajuns ta-to.

Deși beam uneori cu plăcere, când eram cu tata în pat, fiindcă mă ajuta să fac față momentului, când mă îmbia mătușa să beau îmi plăcea și mai mult. Ea nu-mi dădea vin oțet, cum îi dădea tatii, ci din acela adevărat, din struguri, pe care îl ținea în butoiul mare, de o sută de kilograme, din fundul beciului, la răcoare. Era foarte rece și dulceag. Femeia era la fel de pricepută în a prepara vinul ca și tutunul de pipă.

-Dar ce pui în butoi, mătușă, că are o aromă foarte plăcută. Nu-i ca poșirca pe care i-o dai lui tata.

-Ei, ce știi tu. E secret, dar ție îți pot spune. Îi pun floare de soc, îi dă nu numai aromă, ci și gust. Nimeni nu mai știe de asta. De la bunica mea am învățat.

Pentru tata umplea o carafă mizerabilă și ciobită la gură și o înfunda cu un cocean de porumb. Omul nu făcea niciodată nazuri și chiar îi plăcea foarte mult când veneam cu sticla.

-Îi mai bun vinul mătuș-ții.

Când așteptam în camera din fundul curții, unde se afla sicriul cu mama moartă, mă apuca durerea de inimă. Era o durere ce se dezlănțuia instantaneu numai când mă gândeam că intram în cameră. Am așteptat câteva minute la intrare și am strigat-o pe nevasta lui Manole. M-am oprit la fereastra deschisă, în adierea umedă ce mai venea uneori de afară. Totuși curentul ce s-a făcut prin ușa și fereastra deschise nu a reușit să primenească aerul din încăperea cu mirosul de mort, ceară și tămâie arse și busuioc. Profira s-a oprit lângă mine și mi-a pus mâna pe umăr.

-Ce face Angela?

Îmi lipisem tâmpla de geam și, în poziția aceea, ochii mi se închiseseră. O vedeam pe femeie ca prin ceață. Deja visam că mă scufundam într-o apă turbure și caldă. Mă duceam lin în jos și era foarte bine, dar mâna Profirii m-a tras la suprafață.

-E obosită fetița!

Cuvântul *fetița* ieșise atât de blând din gura femeii, încât m-a făcut să zâmbesc. Era un zâmbet de bucurie. Tristețea îmi interzise râsul. În fiecare zi umblam la preot, la biserică, la primărie, la magazin după una, alta, la vecinul, la vecina, peste tot unde era nevoie pentru a pregăti înmormântarea. Noaptea, când nu mă lua tata în pat cu el să-i țin locul mamei, preferam să stau cu babele care o vegheau pe moartă până spre dimineață și rar mai închideam ochii pe scaun, în discuțiile lor nesfârșite despre boli, morți, sicrie, cimitire, biserică, preoți, cruci, dumnezei, Iisus, rai sau iad.

Profira m-a strâns de umăr cu mâna ei mare și degete butucănoase, pline de bătătură. De multe ori când bărbatu-so era la muncă, la CFR, unde muncea de peste douăzeci de ani ca floricultor, ea prefera să spargă lemne cu un ciocan de zece kilograme. Îl apuca de coadă numai după ce scuipa în palmă o plăcintă de flegmă puturoasă, o întindea bine frecându-și palmele una de alta apoi ridica barosul deasupra capului. Când lovea dalta din oțel cu unealta, nebuna icnea din stomac și scotea un fel de guițat de porc înjunghiat, iar cele două fiare, când, se izbeau scoteau scântei. Atunci dalta pătrundea cu mare ușurință lemnul, iar femeia zâmbea satisfăcută. Mâna ei de pe umărul meu mi-a dat încredere.

-Sunt obosită, dar ce să fac? Mai câteva zile și poate că trece ploaia. Așa ceva n-am mai văzut, să nu se mai oprească. O să ne ia apa.

-Poate că nu ne ia. O să se oprească, de aceea ne rugăm

la biserică.

S-a apropiat de sicriu și a schimbat lumânările arse. A adunat petalele de flori căzute și a curățat ceara de pe icoana de pe pieptul moartei. I-a întins mai bine fusta.

-Deja începe să miroase biata Angela, mai bine am acoperi-o, am pune capacul deasupra.

-Vezi, mătușă, că-i de rău?

-Îi de rău, mamă, dar ce să facem? Dumnezeu și-a întors fața de la noi, că suntem răi. Ne-a părăsit. Mai bine am îngropa-o pe vremea asta căinoasă. Preotul Jurcuț să facă ceva.

Nici nu a terminat bine de vorbit, și un val de ploaie a izbit fereastra deschisă, a inundat camera și a udat mortul de pe masă. Profira nu s-a speriat. A sărit să închidă geamul, dar prea târziu. Eu am reușit să trag fereastra înaintea ei, dar, din păcate, fără rezultat. Apa intrase și în sicriu.

-Vezi, mătușă, că o să ne ia apa?

-Așa este, fata mea, și hai să ștergem moarta, că s-a udat. Uite cum a intrat apa și în sicriu și o să pută. Totul o să putrezească și o să pută. Îi bai mare.

Două bătrâne care vegheau lângă ușă s-au repezit să dea și ele o mână de ajutor, dar totul mi se părea inutil. Nu mai voiam să mai văd pe nimeni în jur și insistența babelor m-a supărat. Le-aș fi repezit să plece, că ne descurcam, dar mătușa le-a cerut să-i dea teancul de șervețele de pe dulap.

-Vezi și de un prosop, Mario, cere lui Mihail. Unde umblă și omul ăsta pe ploaie, în loc să stea aici? Ține-i piciorul ridicat, Angelo, să pot strânge apa. Vai, ce baltă!

Piciorul moartei era țeapăn, iar carnea tare și mi-a fost frică să-l țin în mână. I-am dat drumul. Mătușa s-a supărat și a insistat să-l ridic. L-am apucat din nou, dar nu am reușit să-l trag în sus decât foarte puțin. Osul a pocnit și m-am retras.

-Eu nu mai pun mâna.

-Hai, mamă, nu te teme, nu vrei să o lăsăm cu apa în sicriu. Așa ne trebuie dacă îl ascultăm pe Jurcuț. De ce oare nu am îngropat-o pe ploaie? Ce se întâmplă? O acopeream bine și gata. Nu se întâmpla nimic. Nu, că trebuie să ne rugăm. Ne-am rugat și care-i rezultatul?

Bătrâna Maria i-a întins un prosop și teancul de șervețele.

-Măi femeie, nu vorbi de rău pe preot, că ne bate Dumnezeu. Nu ai cum să te urci pe deal până la cimitir. N-ai cum. Apoi, până să sapi groapa se umple iar cu apă și mâl. Nu au încercat oamenii? Au încercat, dar nu s-a putut. Păi, cine e de vină? Preotul are dreptate, suntem răi și ne pedepsește Dumnezeu.

Profira a smuls mai multe șervețele, a ridicat piciorul moartei cu o mână și cu cealaltă a început să absoarbă apa.

-Mai taci și matală, vorbești atâta! Nu ne rugăm de două săptămâni și ce s-a întâmplat? Nimic. Uite că era să ne ia și mortul de pe masă. Păi, așa? Ai fost azi să te rogi?

-Cum, măi Profiro, nu de acolo vin acum? De dimineață m-am rugat.

-Și ce s-a întâmplat? Ai mutat muniții din loc? Ai oprit ploaia? Îi mai rău afară. Suntem pierduți. Ține piciorul moartei, să strâng apa!

Maria a lăsat șervețelele și prosopul și i-a apucat piciorul mamei.

-Măcar atât să facem, a replicat Profira, bun, acum să aprindem iarăși lumânările și să-i punem alte flori. Ar trebui să-i schimbăm și hainele, asta ne-ar mai lipsi.

Femeia s-a apropiat de mine și m-a luat în brațe.

-Biata de tine, ți-e frică de mamă-ta?

-Mi-e frică, mătușă.

-Hai, liniștește-te!

(Fragment de roman)

DESPRE DRAGOSTE... RĂZVAN GEORGESCU

Nu mi-ar fi plăcut să știu că lucrez cu plasă de siguranță și cred că acest lucru ar fi diminuat tensiunea și, poate, chiar și propria-mi tenacitate. Cred că mulți sînt ușurați că am terminat filmul acesta, că nu am azvîrlit banii pe fereastră.

— **Care este câștigul tău personal?**

— Eu am făcut acest film pentru mine personal, pur și simplu pentru a aborda niște teme pe care lumea - inclusiv eu - în general le evită. Am vrut să sparg un tabu prin această tematizare. Nu există nici o concluzie. Nu pot să zic că acum sînt mai deștept, mai înțelept. Nu am avut revelații senzaționale. Dialogul și discuțiile cu toți interlocutorii mei din film m-au ajutat să-mi găsesc liniștea și să accept ideea morții. Filmul acesta m-a ajutat să învăț că nu se termină totul cu moartea. Tocmai cînd crezi că propria poveste se termină, ea merge mai departe. Sînt mai împăcat cu mine și sper ca unii spectatori să fie la rîndul lor mai puțin speriați de o temă pe care în genere o evită.

— **Mă impresionează deschiderea și onestitatea gândului de a împărtăși această experiență și de a ușura accesul spre o zonă tabuizată.**

— Moartea este un loc fără memorie și, practic, un sentiment pe care l-am împărtășit cu interlocutorii mei a fost acela că, așa cum spune și Immendorff, tot ce am discutat noi în acest film mîine nu va mai exista, va mai exista doar filmul, "o fărîmă de memorie dintr-un loc fără memorie". Este de fapt mitul lui Sisif. Sisif este omul care se mișcă într-un spațiu clar limitat, își împinge stîncă lui pe munte, iar Camus spune că trebuie să-l vedem ca pe un om fericit care și-a găsit vocația, ca pe un călugăr care meditează eliberat de constrîngerile cotidiene. Eu cred că trebuie să-l vedem ca pe un om fericit nu pentru că și-a găsit vocația prin drumul trudnic pe munte, ci pentru ceea ce a făcut înainte. Noi uităm cine este Sisif. El a făcut - în ochii zeilor - o greșeală capitală, a învins moartea prin șiretenie sau, dacă vrei, prin creativitate, l-a pus în lanțuri pe Thanatos. Dacă el este fericit, eu cred că este fericit din cauza aceasta, pentru că a învins moartea. Din acest motiv a devenit nemuritor, nu pentru că împinge un bolovan. Toți artiștii cu care am vorbit ilustrează această victorie. Despre asta este vorba în filmul meu, despre încercarea de a învinge moartea, respectiv uitarea, pornind la drum. L-am făcut ca să-mi dau curaj, dar întotdeauna în speranța că el va da curaj și altora. Chiar dacă este o temă dificilă, călătoria nu m-a deprimat și nici oamenii cu care am discutat nu au dat semne de deprimare. La acest film se poate și rîde.

— **Ai vrea să definești momentul în care te afli acum pe parcursul evoluției tale ca cineast?**

— Înainte vreme, lucrînd și pentru televiziunea BBC, eram de părere că autorul unui film documentar bun trebuie să dispară, că nu ai voie să îi simți respirația. Ea nu ar face decît să tulbure obiectivitatea și perspectiva necesară. Între timp, am ajuns la convingerea că filmele cele mai puternice și efective sînt, dimpotrivă, cele în care vocea auctorială este una prezentă și puternică; în care simți nevoia autorului de a face acest film. Nu mai am chef de filme anonime, pline de teze. Mă interesează tot mai mult perspectiva individuală, personală. Astăzi se caută și se fac filme pe teme globale, teme care amenință umanitatea în general, fie că e vorba de terorismul modern sau de colapsul climatic. Industria filmului documentar de azi nu prea mai are timp de o moarte mărunță individuală, oricît de universale ar fi implicațiile ei. Cu timpul am devenit un spectator implicat al acestei lumi; călătoresc, am întîlniri și experiențe interesante pe care încerc să le combin într-

un mod creativ și personal. Cu toate acestea nu mă vîd ca un artist care lasă în urmă ceva. Lucrînd într-un domeniu efemer - viața publică a unui film documentar este în general foarte scurtă - îmi pun de o vreme încoace întrebarea cum poți realiza un film care să-și păstreze actualitatea și peste zece ani, fie prin tematica universală, fie prin modul de abordare. Cred că nu poți realiza asta decît prin implicare, prin vocea ta. În ceea ce mă privește, *Testimonial* este primul film în care vocea mea se aude și în care eu mă expun în mod evident.

— **Vorbeai ieri despre un element de continuitate a filmului. Există un plan concret?**

— M-am gîndit să întrunesc toate interviurile făcute în legătură cu acest film într-o carte. Atunci imaginea ar fi completă pentru că ar apărea și vocile aparținătorilor, care mie mi se par esențiale.

— **Care ar fi publicul acestei cărți? Cine ar beneficia de ea?**

— În primul rînd, astfel tabloul ar fi complet. Tabloul este numai pe jumătate adevărat dacă prezintă doar perspectiva celor aflați în plină încercare. Mulți alți oameni, aparținătorii, prietenii, sînt implicați în mod direct sau indirect în această încercare. Cred că oricine se poate identifica cu această experiență, pentru că aproape nu există un om care să nu aibă un caz de boală în familie sau în cercul imediat de cunoștiințe.

— **Te-ai gîndi să faci un film?**

— Eu nu mă încumet să fac un asemenea film. Pot să fac numai filme pe care le simt aproape, care mă reprezintă total. Este doar un gînd datorat probabil și faptului că vîd ce înseamnă o asemenea încercare pentru aparținători, pentru soția mea, de exemplu. Sînt convinși că pentru cei care asistă la acest spectacol încercarea este mult mai grea, mult mai dificil de digerat decît pentru cei aflați în cauză. În primul rînd, ei trebuie să se pună în situația celor bolnavi, un efort deosebit de anevoios, apoi să-și prelucereze propriile traume. Celălalt la un moment dat pleacă, își ia tălpășița, iar ei rămîn singuri să prelucereze totul. Situația, chiar dacă nu o percep în toată amploarea ei, sînt convinși că este mult mai complexă. Propriul destin ți-l asumi și îl accepți destul de repede. În această încercare prin care am trecut este clar că soția mea suferă mai mult pentru că nu are cum să se înarmeze, să dezvolte o strategie. Încerci mereu să reduci totul la un nivel cotidian de supraviețuire.

— **Ce crezi că ar spune oamenii aceștia, ce ar omite și ce ar nuanța?**

— Premisa este cea a sincerității. Dacă nu este sincer, răspunsul nu funcționează. Dacă mă întrebi care ar fi motivul pentru ca ei să se articuleze, eu cred că unii aparținători au dorința de a se explica sau justifica; este o reacție firească. Chiar și unii dintre protagoniștii filmului meu au fost părăsiți de partenerii care nu au făcut față psihic, emoțional sau intelectual acestei situații. Cred că acești oamenii ard de nerăbdare să se explice. Ei sînt supuși unei sentimente sociale, iar reacția lor este, de fapt, dincolo de acuză. Ea este de înțeles. Nu pot eu s-o explic, dar o înțeleg. Este greu să nu judeci rigid.

— **Răzvan, care sunt proiectele tale actuale?**

— Acum că am terminat cu moartea - am bifat-o! - mă preocupă tot mai mult ideea de iubire. Proiectul meu următor gravitează în jurul acestei teme. În primul rînd, sub forma unei cărți pe care tocmai o scriu, dar și sub forma unui film, din nou pentru postul de televiziune *Arte*, pe care sper să încep să îl încep în luna martie 2009. Este un proiect cu bătaie mai lungă, dar la urma urmei, de ce nu?

TOAMNA, BUDAPESTA FORUMUL LITERATURII CENTRAL-EUROPE

O inițiativă cu totul remarcabilă a reunit în 26 septembrie la Budapesta forțele câtorva instituții culturale de prestigiu (EUNIC, Centrele și Institutele culturale ale Bulgariei, Cehiei, Poloniei, României, Slovaciei, precum și Universitatea Central-Europeană) spre a organiza o întîlnire internațională, *Central European Literature Forum*. Sub genericul *Between Fiction&Reality. Dilemmas of the Central-European Writers*, forumul a așezat alături (în generosul spațiu al CEU) scriitori, poeți, critici și istorici literari din Polonia, Cehia, Slovacia, România, Bulgaria, Ungaria: György Konrád, Olga Tokarczuk, Michal Hvorecky, Teodor Dimova, Joanna Derdowska, Kinga Dunin, Jenő Farkas. România a fost reprezentată de Adriana Babeți și Nicolae Prelipceanu. Discuțiile moderate de criticul literar Eszter Babarczy au fost deosebit de vii, antrenând nu doar scriitorii invitați, ci și parte din numerosul public. Reușita manifestării s-a datorat cu asupra de măsură implicării pline de dedicație a ICR Budapesta, întregului colectiv al acestuia, coordonat de Brîndușa Armanca.

Încă o probă a profesionalismului acestui

colectiv a fost organizarea la Muzeul de artă contemporană din Budapesta a unei expoziții cu totul excepționale prin anvergură și calitate: *Cadouri din viitor*, a artistului Mircea Cantor. La vernisajul din 26 septembrie a participat un numeros public, critici și istorici de artă, oficialități ale vieții culturale române și maghiare.

FRAGMENTE PIA BRÎNZEU

Fragmente este titlul expoziției artistului plastic Geo Goidaci, organizată de curînd la galeria "Helios" din Timișoara. Titlul nu este întâmplător și are profunde conotații filozofice. În primul rînd, fiecare sculptură din expoziție reprezintă un fragment de viață și răsună ca o invitație spre lumea proprie a sculptorului, formată din învolburările unei geografii europene complexe. Plecat în 1984 în Germania și invitat ca restaurator în Italia și Grecia, Goidaci a colindat continentul, reîntorcându-se acum, după mai mult de două decenii, pentru a expune iarăși în chiar locul unde a debutat. Dacă prima sa expoziție s-a numit "Praguri", pentru a marca trecerea dinspre tinerețe spre maturitate și, ulterior, dinspre românism spre europenitate, cea recentă include, pe lângă sculpturile în marmură sau lemn de nuc, și grafică digitală, o dovadă a felului ingenios în care pot coexista un sculptor, un restaurator și computerist de mare finețe.

În al doilea rînd, Goidaci pleacă în demersurile sale plastice de la ideea biblică a iubirii, una din temele sale favorite. Este varianta iubirii creștine, legată în Epistola a 13-a a lui Pavel către Corinteni de capacitatea fragmentară a omului de a percepe realitatea, dar și de nevoia continuă de mi-
lostenie pe care o simțim ori de câte ori trecerea timpului ni se pare neînduplecată. Goidaci le-a trăit pe ambele, lucrînd alături de o echipă de restauratori specializați în sculptură antică greco-romană. A fost atunci inspirat de fragmentele unor sculpturi recuperate de arheologi, parțial rocă amorfă, cu o textură specifică, rugoasă, parțial dovezi culturale ale unor civilizații de mult apuse. Aceste fragmente l-au invitat pe artist să completeze părțile lipsă, să se joace cu forme virtuale, să intre în lumea standardelor antice, finisînd piatra asemenea marilor maeștri pentru a-i reda suflarea

perfectiunii. Ca și resturile arheologice, statuile lui Goidaci au și ele trăsături fin conturate, dar numai parțial terminate. Rămase cumva în suspensie, ele par mutilate de rupturile destinului, de emoția dramatică a unei adânci dureri personale. Dar cum, în neterminarea lor, cer să fie completate de celelalte fragmente din expoziție, devenind întreguri prin rezonanța neașteptată cu piesa din imediata lor vecinătate, sculpturile simbolizează și o suferință colectivă, legată de imaginea metaforică a unei epoci dispărute, al cărei ideal de armonie și frumusețe trebuie recuperat.

Seria de opt autoportrete de grafică digitală din expoziția recentă a lui Goidaci fragmentează și ele corpul, dar din altă perspectivă, cea a alunecării progresive a trupului de carne înspre un eu spiritual dominat de lumină. Artistul stabilește astfel legătura cu cele trei etape distincte din viața sa, în care lumina a fost captată mereu altfel. Dacă statuile din marmură de Carrara dezvăluie "lumina condensată" a pietrei, arta digitală, în schimb, caută să descrie corpul prin urmele materiale ale cuantelor de lumină lăsate pe ecranul hîrtiei sau al pânzei. Văzut ca un sistem energetic ondulatoriu, compus din atomi în continuă vibrație, corpul este menținut "în formă" de un câmp morfogenetic specific, inividualizat prin felul cum redă lumina fizică și, dincolo de ea, pe cea a sacralității. De aici se ajunge, într-o ordine cronologică inversă, la icoanele din lemn de nuc aurit. Și ele poartă, dar în negativ, amprenta feței artistului ca dovada unei complexe evoluții spirituale, realizată prin extaz religios, meditație filozofică și efort artistic susținut. Întors cu spatele spre privitor, sculptorul ne invită să-i completăm imaginea prin puterea minții noastre. O facem cu drag, însoțind-o de un gînd de recunoștință pentru iubirea de frumos și promisiunea de fericire pe care reușește să le stârnească în noi.

DESPRE CUM SĂ PUI SARE PE CALEA FERATA

DANA CHETRINESCU

Să le interzici prin lege chinezilor să aibă mai mult de un copil e un abuz. Dar să le interzici prin lege sud-americanilor să aibă mai mult de un câine frizează ridicolul. De ce și-ar bate capul legislativul cu ceva de competența administratorului de bloc – dacă or avea și columbienii cetățeni din această categorie, atât de căutată pe la noi? Cu toate acestea, constituțiile, monitoarele oficiale, codurile și codicilele, pachetele de legi și ordonanțele de urgență stau să se năruie sub povara rânduieilor lipsite de noimă.

În Anglia, bunăoară, aflăm cu stupeoare că o lege care putea fi oarecum valabilă pe la 1500 și ceva a fost păstrată ca atare doar de dragul tradiției, chiar dacă ea nu mai înseamnă nimic pentru omul modern, care – unde mai pui – este și simpatizant laburist sută la sută: tinerii care au depășit vârsta de 14 ani trebuie să ia neapărat lecții de tir cu arcul cel puțin o dată pe săptămână, lecții care vor fi organizate în fiecare parohie respectabilă. O regulă absurdă care are măcar o scuză ecologică este cea conform căreia orice taximetrist londonez trebuie să aibă neapărat asupra lui, în orice moment, un braț de fân și un săculeț de orz... Dacă toate acestea sunt pe deplin justificate de respectul conservatorilor pursânge pentru vechile cutume și pentru monarhie, mă întreb ce-o fi zăcând ascuns în spatele unei legi care sună cam așa: este interzisă comercializarea oricărui produs alimentar în zilele de duminică, cu excepția morcovilor.

Dacă credeam că New York-ul este orașul tuturor posibilităților, trebuie urgent să ne revizuim bagajul de clișee dobândit pe filieră hollywoodiană: nu-mai Sarah Jessica Parker și celelalte trei năbădăioase își pot face de cap și zi noapte pe acolo; pentru muritorii de rând există o lege care prevede clar o amendă de \$ 25 pentru flirt. Și amatorilor de comedii romantice în care Meg Ryan (sau Michelle Pfeiffer) se îndrăgostește la prima vedere de Tom Hanks (sau de George Clooney) te miri pe unde statul New York le-a pregătit o surpriză neplăcută: când se află într-un lift, un cetățean cât de cât respectabil nu are voie să se adreseze nimănui și nici să își aștească privirile altunde decât spre ușă, în timp ce-și ține mâinile împreunate.

Dar mie cel mai mult mi-a plăcut o altă lege, din Arizona de felul ei, care spune că cel care pune sare pe șinele de cale ferată este pasibil de pedeapsă cu moartea. Cunoștințele mele în materie de lucru mecanic sau de stările de agregare ale materiei sunt prea modeste pentru a vedea dincolo de cuvinte, dar experiența mea de viață în preajma căilor ferate este atât de vastă, încât nu pot decât să recunosc că slovele legiuitorilor din Vestul sălbatic mi-au mers direct la inimă. Vreau să spun că mi-au pus sare pe... rană. Cu toții știm cât costă un bilet de tren și ne revoltăm când ni se închide gura cu lista de prețuri la servicii feroviare în străinătate. Sărim ca arși, strigând că prețurile vestice ne garantează cel puțin faptul că sintagme celebre de genul "supliment de viteză" sau "clasă" sau "buton pentru reglarea temperaturii" presupun existența unei legături mai mult sau mai puțin subtile între simbolul grafic și realitatea pe care acesta o denotă. Eu m-am împăcat de mult cu gândul că asemenea legături nu vor exista în viitorul previzibil în marea familie a CFR, nici măcar atunci când e vorba de progenerura ei mai privilegiată și mai snoabă, CFR Internațional. Am acceptat, cu seninătate mioritică, adevărul unei vorbe din bătrâni, aceea că unde n-a dat Dumnezeu, omul n-are de unde să ceară, nici măcar când e vorba

de acest din urmă vlăstar al drumurilor de fier, adică remunerație mică, după buget. Face și el ce poate: vagonul e vechi, șina se dilată din cauza încălzirii globale, iar nașul nu are o motivație financiară adecvată.

De curând însă am înțeles că, deși oferta este pe măsura posibilităților modeste, tot destinul cel orb, căruia îi este dat să încurce și să descurce căile (ferate), are ultimul cuvânt de spus, prin gura marii preotese care oficiază din beciul Agenției de Voiaj. Nu doream atunci decât să cumpăr, cu bani mulți, mulți, un modest bilet care să-mi înlesnească accesul spre o destinație foarte terestră, doar la o aruncătură de băț distanță, adică circa 650 km, într-un oraș din Slovenia. Pythia feroviarilor mi-a oferit, după sacrificarea unei ogrăzi întregi de cocoși negri, a unei jumătăți de turme de oițe blânde și neștiutoare și a unei perechi de boi vânjoși, un traseu de vreo 2000 km, care urma să fie parcurs într-o noapte, o zi și încă o noapte, punând la socoteală și numeroasele escale prin gări al căror nume a fost demult uitat de cartografia vremurilor noastre. Am încercat să îmi notez meticolos fiecare silabă, fiecare jumătate de cifră pe care o auzeam, uitând – vai mie – că oracolele nu grăiesc niciodată lipsit de echivoc, pentru că nici unui muritor nu-i este dat să-și afle viitorul. Mi s-a revelat, așadar, că trenul pleacă din Budapesta spre Zagreb "cam pe la șase". "Șase și cât?", am întrebat, asemenea regelui Macbeth, care voia să afle de la Hecate ce ființă nenăscută din femeie îl va răpune. "Și cinci", au tunat soarta și zeul transporturilor într-un singur glas de funcționară sictirită. Și, după o pauză demnă de un orator mai celebru: "Asta dacă îl prindeți".

Curat oracol îi fu vocea. Trenul care m-a purtat de la Arad înspre Budapesta a întârziat o oră și cinci minute. Între trenul de Budapesta și cel de Zagreb aș fi avut fix o oră. Diferența fatică de cinci minute este, fără îndoială, o frântură de clipă smulșă din orele astrale ale omenirii. Ca o adevărată victimă a destinului nemilos, am aflat apoi că următorul tren spre Zagreb, pe care Pythia mi-l prezisese la ora 11, pleca doar la 17, pentru a face apoi o haltă de șase ore, în toilul nopții mult prea răcoroase, pe un peron pustiu. Și pentru că drumul îmi fusese de la început înăspriț de-o gură spurcată, nici la întors nu mi-a mers mai bine. Trenul, spusese marea doamnă a Estului sălbatic, pleca la orele 21 din Maribor, pentru a ajunge, pe la 2 dimineața, pe un alt peron pustiu, de pe care urma să mă cațăr, cu un dram de noroc, în expresul de Veneția. La orele 21 trag după mine geamantanul fără prea multă tragere de inimă prin gară: nici urmă de tren, nici urmă de pasageri. Un feroviar milostiv îmi explică ceva de neînțeles, care se dovedește apoi a fi un fapt de "Mersul trenurilor" pentru începători, nivel de alfabetizare: trenurile locale, "fără rang" – pentru cunoscători – nu circulă peste weekend în timpul nopții. Asta se întâmplă într-o sâmbătă. Pythia mea era mare preoteasă, nu instructoare nevoită să citească pe litere, pentru toți netoții, tabela Plecări-Sosiri. Un alt suflet milos, înduioșat de suferințele mele, m-a repezit atunci până la gara unde se făcea joncțiunea cu trenul de Veneția.

M-am adus aminte că săptămâna asta trebuie să-mi iau bilet la Săgeata Albastră care, dacă m-am informat corespunzător, ar trebui să mă ducă sâmbătă la Cluj. Îmi adun deci tot curajul ce mi-a mai rămas ca să tulbur liniștea din Sala Pașilor Pierduți, în anul de grație 2008, că de n-ar fi, nu s-ar povesti etc.

ȘOARECII LUI NAPOLEON

CIPRIAN VALCAN

"Iubitorii de câini din întreaga lume vor fi revoltați să audă că autoritățile din Lima, capitala Republicii Peru, au limitat la unu numărul câinilor pe care o persoană are dreptul să îi țină în apartament. Noua lege îi afectează deocamdată doar pe locuitorii cartierului Jesus Maria, care nu mai pot ține mai mult de un câine în apartament, informează Reuters. Mai mult, legea cere ca cel puțin 51% dintre cei care locuiesc într-un bloc să-și dea aprobarea pentru ca respectivul proprietar să-și aducă animalul în apartament. Cei care locuiesc la case au totuși dreptul să țină doi câini, însă cei prinși că încălcă noua lege vor fi aspru pedepsiți. A fost instituită o amendă de 237 de dolari pentru cei prinși cu mai mulți câini în apartament, care vor fi lăsați și fără animalele de casă dacă se dovedește că încălcă legea" (*Gândul*, 26 septembrie 2008)

Potrivit unei legende apărute în mediile clericale franceze de la începutul secolului XX, Napoleon ar fi primit misiunea să ia cu el pe insula Sfânta Elena douăzeci de șoareci dresați de naturalistul Germain Poulain, un mare iubitor al rozătoarelor de toate felurile, care a sfârșit mâncat de șobolani sub un pod din Londra. Șoarecii respectivi, hrăniți doar cu ridichi și miez de nucă, erau obișnuiți să defileze zilnic îmbrăcați în uniforme de cel mai importante armate europene, să poarte în lăbuțe puști miniaturale de lemn și să imite cele mai populare cîntece ale soldaților francezi. Doi dintre ei dobîndiseră chiar rudimente de latină și greacă, fiind însărcinați să rostească de două ori pe zi *Pater noster* în fața camarazilor chîțcăitori siliți să simuleze pioșenia, în vreme ce Jacques, un șoarece vopsit în verde, picta cu coada lui impresionantă tablouri în genul lui Poussin.

Singurele ceasuri de amuzament din ultima parte a vieții marelui Napoleon au fost acelea petrecute alături de compania lui de șoareci. Las Căses povestește că Împăratul se retrăgea de două ori pe săptămînă vreme de cinci ore, fără să permită să fie tulburat sub nici un pretext, iar abatele Coquin ne asigură că acelea erau orele folosite pentru a se juca în tihnă cu șoarecii, străduindu-se să-i învețe versuri din Corneille și Racine sau, alteori, strigături corsicane despre fete mari și fete bătrîne. Se pare că la începutul anului 1820 cel mai mic dintre șoareci, Wagram, a inventat chiar un alfabet special pentru pisici, ce urma să fie prezentat într-o ședință festivă a Academiei Franceze. Tot atunci Arcole, un șoarece originar din Sardinia, a pus la punct un complicat număr de jonglerie, fiind capabil să țină în aer simultan cinci boabe de orez. Unele mărturii vorbesc despre intenția Împăratului de a concepe un tratat despre inteligența rozătoarelor, în vreme ce surse provenite din mediul iezuiților susțin că Napoleon voia să trimită un memoriu Papei prin care să ceară recunoașterea existenței sufletului animalelor.

Perfidul Albion a hotărît însă să pună capăt acestei satisfacții nevinovate, sperînd să provoace sfîrșitul cît mai grabnic al temutului corsican. Pe insulă a fost trimis Hamlet, un șoricar dresat chiar de ducele de Wellington, iar acesta a reușit să-i ucidă în mai puțin de două săptămîni pe aproape toți șoarecii. A scăpat cu viață doar Jacques, șoarecele verde, adăpostit în buzunarul de la piept al Împăratului, însă după încă trei săptămîni el avea să fie otrăvit de un grădinar scoțian.

Napoleon a mai trăit doar șase luni. Simțindu-și sfîrșitul aproape, le-a cerut oamenilor săi ca șoarecii să fie răzbunați. La doar trei zile de la moartea lui, Hamlet a fost găsit spînzurat de un copac, iar grădinarul otrăvitor s-a sufocat în mod misterios în somn.

Adoratorii fanatici ai Împăratului au păstrat o ură nepieritoare tuturor cîinilor din lume, hotărînd să facă totul pentru a le stîrpi seminția. Se pare că în vremea lui Napoleon al III-lea a fost propusă chiar masacrarea tuturor lătrătorilor de pe teritoriul Franței, însă ideea a fost respinsă din pricina revoltei opiniei publice. Un rege african, admirator înfocat al lui Napoleon, a cumpărat în anul 1883 72 000 de cîini, pe care i-a ars în fața palatului său. Un ministru belgian a otrăvit cu propria-i mîină 60 de cîini cu prilejul zilei de naștere a Împăratului.

Decizia consilierilor locali de la Lima pomenită la început a fost inspirată de puternicul partid de orientare bonapartistă aflat la conducerea orașului. Jesus Arrabal, primar de mai bine de 12 ani, dormea din vreme liceului cu un portret al Împăratului ascuns sub pernă, așa că ura lui față de cîini era cunoscută de aproape toată lumea. Au fost suficiente cîteva reclamații ale unor pensionari pentru ca hotărîrea să fie adoptată. Iar dacă lucrurile continuă în același ritm, la anul vom asista la primele ghilotinări publice ale cîinilor de la Lima, în vreme ce statuia șoricelului Wagram va fi instalată în piața centrală a orașului.

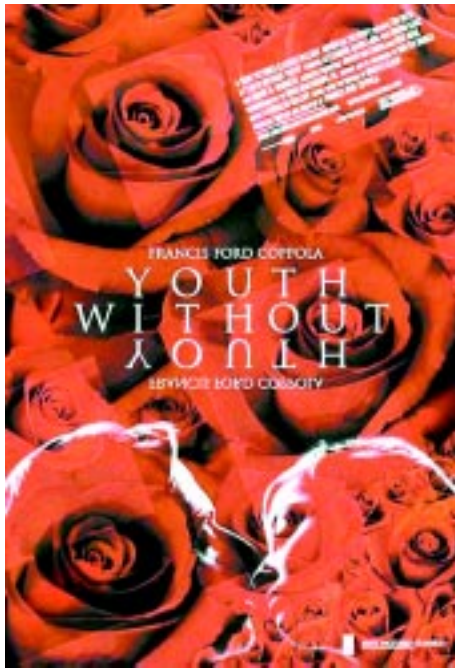
COPPOLA: PORTRETUL REGIZORULUI ÎN TINEREȚE

ADINA BAYA

În galeria titlurilor cinematografice care au marcat definitiv alura Hollywoodului în a doua jumătate a secolului trecut, multe dintre producțiile lui Francis Ford Coppola dețin locuri proeminente. Printre ele se numără cele trei părți ale filmului *Nașul* (*The Godfather*) – primele două regizate în anii '70 și responsabile pentru propulsarea câtorva actori, cum ar fi Al Pacino, Marlon Brando și Robert De Niro, spre o carieră de proporții în "industria viselor". În aceeași categorie intră *Apocalipsa acum* (*Apocalypse Now*) – aclamat de criticii culturali și de film deopotrivă pentru tonul răspicat cu care descrie chipul tumultuos al Americii în timpul războiului din Vietnam. Am mai putea aminti adaptarea cărții lui Bram Stoker, *Dracula*, care ne făcea să constatăm amuzați pe la începutul anilor '90 cum arăta imaginea Transilvaniei împachetată à la Hollywood. Sau *Peggy Sue se mărită* (*Peggy Sue Got Married*), filmul în care Kathleen Turner și Nicholas Cage trăiesc o poveste de dragoste cu multe sușuri și coborâșuri lăbărtate cu ambiție SF peste câteva decenii.

E ușor de înțeles de ce venirea în România a unui regizor responsabil pentru producerea atât de multor titluri antologice din istoria cinematografului american a stârnit eferescență în rândul presei și oamenilor de film autohtoni în 2005. Maestrul nu numai că alesese mica noastră țărișoară provincială pentru a turna o peliculă, dar era hotărât să facă echipă cu actori și oameni de producție locali. În plus, el însuși a ținut să precizeze că nu se află aici din cauza constrângerilor financiare ale unui film cu buget mic, ci pentru că aici e locul firesc de filmare a ecranizării uneia dintre creațiile literare ale lui Mircea Eliade. Treaba a stârnit un șir continuu de aplauze timp de 18 luni, cât au durat filmările, cadentate de micile subiecte de știre mai mult sau mai puțin inventate de presă pe parcurs: președintele Băsescu l-a invitat la dans pe regizor, Coppola a zis cât de frumoși și talentați sunt actorii români, s-a infiripat o idilă între Coppola și Loredana Groza ș.a.

Ce s-a spus mai rar sau deloc este că, la data venirii sale în România, regizorul se lăsase practic de făcut filme. De la ecranizarea *Omului care aduce ploaia* de John Grisham în 1997 – pasabilă, dar departe de succesul filmelor menționate mai sus –, Coppola abandonase scaunul regizoral pentru a se dedica unui business de familie, într-o industrie depărtată de platourile de filmare: cea a fabricării vinului. Nu e deci foarte surprinzător că, deși regizată de un nume din "galeria granzilor americani", ecranizarea cărții lui Mircea Eliade, *Tinerete fără tinerețe*, pare a aluneca în afara cunoscutei matrițe folosite la fabricarea previzibilă a producțiilor de serie cu succes măsurat la box-office. După cum mărturisește însuși autorul peliculei, acesta nu este un film tipic hollywoodian. Scris, regizat și în mare parte finanțat de însuși Francis Ford Coppola, acest tur de forță cinematic e descris confesiv de autor drept o încercare de a înțelege "ce înseamnă viața, realitatea și conștiința cu adevărat".

Din loja senectuții, regizorul mărturisește că succesul trilogiei *Nașul* l-a deturnat de la intențiile pe care le avusese inițial în cariera de regizor, iar acum e pregătit să se întoarcă la ce ar fi vrut să facă în cinema în tinerețe. Pe o piață dominată de producții comerciale, el spune că e pregătit să își asume "riscul" de a face filme de artă, care să-i reflecte interesele intelectuale¹.

Tinerete fără tinerețe este cu siguranță un film "de mare risc". Plin de scene frumoase de privit chiar și fără sonor, care amintesc de atmosfera *noir* și de decadența maladiivă a camerelor roșii din filmele lui David Lynch, filmul este greu de descris ca un ansamblu coerent de întâmplări. Carențe nu sunt vizibile doar la nivelul fluenței scenariului, ci și în secvențialitatea tonurilor. Legătura dintre conflictul amoros și grandiosul proiect de realizare a unei istorii a limbajului, ce asigură unitatea poveștii lui Eliade, este insuficient și neconvingător dezvoltată în film. E imposibil să nu observi teatralitatea forțată cu care Alexandra Maria Lara, în rolul Veronicăi / Laurei, bolborosește cuvinte într-o limbă moartă. Sau modul artificial în care Tim Roth, în rolul lui Dominic Matei, subliniază apăsător diverse concluzii evidente, vorbește cu un *alter ego* malefic sau se trezește cu flori de trandafiri în brațe (există oare vreun simbol mai demonizat al dragostei?). Nici măcar Bruno Ganz, care a făcut recent un rol superb în *Ultimele zile ale lui Hitler*, nu reușește să-și translateze partea din scenariu într-o prezență credibilă și notabilă pe ecran. Voi fi sinceră: filmul merită văzut numai dacă aveți curiozitatea sau simțiți datoria de a observa cum a putut fi Eliade citit și interpretat pe peliculă de un (fost) mare regizor. Altfel, cele două ore și jumătate de proiecție nu vor aduce decât puține momente de revelație și scene care amintesc vag de semnătura unui autor de film notabil.

¹ Vezi interviurile cu F.F. Coppola realizate de postul ITN și disponibile online la adresele: http://www.youtube.com/watch?v=5JSxmzK5_TY și <http://www.youtube.com/watch?v=oQRVpbOPOc&NR=1>

O BUCLĂ A TIMPULUI

CRISTINA CHEVEREȘAN

Pe cititorul autohton un titlu precum *Tinerete fără tinerețe* îl va duce inevitabil cu gândul la basmul lui Petre Ispirescu, poate una dintre cele mai tulburătoare povești românești – *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. E povestea unui Făt-Frumos ademenit să se nască prin promisiunea fan-tezistă a unor părinți exasperați. Nici chiar mai-marii împărăției nu reușesc totuși să-i ofere darul tinereții veșnice, pe care îl caută și cucerește singur. Acesta e însă valabil doar într-un univers paralel, un spațiu alternativ unde curgerea timpului a fost abolită prin înghețarea memoriei. Odată reactivată, aceasta aduce cu sine sfârșitul tragic al mereu-tânărului protagonist, care alege să părăsească dimensiunea privilegiată a existenței pentru a reveni la cea reală. La capătul călătoriei de întoarcere, în urma unor îmbătrâniri succesive, îl așteaptă, necruțătoare, Moartea.

Este, de altfel, și deznodământul nuvelei *Tinerete fără tinerețe*, publicată de Mircea Eliade către finalul vieții și strălucitei cariere. Tachinând din titlu așteptările cititorului, scriitorul nu dezamăgește. Preia o suită de elemente ale basmului la care pare a face aluzie (miturile tinereții veșnice și eternei reînțarceri, probele inițiatice etc), dar creează o poveste nouă, surprinzătoare, schimbând sau inventând sensuri cu lejeritate postmodernă. Experiența extraordinară a bătrânului profesor Dominic Matei, trăsnit în Noaptea de Înviere pe când se pregătea să își pună capăt zilelor, este o aglomerare de schimbări de situație. Suspansul domină un text fluid, provocator, ce arareori îngăduie o clipă de relaxare celui care îl parcurge. Atenția e solicitată la maximum, detaliile și firele narative multiplicându-se odată cu trecerea paginilor.

Ceea ce inițial pare o intervenție providențială întru îndeplinirea ultimei dorințe a unui om sfârșit e doar începutul aventurii. În urma loviturii de trăsnet, ars complet, profesorul nu doar supraviețuiește miraculos, ci se transformă complet. Are aspectul unui bărbat de treizeci de ani și abilități nemaipomenite. Memoria care îl părăsea înaintea bizarului incident ajunge la o acuitate fenomenală, dezvăluindu-i cunoștințe nebănuite. "Începuse să creadă că avea [...] o foarte curioasă hipermnzie. Încă înainte de a i se fi adus dicționarul și gramaticile de la Piatra, se trezise într-o zi că recită versuri chinezești, vizualizând în același timp caracterele și traducând pe măsură ce recita". Fără vreun efort anume, uimește lumea științifică, devenind peste noapte un caz, un obiect al interesului public, "cel mai prețios exemplar uman care există azi pe tot globul".

Unicitatea dobândită dă naștere problemelor. Lucrurile se complică: real și ireal, prezent concret și trecut mitic, viață și vis se contopesc. Limita dintre lumi, timpuri și spații se subțiază, devine flexibilă, permeabilă. Dominic Matei contrazice teoriile existente: e în stare să recupereze condiția originară a unei lumi a comunicării fără limite, dar are și forță anticipatorie, premonițiile apărându-i cu precădere în momente de somnambulism. Condiția sa aparte pune la

încercare atât răbdarea și vigilența unor instituții cât se poate de reale (Gestapo-ul, presa, comunitatea medicilor și cercetătorilor etc.), cât și capacitatea cititorului de a-și suspenda neîncrederea și impulsurile realiste.

Prin fabricarea unui scenariu cu asemenea valențe, Eliade se îndreaptă către *science-fiction*. 'Venerabilul' (porecla protagonistului) e o ființă hibridă, rodul unui experiment inexplicabil pentru mintea și cunoașterea umană. Poate de aceea autorul se ferește să dea verdicte sau să ofere soluții concrete la enigma pe care o reprezintă Matei, mulțumindu-se să formuleze întrebări retorice și să deschidă piste de interpretare. Și totuși *Tinerete fără tinerețe* nu e o simplă schiță de roman SF. Misterul ce învăluie identitatea profesorului Matei, strădaniile pentru păstrarea secretului transformă nuvela într-un parcurs detectivistic cu obstacole. Mai mult, natura și interesele scriitorului conferă textului un substrat simbolic aparte. Apetitul pentru ipoteze senzaționale perpetuează atmosfera conspirativă, iar intriga romantică își face, la rândul ei, loc în peisaj (nu se poate trece cu vederea altruismul unui îndrăgostit ce se sacrifică spre binele iubitei).

Nu pot rămâne neobservate nici alte mărci ale prozei lui Eliade. India se înscrie în sinuosul traseu al rejuvenatului Matei. Sufletul său pereche, tânăra Veronica, îi trăiește experiența în oglindă. Trăsnită în timpul unei furtuni, se trezește vorbind sanscrită, convinsă că e "Rupini, fiica lui Nagabhata, din casta *kshatria*, descendent dintr-una din primele familii din Magadha convertite la budism". Tema "dublului", a eului scindat, digresiunile filosofice, dar și peregrinările personajului printre locații (Irlanda, Elveția) și evenimente (Hiroshima, Buchenwald, al Doilea Război Mondial) ce perpetuează impresia de real și adâncesc misterul – toate fac din nuvelă un text dens, generos cu varii tipuri de cititor și de lectură. La ieșirea din fascinanta buclă a timpului, asemenea destinului unui Făt-Frumos care și-a sfidat condiția, povestea lui Dominic Matei intrigă și pune pe gânduri. Chiar și după trecerea în alt mileniu.

TUR DE ORIZONT

Scriitorul Pavel Gătăianțu a editat la Novi Sad o arătoasă și consistentă "revistă de literatură, artă, cultură și tranziție", **Europa** ● "...încercăm să ieșim din anonimul sintagmei *minoritate națională*, căreia i se impune veșnic adevărul din *centru* sau din *centre*. Acceptăm ideea că elitele culturale apar și la *periferii*, care încet dispar într-o Europă cu frontierele laxe". ● "Merită Europa Oda bucuriei?" este titlul eseului semnat de Nikola Tomic, din care cităm concluzia: "...atâta timp cât popoarele europene urmăresc doar interesele naționale, fără a ține cont de aspirațiile vecinilor, sincer, consecvent, UE nu merită să se încununeze cu *Oda bucuriei* și să o folosească drept simbol al unității și valorilor pe care susține că le cultivă și protejează" ● Guvernării României nu or să se simtă stânjeniti de afirmația autorului sârb, fiindcă atât de puține fonduri europene au accesat, încât par că s-au gândit doar la vecini și la vecinii vecinilor ● Tot la capitolul "Idei europene", am mai citit "Ce se află în spatele stereotipurilor noastre", de Olivier Peyroux, "Cum definim o națiune?", de Dorde Tomic, "Biografii exemplare în comunitățile de cehi din zona Banatului", de Sânziana Preda ● Anca Băicoianu scrie despre "Întoarcerea huliganului", de Norman Manea, iar Mihaela Iorga Lazovic despre "Nu avem de ce să ne fie frică", ultima carte a lui Julian Barnes ● Excelent studiul lui Zoran Deric, "Aspecte filozofice și politice ale emigrațiilor slave în veacul al XX-lea" ● Nu lipsește din revistă poezia (autori: P. Gătăianțu, Dan Mircea Cipariu, Robert Șerban, Radomir Andric, Cornelia Maria Savu, Diana Corcan), proza (Mariana Stratulat, Cristian Robu-Corcan, Petar Tomici), reflectorul cărților și al revistelor, o cronică teatrală semnată de Ana Niculina Ursulescu, o cronică plastică de Mihai Bădescu, dar și "Viziuni moderniste în creația muzical-religioasă de factură ortodoxă", de Eugen Cinci ● Trimestrialul arată ca o revistă europeană și pentru că se bucură de un concept grafic de mare rafinament, aparținând artistului Doru Bosiock ● Ca bonus are și un CD

BLOG DUPĂ BLOG DUPA BLOG DUPA BLOG DUPA BLOG

Cum aproape tot românul posedă blogul lui, iar ce-i pe el e pus deoparte pentru internauții care sunt singuri, triști, curioși, nevrotici etc., **Noua literatură** (nr. 17) și-a propus să vadă cum stăm cu scrisul pe blog ● Ana Chirițoiu a avut curiozitatea (și nervii) să se "dea" pe la diferite adrese www, prilej care a făcut-o să recunoască faptul că "blogurile te pot fura ore întregi, mai ceva decât o carte bună, și te pot duce, din link în link, către capitole mai bine sau mai prost scrise ale unei antologii de literatură virtuală în timp real" ● Dar Ana a fost "zidită" în scaunul din fața compului de **princartier.blogspot.com**, care are, cică, "un umor foarte inteligent și o scriitură dozată cu mare artă" ● Dacă vrei să dai o raită prin Ferentari și să nu vă fie frică de niciun animal dintre cele care bântuie pe acolo, accesați **simonarr.wordpress.com** ● Dacă sunteți editor și aveți chef să publicați o antologie de texte gay, Ana vă trimite la un blog unde există un text cu aromă de...

melancolie: "Unde sunt poponarii de altădată?" ● Dacă dați pagina revistei, o să găsiți opiniile unor scriitori cu blog (opinii despre blog, nu despre popo!): Vasile Ernu, Ana Maria Sandu, Adrian Buz, Jean-Lorin Sterian, Costi Rogozanu ● De la Mihaela Michailov aflăm că în Graz, Austria, a avut loc festivalul "Blog the theatre", la care a participat și Teatrul Bulandra cu trei spectacole ale căror texte (de Maria Manolescu, Peca Ștefan și Daniel Popa) au fost inspirate de câteva bloguri. Deci se poate chiar și asta! ● Tot în **Noua literatură**, un interviu cu proprietatea unui "blog cu proză erotică", poeta Cătălina George

DACĂ LOGICĂ NU E, NICI BUCURIE NU-I

Cronicarul de la pagina 32 a **României literare** are în numărul 40 un grațios derapaj logic, deși chiar logica o invocă atunci când încearcă să demonstreze că Marius Chivu "consideră că tot ce a apărut până în prezent se situează *sub* romanul lui Adrian Sângeorzan" (e vorba de romanul **Cercul din fața casei**, de A.S.). ● De unde și cum o fi dedus Cronicarul asta din textul recenzentului – text pe care îl citează –, e greu de... stabilit. E cert însă că același Cronicar n-a citit nici cartea lui Sângeorzan, nici cronicile entuziaste ale Luminiței Marcu, Dan C. Mihăilescu etc. la aceeași carte. ● Chivu spune, e adevărat, că lecturând cartea, și-a înfrânt o mare prejudecată ("aceea că scriitorii români nu pot scrie cu farmec, umor și stil, debranșați de la menirea scrisului cu majusculă, o poveste care să conțină toate ingredientele pentru fi citită cu delicii maxime, de absolut oricine pune preț pe literatură"), dar să tragi de aici concluziile că redactorul **Dilemei vechi** îl pune pe A. Sângeorzan în vârful romancierilor și că același Sângeorzan e mediocru doar pentru că n-ai apucat tu să-i citești ultimile cărți, înseamnă să nu crezi în axioma de la pagina 10 a **României literare**, același număr, 40, a criticului Alex Ștefănescu: "Oamenii au inventat literatura ca să se bucure de ea, nu ca să se pricosească cu o corvoadă în plus". Logic, nu?

UN POET ÎN DACIA

Dacia literară (nr. 80) își dedică întregul conținut memoriei poetului Cezar Ivănescu ● Alexandru Zub, Basarab Nicolescu, Aurel Rău, Ioan Holban, Valentin Ciucă, Liviu Ioan Stoiciu, Ioan Pinte, Constantin Chiriac, Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru, George Stanca, Ion Zubașcu sunt doar o parte dintre cei care îl evocă pe autorul "Rod"-ului ● Constantin Coroiu, Nicolae Coande și Călin Ciobotari sunt autorii a trei dialoguri cu don Cezar, toate pline de afirmații spectaculoase, în stilul celui trecut la cele veșnice. ● Iată una: "Literatură și în special poezia din ziua de azi ar trebui să fie atât de *inadmisibile*, încât tipărirea unei cărți ar trebui să determine automat condamnarea la moarte a autorului, întru atât de abjectă e lumea în care trăim și merită pe deplin să i se arate adevărata ei față"

ROȘIORII DE VEDE

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic
CĂLIN BELOESCU

ANOTHER DAY OF THE ROCK MUSIC PETRU UMANSCHI

După o foarte lungă absență din viața muzicală, dar mai ales din *chart*-uri, grupul californian Beach Boys va surprinde pe neașteptate, în clasamente apărându-i o piesă intitulată exotic "Kokomo". Asta se întâmplă în 1988, pe 5 noiembrie. Pentru cei ce-și aduc aminte, anul respectiv și în general acel sfârșit de decadă a anilor '80 era unul prolific, ca să zic așa fără a-mi fi teamă că greșesc, cu mult mai bogat în culori sonore, coplesitoare, mai ales prin diversitatea lor. Fermentul muzicii pop/rock al acelei perioade se datora unor nume ca Rick Astley, formațiilor Kajagoogoo, Duran Duran sau norvegienilor A-ha.

Fără a oferi un tablou exhaustiv, ne vom aduce aminte și de parfumul "școlii olandeze", de pleiada numelor din Pays Bas cu aceleași refrane care, deși nu vor fi gravate în timp, vor completa paleta sonoră cotidiană cu inspirate fraze melodice. Cum tot am ajuns să privim înapoi "cu mândrie", să amintim grupurile Mai Tai, George Baker Selection, Champagne, Vitesse, Spargo, Pussycat, Sigur, nu s-au permanentizat valori de către majoritatea acestor grupuri, excepție făcând poate BZN, dar numele lui Oscar Benton nu-l putem trece cu vederea. Personal, consider că solistul din Heemskerk ne-a oferit una dintre cele mai reușite versiuni ale arhicunoscutului "Saint Louis Blues", deși nu bag mâna în foc că acest tip jovial a văzut America.

Dar să ne întoarcem în California anului 1988 spre a descoperi rețeta "vinului de viață lungă". Beach Boys au ocupat, începând cu 1966, timp de patru ani clasamentele americane cu "Good Vibration", o piesă emblematică pentru compartimentul care, ceva mai târziu, se va numi "California Sound". Sigur, extrapolând, putem să amintim că la alcătuirea acestuia a contribuit substanțial și grupul Mama's & Papa's al lui John Philips, piesele sale "Monday Monday" sau "California Dreamin'" fiind inegalabile titluri de referință, aidoma celor ale băieților lui Brian Wilson din The Beach Boys, "I Get Around", "In My Room", "Surf in USA" sau "Help Me, Ronda". Luându-ne cu vorba, să nu uităm că revenirea după atâția ani a grupului californian se produce, cum spuneam, pe fondul unei efervescențe muzicale din care, iată, uităm să-i amintesc pe The Turtles, tot americani, cei cu "Happy Together".

Dincolo de toate, merită să subliniem că revenirea celor de la The Beach Boys nu se face ostentativ. Ei apelează la unele tipare noi, iar formația se bazează pe punctul forte pe care s-a bazat dintotdeauna: melodicitatea pieselor și inspiratele lor aranjamente. "Kokomo" se apropie sensibil de

"Good Vibration", dar și de "In My Room". Nu mă refer la tematică, ci la pasajele pieselor, dominate de polifonia caracteristică formației și a compartimentului California Sound, care, se știe, și-a trăit gloria pe la mijlocul anilor '60. După ce Scott McKenzie a lansat imnul hippie "San Francisco", iar întreaga Americă asculta vrăjită piesele grupului The Byrds și Paul Revere & The Raiders, după ce Dylan și Baez, Peter, Paul & Mary sau Barry McGuire ("conștiințele care cântă") și-au "afișat" la vremea lor lozincile sonore care sensibilizau întreaga opinie publică, formațiile de care am amintit au continuat să mențină flacăra ideilor și speranțelor americanilor. Expresivitatea curentelor muzicale nu e vorbă în vânt și nu exagerează cei care simt forța și viigoarea adevăratei muzici care, în pofida vremurilor, supraviețuiește și este mai prezentă ca oricând în viața tuturor, inclusiv a noastră, a celor care am fost cândva mai tineri.

Așa cum obișnuim de fiecare dată, insistăm și pe alte aspecte legate de 5 noiembrie, ziua evocată la începutul acestor rânduri în care am încercat să pledăm pentru permanența adevăratelor valori din muzica pop/rock. Iată, de pildă: pe 5 noiembrie s-a născut, în 1931, regretatul Ike Turner, fostul soț al Tinei Turner. Din păcate, despre acesta s-a vorbit în termeni duri vizavi de modul în care se comporta în familie cu – pe atunci – tână sa soție, fapt care a și dus la despărțirea celor doi, care în plan artistic se înțelegeau și se potriveau de minune. Cât despre Tina Turner, la ora la care parcurgeți rândurile de față, se află în turnee, deși în 2000 a declarat că nu se mai urcă pe scenă. N-o condamnăm că nu s-a ținut de cuvânt, conștiința că muzica e o boală grea, iar cei 69 de ani pe care artista îi are n-o împiedică să cânte la fel de bine ca acum un deceniu sau două...

Tot la această dată, dar în 1941, se naște Paul Simon, fost membru al tandemului Simon & Garfunkel. În 1947 se naște Peter Noone, component al fostului grup britanic Herman Hermit's. Acesta a avut prilejul să cânte în State la nunta fiicei președintelui american Lyndon Johnson, domnișoara numărându-se printre fanii formației engleze. În fine, canadianul Bryan Adams se naște tot pe 5 noiembrie, dar în 1949. În 1956, pe 5 noiembrie, în estul Londrei, la teatrul Empire, debutează cântărețul de rock timpuriu Tommy Steele, care a avut, din păcate, o carieră mediocră. The Executives, duet din 1979 având-i ca membri pe... Andrew Ridgeley și George Michael (viitorii componenți ai trupei Wham), cântă pentru prima oară. Apoi lucrurile se schimbă în bine. În și mai bine...

CĂUTARE ÎN LUMEA IMAGINII

Urmare din pagina 13

Limbajul este deviant ca intenționalitate, dar abia aici lumile se suprapun, psihologia comună a cititorului e înșelată: "tu să înaintezi în landoul imaginii/în tăietură cu ură/ acolo două adolescente fac dragoste/se sărută pe gură/vin adulți enormi și păroși/și le mușcă de sfîrcuri/dumnezeu nu a intrat de multă vreme acolo/e noroi (creierul nostru ca o tumoare)/un zeppelin cu sînge și venin/zboară circular peste ele și/acoperă mîzga cerească/nimfele torc în sicrie așteptînd să se nască/acolo poeții plonjează arar/căutînd doar alchimia ororii/pompa inimii/ca un păduche gros/acolo două adolescente fac dragoste/nimfele torc în sicrie ca niște păpuși"**(Lilja 4 ever**, în op. cit., p.11). Suntem parcă în fața unei lumi paralele, increate, la limita percepției conștiente, unde acel *altul* – poet intră cu greu, sacrificându-se pe final: "lilja, eu îți trimit scrisoarea aceasta/structura prietenoasă a venelor ce luminează clar/îți scriu dintr-un oraș de care n-a auzit nimeni/(sînt flori de gheață-n obrajii clădirilor)/de unde adolescenții adevărați au fost alungați/ori au dispărut în preistoria locului/printre oamenii de cîrpă/îți trimit, lilja, scrisoarea aceasta/*iar ca sentiment, un cristal:/sufletul meu spînzurat"***(Lilja 4 ever**, în id.,ibid.,p.11). Resurse ale imaginației într-o sensibilitate a cotidianului inaparent, a marginalității sunt explorate cu un simț atent al detaliului de către Manasia și trebuie să îi recunoaștem capacitatea de a crea noi cadre, contexte în literatură, într-un topos personal. Poezia este pândită de discursivitate acolo unde poetul încearcă să o "citească", să o "vadă", din perspectiva cititorului înșelată într-o percepție comună, ca pe un scenariu posibil, paralel al existenței ca poezie: "ai văzut totul/ai încercat să înțelegi totul:/indiferența adulților cînd pîrlesc porcul la flacăra/unei lămpi cu benzină/impudoarea tinerelor țigănci așteptînd pe centură/tomberoanele unde izbucnește materia/ca înghețata la cornet/străzile pe mijlocul cărora se mărită/stîrvuri de cîini/ /fără prea mare patetism înhămat/la jugul respirației inspiri aer fosforic/cu detergenți cu scene exponențiale/din romane gîfîind de atîta rezistență prin cultură/de atîta anticomunism"**(26**, în id.,ibid.,p.20) [...]

În urma rolurilor asumate, care se demistifică, eșec al viziunii ratate în lectura ei poetică, e trădat artificiu, artefactul: "tricoul ăsta avea o istorie/fabuloasă era fabricat în hong kong-ul britanic/fusese purtat de verișorul din washington/care apărea chiar așa/puști lungan și rahitic pe bicicleta/uriasă un fel de rădașcă mecanică/tricoul ăsta însemna în familia noastră/îndemnul la rebeliunea grunge/era mov și albastru și gri/scurtcircuita polenul din privirea gagicilor/și avea consistența soioasă a ăloră/ purtate în concerte de cobain/tricoul ăsta m-a făcut pe la cînspe ani/să-mi redobîndesc demnitatea/terfelită în bătaile golanilor din cartier/tricoul ăsta îmi adusese/prima iubită și faima unui profet"**(poem cu tricou**, în id., ibid.,p.48). Realitatea e hipertrofiată, dar neverosimilă, lectura unei viziuni ratate; ce trebuie subliniat e acest scenariu, înșiruirea ipostazelor celui *altul*-poet (în imaginea unui tricou), dar nu regăsim ultima ipostază a alterității, acea ființă magică, mereu absentă, care ar putea să ne înghită în imediatul senzației, ca într-un receptacul al simțurilor, al percepției. Astfel, realitatea e plină de fisuri în poemele lui Manasia și poate prilejui revelații obscure, în concretețea absurdă, inexplicabilă a evenimentului; doar ochiul întors al unui poet care își caută o ipostază finală, poate recurge la jocul cu aparențele, surprinzându-și reacțiile: "îndărătnic și paradoxal îmi părea/că maică-mea îl spală totdeauna/cu mai mare grijă visînd poate/la bunăstarea rudei americane/(era pentru ea un ombilic secret)/pe el nu se îndurase să exerseze colții foarfecei/și să-l transforme în cîrpă de vase/îl împachetase cu grijă/și ani la rînd îl păstrase în noptiera în care/ca pe o madlenă textilă/aveam eu să-l găsesc"**(poem cu tricou**, în op.,cit.,p.48). [...]

E greu să rămâi cu o impresie definitivă după lectura acestui volum; îl consider atipic sub raportul imaginarului și într-o căutare profundă a identității, te face să revii asupra lui.

Fragmente

OMUL ABSTRACT (II)

Urmare din pagina 18

spațiu interstițial, situat în limita dintre timpul prezent și unul incert, ce poartă în el atât elementele trecutului cel mai îndepărtat, cât și ale unui viitor construit mental. Singura salvare posibilă din această izolare a ființei de concretul dat de faptele celorlalți este puseul natural al speciei, încă neatins de jocurile abstracțiunii, care cere toate drepturile sale concrete de a-și pune în valoare cele cinci simțuri până la exces pentru a crea balonul de iluzii, amintiri, sentimente necesare traversării timpului uman.

Încă milenii, poate, dincolo de toate semnele acestei mici apocalipse a înstrăinării omului de semenii și de sinele său, petrecută sub ochii noștri, specia va continua să domine prin legile sale tot mai bine cunoscute oamenilor de atunci, trecuți deja peste șocul adevărurilor descoperite despre funcționarea ei și chiar a marelui univers. Mecanisme de reglare, încă, necunoscute nouă — și poate că mai bine așa, pentru că ar putea interveni și acolo o minte diabolică să le modifice mersul într-o direcție voită de ea —, mai poartă în ele elementele naturale ce țin de încă atât de marea enigmă a omului — viața, reintroducând în cursul firesc al trecerii atât iubirea, ce decupează ființa din contextul social, cât și ura care-o așază în mijlocul aceluiași context, punându-i în evidență multitudinea rețelelor ce interferează între oameni.

Nevoia de comunicare dintre oameni va readuce ființele "față către față", ca din dialogurile directe să se nască conviețuirea persoanei întâi cu persoana a doua și cu cea de a treia, față de care omul abstract va deveni și el o ființă cu drept de viață în lumea gata globalizată. Poate că acum trăim doar perioada de criză, când tehnologiile și-au impus propria forță, evoluând de la sine, independent de existența individuală sau socială, ca abia mâine totul să reintre într-o normalitate pe un alt curs de istorie, redescoperind aproapele și valoarea lui umană, redescoperind creația culturală și revalorificând ceea ce s-a creat până acum.

BANATUL...

Urmare din pagina 11

⁴ Sînt numeroase exemple în istoriografia de limbă română de studii documentar-arhivistice în care preocuparea pentru evaluarea materialului, limbaj, argumente și mesaje lipsește cu desăvîrșire; alteori, este marginală sau viciată de o selecție subiectivă, de prejudecăți și sentimentalisme. De unde și imposibilitatea lor de a promova interpretări utile înțelegerii trecutului de către societatea contemporană, respectiv, incapacitatea de a proba eliberarea de sub povara ideologiilor romantice și neoromantice care au servit gîndirea totalitară fascistă ori comunistă/ comunist-naționalistă.

⁵ Valeriu Leu, *Memorie, Memorabil, Istorie în Banat*, Editura Marineasa, Timișoara, 2006.

⁶ Autor al mai multor lucrări, între care amintesc: *Șematismul istoric al diecezei Lugojului, Monografia parohiei românești unite din Timișoara, Unirea românilor din Lugoj.Istoria parohiei în anii 1836-1860, Evenimentele revoluției de libertate din anii 1848-1849 desfășurate în Lugoj*, colaborator cu numeroase articole la *Enciclopedia Română* a lui Corneliu Diaconovici.

⁷ Valeriu Leu, *op.cit.*, pp.37-62.

⁸ *Ibidem*, pp.78-93.

⁹ *Ibidem*, pp. 105-108.

¹⁰ Foarte adevărată este observația lui Valeriu Leu potrivit căreia, în pofida consistenței sale, "ruralitatea a rămas mai degrabă în conul de umbră al interesului istoric și asta în ciuda declarațiilor de intenție. Vocea, vocile sale nu au fost auzite sau nu am știut noi să le ascultăm, n-am vrut să le înțelegem mesajul, codurile propuse și atunci ne-am mulțumit să declarăm că avem de-a face cu o lume <tăcută>" (Cf. *op.cit.*, p.187). Cred că absența dialogului oraș-sat sau dezinteresul culturii urbane față de aceea rurală provine din modul defectuos (vezi complexul de superioritate al orășanului față de satean sau exploatarea presupusei naivități a țăranului) în care intelectualii și oamenii politici ai României moderne au construit relațiile sociale și ierarhiile în epoca modernă. Ideea amalgamării codului medieval cu acela modern este doar una din posibilitățile de a explica fenomenul reevaluat în paginile cărții lui Valeriu Leu.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

Abonamentele se fac la P.T.T.R.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

www.revistaorizont.ro/conferintelemicrosoft

un suflu nou

TEODOR BACONSKY
ANDREI CODRESCU
MARIO VARGAS LLOSA
GABRIEL LIICEANU
NICOLAE MANOLESCU
ADAM MICHNIK
H.-R. PATAPIEVICI
ANDREI PLEȘU
VLADIMIR TISMĂNEANU
MIHAI-RĂZVAN UNGUREANU

TIMIȘOARA
CLUJ
BUCUREȘTI
REDMOND
CRAIOVA
IAȘI
ORADEA
ARAD
SIBIU
TÎRGU-MUREȘ
CHIȘINĂU
CONSTANȚA
BRAȘOV

Angajamentul civic durabil, pasiunea descoperirii diversității, consistența etică alcătuiesc fundamentele unei comunități a dialogului. Un spațiu în care ideile sunt comunicate pe viu, în forma dezbaterii deschise și uneori polemice. Personalități culturale de primă mărime din țară și străinătate întâlnesc un public preponderent tânăr, căruia îi propun modele de realizare a unui potențial mai mult decât cert.

Începând din 2003, proiectul Conferințelor Microsoft a creat un cadru al dialogului fertil și pasionant, o comunitate care a depășit frontierele auditoriului unor săli oricât de pline și de entuziaste. Conferințele Microsoft s-au transformat deseori în cărți de impact pentru cultura română, promovând generos valorile esențiale ale schimbării.

Your potential. Our passion.™
Microsoft